

आठ दृष्टिनी सझाय विंगरे संग्रह.

(उपयोगी पद्यो तथा अधोना समूह)

छपायेलां तेमज नदी छपायेलां परंतु जहुन उपयोगी
निरंतर पढन पाढन करवा लायक पद्यो
तेमज अध वचनाभूतो.

जैन वर्गने जारा लायकारक जाली
छपावी प्रसिद्ध करनार,
श्री जैन धर्म प्रसारक सभा.
भावनगर

विक्रम संवत् १९७८.

वीर संवत् २४४८

आ पुस्तक राजपुत्र-सौराष्ट्र मुद्रणालयभां
अमृतदास इतपतभाई रोडे छ.भुं.

किम्मत रु. ०-१-०.

પ્રસ્તાવના

આ નાની સરખી પણ વણીય હવેયોગી મુક્તિ અર્થે શ્રેય
પદ અને એક ગદ્ય કુલ છ વસ્તુઓ સમાવી છે. તેની કહેવિનિ
માટે જ ખાસ અત્ર કહેવાની આવશ્યકતા છે.

પ્રારંભમાં આપેલ આઠદૃષ્ટિની સંખ્યા ૧ જેના કંઈ કંઈ વિવેક
વિવેચન મહારાજ છે. તેમણે એક અર્થ રૂપ એ સંખ્યા ૧ જેના
છે. તેનો અર્થ પૂર્ણ વિસ્તાર માથે થી યતનવશ હોયે વધે
છે. આ આઠદૃષ્ટિ યોગની જ હોવાથી પ્રારંભના ૬ શુદ્ધ કેટલ
સંખ્યા સારી સમગ્રણ આપી છે. તે સમગ્રિયંત્રુ કે વિવેચન
પોતાનામાં માની બેસનારે લક્ષ્યપૂર્વક વાચક રૂપે પ્રથમની
ચાર દૃષ્ટિ સુધી સમક્ષિત નથી; છતાં તેનો મુદ્દાવશ્ય અને તેના
પ્રવૃત્તિ કેવી હોય તે ખાસ ધ્યાનમાં લેવા જેવું છે અને તે કમોટીએ
પોતાને ચકાવીને પછી પોતામાં જે ગુણ વસવાઈ જાય તેની
પ્રતિ કરવા યોગ્ય છે. આ આઠ સંખ્યાઓ વાંચકે પાઠ કરવા લાયક
છે. જ્યાં સુધી તેમાંની પ્રથમની ચાર દૃષ્ટિમાં અત્યલેલા ગુણો
આપણામાં ન આવે ત્યાં સુધી આપણે આપણામાં સમક્ષિતીપણાની,
આવકપણાની કે સાધુપણાની માન્યતા થી બેસીએ તે સત્ય છે કે
કેમ ? તે સુચોએ વિચારવા યોગ્ય છે.

છળાયેલ કુપરથી છાપેલ છે પણ તેમાં જનનો મુધારો દર્શો છે. એ સંવત ૧૬૬૨માં મુનિ ગ્રેમવિજયજીએ જનાવેલ છે. ખાસ વાંચવા લાયક છે. કર્તાને જન શાસ્ત્રમાંના ચરિતાનુયોગનો ષ્ટલે બોધ હશે તે તેની અંદર ૮૮મા દુકાથા ૧૫૬મા દુકા મુધીમાં આપેલા મહાપુરુષોનાં નામોની શ્રેણી જાણી શકાય તેમ છે. આ બાવના વાંચતાં મુસજન પાસેથી તે ત દેખાતો સાબળવા લાયક છે. કૃતિ બહુજ અસરકારક છે. કર્મના બજારંતપણા માટે દષ્ટાંતપૂર્વક કહેવામાં બાહી રાખેલ નથી. છતાંમુખોએ વારંવાર વાંચવા વિચારવા યોગ્ય છે.

પાંચમી વસ્તુ અધ્યાત્મ બાવની છે. તેની અંદર ૫૨ દુહામાં બદિરાત્મા, અંતરાત્મા ને પગ્માત્માનું સ્વરૂપ બહુ સરી રીતે રજૂ કરેલું છે. કર્તાએ તેમાં નામ આપેલું નથી. આવા નિર્ગમિ-માની કર્તાની રચના ખાસ કહે કરવા લાયક છે અને વારંવાર સ્મરણ મનન કરવા યોગ્ય છે.

છઠ્ઠી વસ્તુ દયા છત્રીશી છે. એની અંદર દુહા સોરઠા ઉપરાંત સર્વેયા, એકતીસા ને સર્વેયા તેહસા છે. ખાસ વાંચવા લાયક છે. એની અંદર જિવપૂજમાં હિંસા કહેનારનાં મુખ મૂળસૂત્રના આધારો બતાવીને બંધ કર્યાં છે. પૂજમાં સ્વરૂપહિંસા છે, પણ અનુબંધહિંસા નથી; માટે તે કરવા યોગ્યજ છે એમ સિદ્ધ થયું છે. સ્વરૂપહિંસા તો હિંસાના સર્વથા ત્યાગી મુનિરાજને પણ વિહારાદિમાં તેમજ બીજા અનેક બાળતમાં કરવી પડે છે. આ છત્રીશી અધ્યાત્મમાં પ્રવીણ શ્રીમાન ચિદનંદજી દેવે કપૂરચંદ્ર

ચોથી દિવસે ૧૮૫૧ની પાંચમી માસમાં કહે છે કે—

મુદમમેધ તો પળ ઈદાંછ મમદિર્નિવજ્ઞ નવિ હોય;
 વેદ સ વેદપટે કલિંછ, તે ન અવેદં હોય મનમોહન.

અમને આ સજાય કરી કે અંચ કહો તે બહુ પ્રિય હોવાથી બીજી જુદામાં એ જગ્યાએ ન છે, પણ તે જુદા મળી ન હોવાથી તેમની ઉઠીને આ જુદામાં કાઢક સુધારીને કાખલ કરેલ છે.

ત્યારપછી જુદા મદાવાકયો ૧૪૫ આપેલાં છે. તેમણે નામ નથી. તે પણ ૨૫૨ કળેલી જગ્યાએ જુદામાંથી જ લીધેલા છે. આ વાક્યો બધાં વીઘ્ની કાઢેલા મંત્રિતો અથવા રત્નો જેવાં છે. જેટલા વાક્યો વાચનો, વંચાવરો, બીજાને સંમજાવરો તેટલો લાભ થાય તેમ છે.

ત્રીજી વસ્તુ નહીં જગ્યાએથી બી ગિરનારજની તીર્થમાળ છે. તે બી મયાસાગરજની સંવત ૧૭૭૩ મા રચેલી છે. સવત ૧૮૮૨ મા લખાયેલી પ્રત ઉપરથી અમે પ્રેસકેપી કરીને જગ્યાએ છે. તેની અંદર ગિરનારજ ઉપરનાં મંદિરાદિકેનું વર્ણન બી ગૌતમ-સ્વમીના રાસ જેવા ગ્રંથમાં બેલસરના ૧૦૨ દુહામાં આપેલું છે. જુનુંબધની તીર્થમાળ તો બહુ વખતથી જગ્યાએ છે, આ તીર્થમાળ અમારા ધારવા પ્રમાણે પ્રથમ જ જગ્યા છે. કહે કરવા લાયક છે, સહેલાઈથી કહે થઈ શકે તેવી છે.

ચોથી વસ્તુ આત્મશિક્ષા બાવના છે. તેની અંદર ૧૮૫ દુહા છે. તેના સંબંધમાં તેના પ્રારંભમાં જ નોંધ આપેલી છે. આ જેટલું

છખાયેલ ઉપરથી છાપેલ છે પણ તેમાં બનતો મુધારો દર્શો છે. એ સંવત ૧૬૬૨માં મુનિ પ્રેમવિજયજીએ બનાવેલ છે. ખાસ વાંચવા લાયક છે. કર્તાને જન શાસ્ત્રમાંના ચર્ચિતાનુયોગનો પ્રદેશ બોધ હશે તે તેની અંદર ૮૮મા હુલાયા ૧૫૬મા હુલા મુદ્દીમાં આપેલા મદ્દાપુરુષોનાં નામોની ંલ્લેખી જણી શકાય તેમ છે. આ બાવના વાચતાં સુમનન પામથી તે તે દષ્ટાંતો સામજવા લાયક છે. કૃતિ બહુજ અસરકારક છે. કર્મના બજારંતપણા માટે દષ્ટાંતપૂર્વક કહેવામાં બાકી રાખેલ નથી, છગ્ગાસુગ્ગાએ વારંવાર વાંચના વિચારવા યોગ્ય છે.

પાંચમી વસ્તુ અધ્યાત્મ બાવની છે. તેની અંદર ૫૨ હુલામાં બદિરાત્મા, અંતરાત્મા ને પગ્મા માનું સ્વરૂપ બહુ સરી રીતે સ્ફુટ કરેલું છે. કર્તાએ તેમાં નામ આપેલું નથી. આવા નિર્ગુણ-માની કર્તાની રચના ખાસ કહે કરવા લાયક છે અને વારંવાર સમરણ મનન કરવા યોગ્ય છે.

છઠ્ઠી વસ્તુ દયા છત્રીશી છે. એની અંદર હુલા સોરઠા ઉપરાંત સર્વેવા, એકતીસા ને સર્વેવા તેહસા છે. ખાસ વાંચવા લાયક છે. એની અંદર જિનપૂજમાં હિંસા કહેનારનાં મુખ મૂળસૂત્રના આધારો બતાવીને બંધ કર્યા છે. પૂજમાં સ્વરૂપહિંસા છે, પણ અનુબંધહિંસા નથી; માટે તે કરવા યોગ્યજ છે એમ સિદ્ધ થયું છે. સ્વરૂપહિંસા તો હિંસાના સર્વથા ત્યાગી મુનિરાજને પણ વિહારાદિમાં તેમજ બીજી અનેક બાબતમાં કરવી પડે છે. આ છત્રીશી અધ્યાત્મમાં પ્રવીણ શ્રીમાન ચિદ નંદજી દેવે કપૂરચંદજી

મદારાજે સંવત ૧૯૦૬મા ભાવનગર રહેરમાં રહીનેજ બનાવેલી છે. કંઈ કરવા પે ૩૧ છે.

આ પ્રમાણે મલ ૧ ને પલ ૫ વસ્તુથી આ જુદા બર્ણકૃત કરવામાં આવી છે. પલપેટા એક તીર્થમાળા સિવાય બાકીના ચારે વસ્તુ આત્મસ્વરૂપના વિચારણામાં પૂર્ણ રીતે સદાય કરે તેની છે. તેના પ્રારંભમાં વધારે વખાણ કરવા કરતા વાંચનાર બંધુઓ વાંચીનેજ તેનું હૃદયોગીનું સમજે તે વધારે શ્રેષ્ઠ છે, એમ માની આ હમુ પ્રત્યક્ષતા મમાસ કરવામાં આવે છે.

જેન બંધુઓ આ આખી જુદા વાચી અથવા તેને મમે તે બાગ વાંચી આત્મશ્રેય મેળવે એજ પ્રસિદ્ધ કરનાર સંસ્થાનો ખાસ હેતુ છે.

આ જુદા પ્રસિદ્ધ કરવામાં બધું સદાય અમારી સમાના ડાહ્ય અને જેન બધું પ્રમદા પ્રસિદ્ધતા તંત્રી કુવચ્છ આખુંદલ તરફથી તેમના સદગત પત્ની બાઈ રૂપાળીના શ્રેયે કરેલા દ્રવ્યમાંથી આપરામાં આવી છે. તથા આ જુદાની પાઠ નકસો તેમના તરફથી સાધુ સાખીને, હવમ ગ્રામોને જેન સંસ્થાઓને તેમજ અન્ય યોગ્ય સ્થળે બેઠ આપરામાં આવનાર છે. આ જુદાના ખપીએ તેમના પર પત્ર લખીને મંગાવવા.

ગાઈદિર્પ કુદિ ૨ } ડી જેન ધર્મ પ્રસારક સભા,
સંવત-૧૯૦૬ } ભાવનગર.

અનુક્રમણિકા.

વિષય.

પૃષ્ઠ

૧	આઠ દૃષ્ટિની સત્યાય.	(જાળાવખોધ સહિત)	...	૧
૨	છુટક મહાવાક્યો.	(વચનામૃત. ૧૪૫)	...	૫૯
૩	શ્રી ગિરનારજીની તીર્થમાળા (ફુલ ૧૦૨)		...	૮૩
૪	આત્મશિક્ષા ભાવના.	(ફુલ ૧૮૫)	...	૬૩
૫	અધ્યાત્મ ભાવના.	(ત્રણ પ્રકારના આત્માનું સ્વરૂપ)	૧૧૩	
૬	દયા છત્રીશી.	(ચિદાનંદજી કૃત)	...	૧૧૫

હાલમાં અમારી તરફથી નવા બહાર પડેલાં પુસ્તકો ને ભાષાંતરો

- ૧ શ્રી બૃહત્ સેવ સમાલ. મોટી ટી. ૧ સદિત. ૩-૪ ૦
- ૨ શ્રી ઉપદેશ પ્રાસાદ. મળ. વિભાગ ૩ જો. મ્યમ ૧૩ ૨-૮-૦
- ૩ શ્રી ધનકુમાર ચરિત્ર ભાષાંતર. ૨-૮-૦
- ૪ શ્રી કપમિતિ અગ્રપ્રજ્ઞા કથા ભાષાંતર
વિભાગ ૧ લો. પ્રસ્તાવ ૧ ૨-૮-૦
- ૫ શ્રી ત્રિપદિ સલાહ પુસ્તક અગ્રિ ભાષાંતર. પર્વ ૧૦ મું. ૩-૦-૦
- ૬ શ્રી મહાવીર ચરિત્ર આશુત્થિ બીજી. ૨-૮-૦
- ૭ શ્રી ઉપદેશ પ્રાસાદ ભાષાંતર. વિભાગ ૨ જો. ૨-૦-૦
- ૮ શ્રી શાનિનાય ચરિત્ર ભાષાંતર. ૨-૦-૦
- ૯ શ્રી તપસ્ય કલ્પલક્ષી (મન્દનિષ્ણાણી સંગ્રામની ટીકા)
નું ભાષાંતર કથાઓ સાથે ૨-૦-૦
- ૧૦ શ્રી પરિશિષ્ટપર્વ (શ્રીમજ્જિમામી વિગેરે પૂ. ચિત્રોન
ચરિત્રો) નું ભાષાંતર. ૧-૮-૦
- ૧૧ શ્રી વિનોદકારી (૮૧) કથાઓનું ભાષાંતર. ૧-૮-૦
- ૧૨ શ્રી ચન્દ્રભેદ પ્રકાશ (નાનો કાથ) અર્થ સાથે ૦-૧૨-૦
- ૧૩ સામાયિક ચેત્યવર્ણન સંગ્રહ (મુજરાતી) ૦-૨-૦
- ૧૪ શ્રી ગૌતમ સ્વામીના ૨૯ અર્થ સહિત ૦-૧-૦
- ૧૫ શ્રી રતનાકર પચ્ચરશી અનુવાદ તથા અર્થ સહિત ૦-૧-૦
- ૧૬ પ્રતિકમળના હેતુ (આવકેશન ખામ પાચવાની
આવરણકત વાળા પુસ્તક) ની આશુત્થિ બીજી ૦-૧-૦
- ૧૭ શ્રી વર્ધમાન તપત્તિ (તે તપના ઇચ્છાકને ભેટ) ૦-૮-૦

॥ श्री पार्श्वनाथाय नमः ॥

॥ श्रीमद्योगविजयजी उपाध्यायकृत ॥

આઠ દૃષ્ટિની સંજ્ઞા.

(આભાવબોધ સહિત)

• પંદ્રથ્રેણિનતં પાર્શ્વ, શ્રીશંસ્થેશ્વરનામકં ।

લિખામિ યોગદ્રષ્ટિસ્વાધ્યાયાર્ય લોકભાષયા ॥૧॥

અર્થ:—ઈંદ્રના સમુદાયની શ્રેણિ જે પરંપરા તે જેને નમેંદી છે, એવા શ્રી શંખેશ્વર પાર્શ્વનાથને નમસ્કાર કરીને યમ, નિયમ, ગ્રાણ્યામાદિ અષ્ટાંગ યોગ જેમાં છે એવા પાતંજલિ આદિ કૃત યોગશાસ્ત્રમાં પ્રવેશ કરી શકાય તેવા શ્રીહરિલક્ષ્મીસૂરિવિરચિત શ્રી યોગદ્રષ્ટિ-સમુચ્ચય ગ્રંથ છે. તેના ભાવ ગ્રહણ કરી, સકલ તાર્કિકશિરોમણિ વાચકરાજ શ્રી યોગોવિજયજી ઉપાધ્યાયે યોગદ્રષ્ટિની સંજ્ઞા રચેલી છે, તેનો ભાવાર્થસૂચક આભાવબોધ ગુર્જરી ભાષામાં લખીએ છીએ.

પ્રથમ યોગ શબ્દ એટલે શું ? યોગ એટલે ચંચલતા, ત્રણ પ્રકારના યોગ—તે મન, વચન, કાયાના યોગ તથા અષ્ટાંગ યોગ અને જ્ઞાન દર્શનાદિ યોગ; અથવા જે જે વસ્તુઓના યોગ—યુગ્મન કરીએ, તે પણ યોગ કહેવાય. એમ યોગના બહુ પ્રકાર છે. અહીંઆ તો પાતંજલિના અધ્યાયોના પ્રમાણે ત્રણ યોગ વર્ણવેલા છે. તેનાં નામ:—૧ ઇન્દ્રિય-યોગ. ૨ શાંત્રયોગ. ૩ સામર્થ્યપ્રતિજ્ઞાયોગ.

૧. તથાવિધ જ્ઞાનાવરણાદિ કર્મના કાયોપશમ વિગ્રેવર્ધે
શુભજ્ઞાનનો અર્થ લઈ, કરવાની ઇચ્છાવાળો છતાં પ્રમાદથી
ધર્મવ્યાપારમાં વિકલ્પ અને અંતઃકલ્પમાં સત્કાર્યનું ઇચ્છ-
કપલું હોય, પણ યથાર્થ બોધ ન હોય, તે ઇન્દ્રિયયોગ
કહેવાય.

૨. યથાર્થ સ્વરૂપે વિકલ્પાદિનો ત્યાગ કરવો તથા અપ્ર-
માદીધર્મવ્યાપારવંત, શકાવંત. ત્રીજો યોગ
વચનનું બાવણ કરવું, તથા
પ્રતીતવંત. તથા .

યોગ કહીએ. સિદ્ધિપદ પ્રાપ્તિનાં કારણો આ યોગમાં બહુ છે, તેનું અતિક્રમણ કરે નહિ; 'શાસ્ત્રયક્ષીજ' સર્વ અર્થ બાણે. સામર્થ્યપ્રતિજ્ઞા યોગથી સર્વેનાં પદપ્રાપ્તિ, સિદ્ધિપદ સૌખ્યપ્રાપ્તિ, સકલ પ્રવચનપરિણામપ્રાપ્તિ ઇત્યાદિ સર્વેનાં સાક્ષાત્ લાભ થાય છે. સામર્થ્ય યોગના પાંચ બે ભેદ છે. ૧ ધર્મસંન્યાસ ૨ યોગસંન્યાસ.

ધર્મસંન્યાસ તે મોહાદિ ક્ષયોપશમ રૂપ છે અને યોગસંન્યાસ તે કાયાદિ વ્યાપાર ક્રાયોત્સર્ગ કરણાદિરૂપ છે. આ બે પ્રકારના સામર્થ્યયોગ સમસ્ત લાભપ્રાપ્તિના હેતુ છે; ધર્મસંન્યાસ સામર્થ્યયોગ પ્રથમથી બીજા અપૂર્વકરણ હોય એટલે કે પ્રથમ કરણને યથાપ્રવૃત્તિ કરણની સંજ્ઞા છે, ત્યાં અધિકૃત ધર્મસામર્થ્યયોગ ન હોય અને બીજું અપૂર્વકરણ તે અંતીભેદનું નિબંધન છે, તેથી પ્રથમ બેનાં ત્યાગ કરી બીજું કહ્યું. કહ્યું કે—

જા ગંઠી ત્તા પદમં, ગંઠીસમદ્વકમે ભવે ચીઞં ॥

અનિવૃત્તિકરણં પુણ, સમ્મત્તં પુરસ્ક્રિંદે જીવે પાશા

‘અંતી સુધી આવે તે પહેલું યથાપ્રવૃત્તિકરણ, અંતીના સમતિક્રમ કરે એટલે ભેદ કરે તે બીજું અપૂર્વકરણ, અને ત્રીજું અનિવૃત્તિકરણ તે સમ્યક્ત્વ મુરસ્કૃત-સમદ્વિત પામેલાં જીવને હોય.’

અપૂર્વકરણ તે આત્મવીર્યરૂપ શુભ પરિણામ. અનાદિ
કાળે અપૂર્વ અપૂર્વ ને શુભ શુભતર પરિણામ ધર્મસ્થા-
નક્રમે વિષે હોય તે ધર્મસંન્યાસ, ખીન્ને અપૂર્વકરણે
અધિભેદ થવાથી સમ્યગ્દર્શન, સમસ્યવેગાદિ ચિંતરૂપ
આત્મપરિણામ હોય.

અતઃ—શમસંયેગનિર્વેદાઽનુકંપાસ્તિવયલક્ષણઃ

પંચમિઃ સમ્યક્સમ્યક્ત્વમુપલક્ષ્યતે ॥ ઇતિ

યોગશાસ્ત્રે તથા “તત્ત્વાર્થશ્રદ્ધાનં સમ્યગ્દર્શનં.”

ત્યારપછી તથાવિષય ઠમસ્થિતિને બોલી કહે, સંખ્યાત
સાગરોપમ અતિક્રમે ત્યારે પ્રથમ ધર્મસંન્યાસ આમર્થ્ય-
યોગ હોય.

અતઃ—ગંઠિતિ સુદુષ્પેખો, કલ્લિંકવણહૃદ્ગૂઢગંઠિચ્ચ ॥

જીવસ્સ કમ્મત્રણિખો, ઘણરાગદોસપરિણામો ॥૧॥

સમ્મસંમિ હ લબ્ધે, પલિયપહુત્તેણ સાવખો હુજ્જા ॥

ચરણોવસપસ્યાણં, સાગરસંસ્વંતરા હંતિ ॥૨॥

અર્થ—અંથી એટલે અત્યંત દુર્ભેદ, કંઈક, ઘન, રૂઢ
અને ગૂઢ અંથીની જેવા હવના કમજનિત ઘન-નિવિડ
રાગદ્વેષના પરિણામ બાધુવા. ૧. સમ્યક્ત્વ પામ્યા પછી
ખડ્યોપમ પૃથક્ત્વ ઠમસ્થિતિ ઘટે ત્યારે આવક થાય
અને સંખ્યાત સાગરોપમ ઘટે ત્યારે આદિત્રાવરણીનો

જ્યોત્સના યવાથી સર્વવિરતીપણું પામે. ૨. માટે સ્થિતિ-
ભેદ જેમ જેમ વધે, તેમ તેમ આયુર્જીવણ ધકી
આત્મવીર્યોદ્ધાસથી ગુણસ્થાનક ભજે, તે સર્વ ધર્મસંન્યાસ-
સામર્થ્યયોગ દહીએ. અને તેને પારમાર્થિક-તાત્ત્વિક દહીએ.
કોઈક વેળાએ પ્રવ્રજ્યા પ્રતિપત્તિ કાળે અતાત્ત્વિક પણ
દહીએ. કારણ કે પ્રવ્રજ્યા અનુષ્ઠા તો છે પરંતુ પ્રવ્રજ્યા
આદરી નથી, માટે ત્યાં જ્ઞાનરૂપ પ્રતિપત્તિ વિશેષ હોય
અને ધર્મસંન્યાસ સામર્થ્ય યોગનો અધિકારી ભવવિરહ
હોય. આ પ્રમાણે સિદ્ધાંતમાં કહ્યું છે.

પ્રવ્રજ્યાધિકારી આયદેશોત્પન્ન, વિશિષ્ટ ભતિવંત, કુલ-
ગયોદાવંત હોય. અશુભકર્મમલ-બુદ્ધિપ્રપંચ પ્રાપ્તિથી થયેલ
હોય અને ‘મનુષ્યપણાનાં નિમિત્ત દુર્લભ છે, અપદા અપદ
છે, વિપદ દુર્બોધેતુ છે, અયોગ વિયોગમિલિત છે, શરીર
પ્રતિક્ષણે મરણયુક્ત છે’ એવી રીતે હાથે વિપાકવાળા
સંસારનું અનેક પ્રકારે નિર્ગુણપણું ભાવીને અહલપણે
સંસારથી વિરમ્યો હોય. અરૂપ દયાથી, અરૂપ હાસ્યાદિ-
વંત, અરૂપવેદોદયી, દૃતજ્ઞ, વિનીત, ઘરવાસમાં રાજમા-
ન્યાદિ જાદુબનમાન્ય, અદ્રોહી, સુદર અંગવંત, શ્રદ્ધાવંત,
પ્રવ્રજ્યા આરાધક, જ્ઞાનયોગનો આરાધક ઇત્યાદિ ગુણોપેત
અનુષ્ઠાને ધર્મસંન્યાસસામર્થ્યયોગવાળો બાળ્યો.

યોગસંન્યાસ સામર્થ્યયોગ પારમાર્થિક તાત્ત્વિકપણે

સંમેકશ્રેણિગત ચોગીને તંયાં સ્ત્રાંત્યાદિં સર્વં ગુણુ સુયોપશ-
મપણે લેને ઉત્પન્ન થયા હોય તેને, યાવત્ કેવલજ્ઞાન લાલ-
સોગ શીલ મુધી તથા તેજ લાલ વેળાએ શેલેશી અવસ્થા-
ગત યોગનિરૂપન કાળે વર્તતા હોય તેને હોય.

વધુ યોગમાં પ્રથમ યોગ ચરમા કહેવાય છે અને તે
લબ્ધ મિથ્યાદ્રષ્ટિને પણ હોય; બીજો યોગ સમ્યગ્દ્રષ્ટિ, દેશ-
વિરતિ પ્રમુખને હોય અને ત્રીજો યોગ હીજાની સન્મુખ
એવા લવવિરહત તથા અપ્રમત્ત મુનિને યાવત્ અયોગી
અવસ્થાવાળા મુધી પણ હોય. તેનો વિશેષ અધિકાર
યોગદ્રષ્ટિસમુચ્ચય શ્રંયથી લાગુવો. અહીં તો લેશમાત્ર
હજ્યો છે. યોગતું દર્શન તે આમાન્ય માત્ર જ્ઞાનાવરણીયના
સુયોપશમે લાગુવું અને દ્રષ્ટિ તે ઇંહાદિ વિચારણાએ અવધા-
રવું. દ્રષ્ટિનું સ્વરૂપ હવે કહીએ છીએ.

॥ ઢાંગ પહેલી ॥

॥ ચતુર સનેહી ચોદન ॥ એ દેશી ॥

શિવ મુખ દારણ ઉપદીશી, યોગતણી આ દીકરે ॥
તે ગુણુ યુક્તી જિન વીરનો, કંઈશું ધર્મની પુઠીરે ॥
વીર જિનેસર દેશના ॥ ૧ ॥

અર્થ:—શિવ દેવ નિરૂપદ્રવ, અવ્યાળાધ ગુણ તેના કારણે દેવ હેતુ વાસ્તે શ્રી વીરપરમાત્માએ, યોગની આઠ દ્રષ્ટિ ઉપદેશી છે, તે શ્રી વીરના ગુણ સ્તવીને અમે ધર્મની પુષ્ટિ કરશું. શ્રીવીર પરમાત્મા દેવા છે ?

યત:—વિદારયતિ યત્કર્મ, તપસા ચ વિરાજતે ॥

તપોવીર્યેણ યુક્તથ, તસ્માદ્વીર ઇતિ સ્મૃતઃ ॥ ૧ ॥

(જે ધર્મને વિદારે છે અને તપ વડે જે વિરાજિત છે તેમજ તપ ને વીર્ય વડે યુક્ત છે તેથી તે વીર કહેવાય છે.) વળી ધર્મ કહેવા છે ?

યયા—દુર્ગતિમપનત્ પ્રાણિ—ધારણાદ્ધર્મ ઉચ્યતે ॥

સંયમાદિ દશવિધઃ, સર્વલોક્તો વિમુક્તયે ॥ ૨ ॥

અર્થ:—' દુર્ગતિમાં પડતાં પ્રાણીને ધારી સખવાથી—પડવા ન દેવાથી ધર્મ કહેવાય છે. તે અંધમાદિ દશ પ્રકારનો, સર્વલોકો કહેલો અને મુક્તિને પ્રાપ્ત કરાવે તેવો છે.' અથવા અપરભાવ વ્યતિરિક્ત, કેવલ વસ્તુ-સ્વભાવપણું, તે પણ નિરાવરણપણે તથા સાદિ અપર્યવસાનપણે તે ધર્મ છે. એવી સામાન્યપણે શ્રીવીરની દેશના દેવ વાણી છે. ॥ ૧ ॥

સંયત્તઅયત્તદિનરયણિમાંબાહુ વિકલ ને અનેરારે ॥

અર્થ લુએ જેમ લુલુઆ, તેમ યોધ નંજરના ફેરારે ॥

॥ વીર૦ ૨ ॥

અર્થ:—જેમ અધન કેં મેઘ મહિત દિવસ અને અધન કેં મેઘ રહિત દિવસ, જેમ દિવસ તેમ રાત્રિ અર્થાત્ મેઘયુક્ત દિવસ રાત્રિ અને મેઘ રહિત દિવસ રાત્રિ; તે તે દિવસે અને રાત્રિઓમાં પણ ભેદ છે અને તે ભેદને દેખનારાઓમાં પણ કોઈ બાહ્યદ્રષ્ટિ, કોઈ વિકસદ્રષ્ટિ. અને અનેશ કેં કોઈ તરૂણ, વૃદ્ધ, શેષી ઇત્યાદિ અનેક ભેદ છે. તેઓ જે જે પદાર્થને જુએ તેમાં જ્ઞાનાવસ્થાદિ ઠનની વિચિત્રતાએ સામાન્ય વિશેષાદિમાં અનેક રીતે ફેર પડે; જુદા જુદા ભાવ દેખે. તે સર્વ ઓષદ્રષ્ટિ છે. ઓષદ્રષ્ટિ બહુ બતતી છે. ॥ ૨ ॥

દર્શન જે થયાં જુજુઆ, તે ઓષ નજરને ફેરે ॥
ભેદ ધિરાદિક દ્રષ્ટિમાં, સમકિત દ્રષ્ટિને હેરે ॥

॥ વીર૦ ૩ ॥

અર્થ:—ઓષ નજરના ફેરને અનુસારે પદદર્શનના ભેદ જુદા જુદા થયા, તે ઓષદ્રષ્ટિના અર્ધી અધિકાર નથી. અર્ધીમાં તે યોગની આઠ દ્રષ્ટિનો અધિકાર છે. તે આઠ-દ્રષ્ટિ-મિત્રા, તારા, બહા, લીખ્તા, સ્થિર, કાંતા, મસા, પરા. તે આઠ દ્રષ્ટિમાં ઓષ-સાનપ્રકાશ કેવો હોય ? તે કહે છે; યથા—

તારાર્કચંદ્રમા સ્તનસદશી દ્રષ્ટિરપ્તવા ॥ ૨ ॥

તતિ યોગદ્રષ્ટિસમુચયે.

અર્થ:—‘ ધામના, છાણાના, કાષ્ટના અગ્નિઠણુસમાન અને દીપકસમાન પ્રભા પ્રથમની ચાર દંષ્ટિમાં હોય અને તારા, સૂર્ય, ચંદ્ર અને રત્ન સમાન પ્રભા પછીની ચાર દંષ્ટિમાં હોય—એમ આઠ પ્રકારની પ્રજ્ઞા સમજવી. ’

આઠમાં પ્રથમની ચાર દ્રષ્ટિમુધી મિથ્યાદ્રષ્ટિ હોય અને પાછલી ચાર દ્રષ્ટિ અંથીભેદથી હોય, અર્થાત્ સ્થિરાદ્રષ્ટિથી સમ્યક્ત્વ હોય. પાછલી ચાર દ્રષ્ટિઓને તો યોગદ્રષ્ટિ એવું બિરૂદ ઘટે છે, પરંતુ આઠને યોગદ્રષ્ટિ કેમ કહી ? તેનો એવો ઉત્તર છે કે, પહેલી ચાર દ્રષ્ટિમાં સત્સંગનો યોગ છે, તેમાં પણ બીજા ધ્યાન કરે છે તેથી તેઓને પણ દ્રષ્ટિ કહીએ. ॥ ૩ ॥

દર્શન સકલના નય ગ્રહે, આપ રહું નિજ ભાવેરે ॥

હિતકરી જનને સંજીવની, ચારો તેહ ચરાવેરે ॥

॥ વીર૦ ૪ ॥

અર્થ:—હવે સ્થિરાદિક દ્રષ્ટિવંત પ્રાણી સમસ્ત છએ દર્શનના નય ગ્રહણ કરે, તેને વિષે અદ્વેષ રાખે અને જગત્ને પોતાના સ્વભાવમાં—ચાતુરનિત્યાનિત્યપણે વર્તે છે તે ભાવમાં પ્રવર્તે, શુદ્ધ દ્રષ્ટિનો ભંગ કરે નહીં, લવ્યજનને હિતકારી શુદ્ધોપદેશરૂપ સંજીવની આપધીનો ચારો ચરાવીને આપ-સ્વરૂપ પ્રગટ કરાવે. તે ઉપર ઉપનયયુક્ત દ્રષ્ટાંત કહે છે.

કોઈ નગરમાં એક કુલવાન મનુષ્ય રહે છે. તેને બે સ્ત્રી છે. એક ગ્રાહ, મુગ્ધીય, વિનીત છે. બીજી વક છે. વક સ્ત્રી પોતાના પતિ સાથે કામકીડા ઠરી દિવસે વૃષભ બનાવવાની વિદ્યાથી પતિને વૃષભ બનાવી ખેતરમાં મુકે છે. ગ્રાહ સ્ત્રી સ્વામિના પ્રેમને વ્રીધે વૃષભરૂપ સ્વામિ પાસે રહી, આરાપાણીથી સારસંભાલ કરે છે. કેટલાએક દિવસે કોઈ વિદ્યાધર ઠપતી તે જસ્તેથી વિમાનમાં બેસીને જતા હતા. તેમાંથી વૃષભને દેખીને વિદ્યાધરે પોતાની પત્નિને કહ્યું કે 'આ સ્ત્રી જે વૃષભની સેવા કરે છે, તે તેની ગ્રાહ પત્નિ છે અને તે વૃષભની નાની સ્ત્રીએ પોતાના પતિને વૃષભ કરેલો છે.' એવું અમનકારિક વૃત્તાન્ત સાંભળી વિદ્યાધરની સ્ત્રીએ કહ્યું કે 'એવો કાંઈ યોગ છે કે જેથી આ વૃષભ પુરૂષ આમ જ, વિદ્યાધરે કહ્યું, કે 'અમુક વડ સમીપે જે આપણે છે, તે બે આ વૃષભને- સરાવે તો તે પુરૂષ મધ નાય.' વિદ્યાધર એમ કહી ચાલ્યો ગયો. ગ્રાહ સ્ત્રીએ તે વિદ્યાધરની સર્વ ગત સાંભળી અને તેના વચનની પ્રતીતિથી પ્રયત્ન કરી તે પકળી આસપાસની સર્વ આપણે શઢણ કરીને તેનો આરા વૃષભને ચરાવ્યો, તેથી વૃષભ પુરૂષ થયો. ગ્રાહ સ્ત્રીની સેવાભક્તિ પતિએ જાણી. આ દર્શાવેલો ઉપનય આ પ્રમાણે છે-

પુરૂષ તે આત્મા, જેણે વૃષભ બનાવ્યો તે અશુદ્ધ

ચેતના સ્ત્રી, જેણે સેવાભક્તિ કરી તે શુદ્ધ ચેતના સ્ત્રી,
 વિદ્યાધર તે શુર, વિદ્યાધરની સ્ત્રી તે દ્વારપ ધર્મકરણી,
 વડ તે મનુષ્યગતિ, સંજીવની ચારો તે સમ્યગ્દ્રષ્ટિપણું,
 ઇત્યાદિ સકલ સામગ્રીવંતને સંજીવની ચારો ચરાવી પ્રોઠા
 સ્ત્રીએ યથાસ્થિત ભક્તાર કર્યો, તેવી રીતે શુદ્ધચેતનાને અનુ-
 વર્તીતો જીવ સર્વ શુભનું ભાજન થાય. એ પ્રમાણે સ્થિરાદિક
 ચાર દ્રષ્ટિનો ધણી સર્વજીવને હિતકારી ઉપદેશ આપે. ॥૪૫॥
 દ્રષ્ટિ ચિરાદિક ચારમાં, મુગતિપ્રયાણ ન ભાજેરે ॥
 રયણિશયન જેમ શ્રમ હરે, સુરનરમુખ તેમ છાજેરે ॥

॥ વીર૦ ॥ ૫ ॥

અર્થ:—સ્થિરાદિક ચાર દ્રષ્ટિમાં મુજિનું પ્રયાણ કેં ગમન
 રોકાય નહીં, કારણ કે એ દ્રષ્ટિવંત પ્રાણી પ્રાયઃ પ્રતિપાતિ
 ન હોય. જેમ વાંછિત નગરે પ્રયાણ કરતાં વચમાં રાત્રે
 વિશ્રામ લેખે અને તેથી જેમ શ્રમ કેં થાક દૂર થાય
 અને ઇચ્છિત નગરે મુખેથી પહોંચાય, તેમ સમ્યગ્દ્રષ્ટિ
 પ્રાણીને મુજિ નતાં વચમાં મુળાહુ કુંવર તથા શ્રીપાલા-
 દિની જેમ દેવ મનુષ્યના ભવ કરવા પડે, પરંતુ મુજિપુરે
 અવશ્ય પહોંચાય ॥ ૫ ॥

એહ પ્રસંગથી મેં કહ્યું, પ્રથમ દ્રષ્ટિ હવે કહીએરે ॥
 જિહાં મિત્રા તિહાં બોધ જે, તે તૃણઅગનિસો લહી-
 એરે ॥ વીર૦ ૬ ॥

૧ પાંચ મહાવ્રત તે પાંચ યમ છે. ૨ શોચ સંતોષાદિ
પાંચ નિયમ છે. ૩ યોગ, ૫૩ ઇત્યાદિ આસન. ૪ પવનતુ-
લ્યન તે પ્રાણયામ. ૫ ઇન્દ્રિયોને વિષયોમાં ન પ્રવર્તાવવી તે
ચિંતાહાર. ૬ શુદ્ધ વસ્તુનો યથાર્થ નિરધાર તે ધારણા. ૭
ધ્યેયનું ચિંતવન તે ધ્યાન. ૭ ધ્યેયનો તન્મયપણે અનુભવ
સમાધિ. એ અષ્ટાંગ યોગ પ્રવૃત્તિ બાણુવી. ॥ ૭ ॥

વળી બીજી પળ અષ્ટાંગ યોગ પ્રવૃત્તિ છે. ૧ અદ્વેષ, ૨
જેનાસા, ૩ શુશ્રુષા, ૪ શ્રવણ, ૫ યોધ, ૬ મીમાંસા, ૭
ધિરિશુદ્ધિ, ૮ અપ્રતિપત્તિ, ઇત્યાદિ.

યોગનાં બીજ છઠાં ગ્રંથે, જિનવર શુદ્ધ પ્રણામોરે ॥

ભાવાચારજ સેવના, ભવઉદ્દેગ મુક્તિમોરે ॥

॥ વી. ૦ ૮ ॥

અર્થ:—યોગનાં બીજ આ દ્રષ્ટિમાં ગ્રંથજ દરે. નામ,
સ્થાપના, દ્રવ્ય અને ભાવ એવા ત્રણ નિશ્ચયે જિનેશ્વરને
શુદ્ધ પ્રણામ કરે. સૂત્રોક્ત પ્રવૃત્તિએ પ્રવર્તનારા, પંચાચારને
યથાર્થ પાળનારા અને શુદ્ધ ભાવક એવા ભાવાચાર્યની
સેવના કરે અને ભવોદ્દેગ કે ૦ સંસારથી ઉદ્ધામીનતા તેજ
મોક્ષપ્રાપ્તિ કરાવનાર છે, એમ બાણે. ॥ ૮ ॥

દ્રવ્ય અભિગ્રહ પાળવા, આપદ્ય પ્રમુખને દાનેરે ॥

આદર આગમ આસરી, લિખનાદિક બહુમાનેરે ॥

॥ વી. ૦ ૯ ॥

અર્થ:—અંધિમેદ વિના ભાવ અભિમદ હોય નહીં
તેથી અર્ધી દ્રવ્ય અભિમદ દર્પણી પામે. અર્થાત આપદ, વસ્ત્ર
પાત્રપ્રમુખ મુનિને દેવાના અભિમદ કરે, અને આદર-
સત્કાર સહિત આગ્રમવિધિને અનુકારે શામુ મુનિરાજને
ઉચિત દોષ તે આપે તથા બહુભાવપૂર્વક પુસ્તક સખાવવા
પ્રમુખ ઉદયમ કરાવે. ॥ ૬ ॥

લેખન પૂજન આપવું, શ્રુતવાચના ઉદ્યારોરે ॥
ભાવવિસ્તાર સંજ્ઞાયાથી, ચિંતન ભાવન આદોરે ॥
॥ વીર૦ ૧૦ ॥

અર્થ:—સિદ્ધાંત સખવામાં તથા વીતરાગનાં જિજ્ઞેના
પૂજનમાં દ્રવ્યાદિ આમથી આપવાને આવધાન લેાય; વળી
સન્માર્ગપ્રરૂપક શ્રુત કેં સિદ્ધાંતની વાચના આપનારનો
ઉદ્યારોરે કેં યોગ યેગવવા ઉદયમ કરે. વળી સ્વાધ્યાય તે
વાંચના પ્રમુખ પાંચ પ્રકારથી કરી ભાવ વિસ્તાર કેં ભાવ
આસ્થાદિકનાં કરણો વધારે, અને તેનું ચિંતન તથા
ભાવનાની આકૃતિ કરે. ॥ ૧૦ ॥

બીજકથા ભલી સાંભળી, રામાંચિત હુને દેહરે ॥
એહ અવંચકયોગથી, લહીએ ધરમસનેહરે ॥

॥ વીર૦ ૧૧ ॥

અર્થ:—સંવેગભાવની યથાસ્થિતતા, શમ સંવેગ સત્પ્રવૃત્તિ લક્ષણરૂપ શ્રદ્ધા, નિરાશય પરોપકારકરણ, દુઃખિ-તાનુકંપા, સત્સીલાનુચરણ, ઔદાર્ય, ધૈર્ય, ગાંભીર્ય પ્રમુખ બીજા કથા કે જે યોગાંગ કથા શ્રવણ કરીને હૃયોત્કર્ષાયુક્ત રોમાંચિત શરીર થાય. એવા પ્રગસ્ત બાહ્ય સંયોગ મળવાથી સદૃશ્યાસ કરવા કરાવવાના સાધન મળવાથી યોગનું અવ-ચકપાત્ર તેને પ્રાપ્ત થાય. તેથી તે પ્રાણી વિપક્ષિયા વાંછે નહીં, ક્રિયા નિબ્ધલ કરે નહીં, તે અવચક યોગ સમજવો. તે અવચક યોગ પામીને પરમોત્કૃષ્ટ ધર્મસ્નેહ પામે. મનમાં એમ વિચારે કે આ લાભ હુકરપણે પામ્યો છું. ॥ ૧૧ ॥ સદ્ગુરુ યોગે વંદન ક્રિયા, તેહથી રૂળ હોય જેહોરે ॥ યોગ ક્રિયા રૂળ ભેદથી, ત્રિવિધ આવચક એહોરે ॥

॥ વીર૦ ૧૨ ॥

અર્થ:—ઉત્તમ ગુરુનો યોગ પામીને વંદન ક્રિયા વ્યવ-હાર વિધિપૂર્વક સાચવે, તેથી જે રૂળ થાય તે આ પ્રમાણે છે—મનને વિશુદ્ધપણે પ્રવર્તીવડું તે યોગઅવચક ઠહીએ તથા વચન અને કાયાને નિરવચપણે પ્રવર્તીવડાં તે ક્રિયા-અવચક ઠહીએ. તે પ્રમાણે કરવાથી મિશ્ર્યાત્વ તથા વિપય કપાયાદિકની હીનતાએ શુભગતિ પ્રમુખ રૂળ પામે, તે રૂળઅવચક ઠહીએ. આ ત્રણ પ્રકારના અવચક યોગ તે પ્રાણીને હોય. યદ્યપિ આ ત્રણ અવચક યોગ સાધુને ઉદે-

શીને હોય, પરંતુ અવક સામાયિકે તથા અમત્સરયુક્ત
ભાવસમાધિપણે દ્રવ્યથી એ હોય છે.
ચાહે ચક્રોર તે ચંદ્રને, મધુકર માલતી ભોગીરે ॥
તેમ ભવિ સહજ ગુણે હોયે, ઉત્તમ નિમિત્ત સંયોગીરે
॥ વીર૦ ૧૬ ॥

અર્થ:—જેમ ચક્રોર પક્ષી ચંદ્રની ચાહના કરે અને
જેમ જમર માલતીનાં પુષ્પનો ભોગી હોય તેમ આ ભવ્ય
પ્રાણીને યદ્યપિ મોહનો કથોપશમ નથી, તથાપિ ઉત્તમ
કે૦ પ્રધાન જે શુભ નિમિત્તો તેનો સંગાં થાય, એવે
સહજ ગુણ હોય. ॥ ૧૩ ॥

એહ અવંચક યોગ તે, પ્રગટે ચરમાવર્તેરે ॥
સાધુને સિદ્ધદશાસમું, બીજનું ચિત્ત મવર્તેરે ॥

॥ વીર૦ ૧૪ ॥

અર્થ:—એવા અવંચક યોગ જ્યારે ચરમ પુદ્ગલ
પરાવર્ત સંસાર બાકી રહે ત્યારે ઉપજે, તે પણ કેટલા-
એક પ્રાણી જે ક્રિયાયોગી હોય તેઓને હોય, અને
સાધુઓને તો શિવ અવસ્થા સમાન પરમાનંદ આપનાર
હોય. આ મિત્રાદ્રષ્ટિમાં વર્તતા પ્રાણીને, બીજ જે યોગના
અંગ સમતા, ઔદાર્ય પ્રમુખ તે બ્રહ્મ કરવાને પ્રયત્ન-
વાળું ચિત્ત હોય. ॥ ૧૪ ॥

કરણ અપૂર્વના નિકટથી, જે પહેલું ગુણક બુરે ॥

મુખ્યપણે તે ઘડાં હોયે, સુપરશિષ્ણાત્મનું ટાણુરે ॥

॥ વીર૦ ૧૫ ॥

અર્થ:—અહિં અપૂર્વ કરણના નિકટ કે૦ સમીપ-
પણાથી સ્થિતિ તથા રસમાં મંદપણે મિથ્યાત્વ ગુણ-
કાણે તે પ્રવર્તે. વળી શિવરાજ શબ્દિ પ્રમુખની પૂર્વે
જે દશા હતી, તેવી મુખ્યપણે અહીં હોય. વળી તે ઉત્તમ
યશના વિજ્ઞાતનું ટાણું કે૦ સ્થાનક હોય. આરાંશ કે અભ-
વ્ય, દુર્ભવ્ય, બહુ પુણ્યક પરાવર્તનવાળા, શઠ, હઠક-
દાઝહી, અત્યંત અભિનિવેશી, ગુરૂ આશાતનાવાળાને આ
દ્રષ્ટિ ન હોય. ॥ ૧૫ ॥ ઇતિ પ્રથમે મિત્રાદ્રષ્ટિ વિચાર

॥ દાળ બીજ ॥

॥ મન મોહન મેરે. એ દેશી. ॥

દર્શન તારા દ્રષ્ટિમાં મનમોહન મેરે. ગોમય અગ્નિ

સમનું ॥ મ૦ ॥ શોચ સતોષ ને તપ ભદ્રું ॥ મ૦ ॥

સમય ઈશ્વરધ્યાન ૫ ॥

અર્થ:—હવે તારાદષ્ટિનો વિચાર કરે છે. મિત્રાદષ્ટિ કરતાં તારાદષ્ટિમાં મિથ્યાત્વ કેવું મંદ હોય તથા કેવો બોધ હોય તે કહે છે. મિથ્યાત્વ વિશેષ મંદ હોય અને બોધ ગોમય કેં છાણના અસિ સમાન હોય. જેમ છાણનો અસિ ધીમે ધીમે વધે, તેમ બોધ વધતો જાય, અર્થાત્ કાર્મિક કાર્યઆધક થાય. તેથી શોચ કેં મન નિર્મળ રહે. મૂર્તિય કેં પ્રાપ્ત વસ્તુથી વિશેષ નૃપ્ત્ય ન રાખે, તપ કેં મૃત્યુચ્ચયન કેં મૃત્યુચ્ચયન પ્રમુખ કરે અને મૃત્યુચ્ચયન કેં પરમાત્માનું ધ્યાન કરે. આત્મચિત્ત ચિત્તે અને વિચાર કે રમે આકાર એવીશુ તા હુગંતિ પામીશું.

નિયમ પંચ છતાં સંપન્ને ॥ મના નહીં કિરિઆ ઉદ્વેગ
॥ મં ॥ ગિજાસો ગુણનત્વની ॥ મના પાગ નહીં
નિજ હડ ટેમ ॥ મં ॥ ॥

અર્થ:—આ દષ્ટિમાં પૂર્વોક્ત પાંચ નિયમ ઉપજે, મોટી ક્રિયામાં અર્થપૂર્ણ પ્રવર્તે, અર્થાત્ પરલોક કિનારે કામોદ્વેગો ઉદ્વેગ ન થાય. મંજી ગુણનત્વ કેં ગુણ ગુણ તુલ્ય અંબુજોની, ધિજાસો કેં અલ્પ હોય. તથા કરમ, કરાવણ, અનુભવનરૂપ નિર્વિકારપણું હોય. પરંતુ પોતાના હડ કદાચનો ટેક વિશેષપણે નહીં હોય.

એહ દ્રષ્ટિ હોય વરતતાં ॥મં॥ યોગકથા બહુ પ્રેમ
 ॥મં॥ અનુચિત તેહ ન આચરે ॥મં॥ વાળ્યો
 વળે જેમ હેમ ॥મં॥૩॥

અર્થ:—આ દ્રષ્ટિમાં વર્તતો પ્રાણી અષ્ટાંગ યોગાદિકની
 કથામાં બહુ પ્રેમ ધારણ કરે. યોગશુદ્ધિ, ક્રિયાશુ-
 દ્ધિમાં પ્રવર્તી ક્ષણશુદ્ધિ કરે, અર્થાત્ જે થકી પરલોક
 સંબંધી અહિત થાય તેવું અનુચિત કાર્ય કરે નહીં. વળી
 તે પ્રાણીને કોઈ હિત શીખામણ કહે, તેની સાથે સુવાચું
 જેમ :વાળ્યું વળે તેની પેઠે સરળતા રાખે. ॥૩॥

વિનયે અધિક ગુણીનો કરે ॥મં॥ દેખે નિજગુણ
 હાણ ॥મં॥ ત્રાસ ધરે ભવભયથકી ॥મં॥ ભવ
 માને દુઃખખાણ ॥મં॥ ૪॥

અર્થ:—પોતાથી અધિક ગુણવંતનો વિનય કરે અને
 પોતે વિશેષ ગુણી છતાં પોતામાં ન્યૂનતા ભાવે, અ-
 ર્થાત્ અકંકુષિતિ વા નિજ ઉત્કર્ષ ન કરે. વળી અતુર્ગતિરૂપ
 સંસારને દુઃખની ખાણ દેખીને ભયથી ત્રાસ પામે. ॥૪॥

યતઃ જન્મ દુઃખં જરા દુઃખં, રાગાણિ મરણાણિ ચ ॥
 અહીં દુઃખં સંસારં ॥ જથ્ય કિંમંતિ જંતુણાં

અર્થ:—આ સંસારમાં જન્મનું દુઃખ, વૃદ્ધાવસ્થાનું દુઃખ, અનેક રીતો અને લવલવમાં મરણો રહેલા છે. એવો આ સંસાર દુઃખમય છે કે જેમાં આ પ્રાણી-જંતુ અનેક પ્રકારના ઠલેયો પામે છે.

શાસ્ત્ર ધણું મતિ ધોણી ॥ મં ॥ શિષ્ટ કહે તે પ્રમાણુ
॥ મં ॥ સુયશ કહે એ ભાવથી ॥ મં ॥ ન કરે
જુકે હાણુ ॥ મં ॥ ૫ ॥

અર્થ:—શાસ્ત્ર ધણું છે અને પોતાની મતિ કેં છુદ્ધિ અવપ છે, માટે શિષ્ટ મહાર ગુરુ કહે તે વચન પ્રમાણુ કરે. સમ્યગ્ રીતે મન વચન કાયાએ, કરણ કરાવણુ અનુમતિ રૂપે નિર્વિકારીપણું હોય તે પ્રમાણે વિશિષ્ટ ભાવના ભાવજો ધકે. સુયશ કેં નિર્મલ ક્રીતિ પામે. તે અછતા શુષ્કોને જુકે કેં અસત્ય હાણુ કેં આડંબર કરે નહીં. શુભયોગ-કથામાં પ્રીતિ રાખે ॥ ૫ ॥ ઇતિ વારાહિ વિચાર.

॥ ઢાળ ત્રીજી. ॥

॥ પ્રથમ ગોવાસતલે લાવે ૯ ॥ એ દેશી ॥

ત્રીજી દ્રષ્ટિ બતા કહીણા કાષ્ટ અગ્નિસમ બોધ ॥

ક્ષેપ નહીં આસન સધેછ ॥ શ્રવણ સમીહા સોધરે ॥
જિનછ ॥ ધન ધન તુજ ઉપદેશ ॥ ૧ ॥

અર્થ:—હવે બ્રહ્મા નામની ત્રીજી દ્રષ્ટિ વર્ણવે છે. આ દ્રષ્ટિમાં મુખાસને બેઠેલાનું જેમ સ્થિર ચિત્ત હોય, દેવ વંદન, શુદ્ધવંદન, આવશ્યકાદિ કાર્ય અનુકૂલપણે કરે, યદ્યપિ મિથ્યાદર્શન છે તોપણ મિથ્યાત્વની બહુજ મંદતા હોય, અર્થાત્ મિથ્યાત્વીઓના બ્રાન્તિરૂપ ચમત્કારિક જ્ઞાન કે-ખીને અપક્વ પરિણામવાળો ન થાય. આ દ્રષ્ટિમાં શાસ્ત્ર-શ્રવણથી કાદના અગ્નિ સરખો દ્રઢ બોધ હોય. વળી ક્રિયાઓનું અન્યોઅન્ય મિશ્રણ કરવું તે ક્ષેપદોષ કહેવાય છે તેવો ક્ષેપદોષ ન હોય, પર્યાકાસનાદિ યોગાસનને સાધે. સિદ્ધાંત શ્રવણ કરવાની સમીહા કેં તીવ્ર ઇચ્છા કરે અને તેવી ઇચ્છાને સોધ કેં સાધે. હે જિનછ ! તમારા ઉપદેશને ધન્ય છે, એવો સત્કાર કરે, અને પોતાના આત્માને ધન્ય માને. ॥ ૧ ॥

તરણુ સુખી સ્ત્રી પરિવર્યોછ ॥ જેમ ચાહે સુરગીત ॥
સાંભળવા તેમ તરુનેછ ॥ એ દ્રષ્ટિ સુવિનીતરે ॥
જિનછ ॥ ધન ॥ ૨ ॥

અર્થ:—જેમ કોઈ તરણુ કેં યુવાન સુરૂપ ધનાઢ્ય ને સુખી હોય, વળી સુંદર સ્ત્રીએ સુખી હોય; તે જેમ દેવ

અર્થ:—આ સંસારમાં જન્મનું દુઃખ, વૃદ્ધાવસ્થાનું દુઃખ, અનેક રોગો અને ભવભવમાં મરણો રહેલા છે. એવો આ સંસાર દુઃખમય છે કે જેમાં આ પ્રાણી-જંતુ અનેક પ્રકારના કલેશો પામે છે.

શાસ્ત્ર ધણું મતિ થોડી ॥ મં ॥ શિષ્ટ કહે તે પ્રમાણુ
 ॥ મં ॥ સુયશ કહે એ ભાવથી ॥ મં ॥ ન કરે
 જીવંત કહાણુ ॥ મં ॥ ૫ ॥

અર્થ:—શાસ્ત્ર ધણું છે અને પોતાની મતિ કેં જુદી અલ્પ છે, માટે શિષ્ટ મહાનુશુર કહે તે વચન પ્રમાણુ કરે. સમ્યગ્ રીતે મન વચન કાયાએ, કરણ કરાવણુ અનુમતિ રૂપે નિર્વિકારીપણું હોય તે પ્રમાણુ વિશિષ્ટ ભાવના ભાવનો ધકો સુયશ કેં નિર્મલ કીર્તિ પામે. તે અછતા જીવોનો જીવો કેં અસત્ય કહાણુ કેં આઠંબર કરે નહીં. શુભધોગ-કથામાં પ્રીતિ રાખે ॥ ૫ ॥ ઇતિ તત્ત્વારણિ વિચાર.

॥ ઢાળ ત્રીજી. ॥

॥ પ્રથમ ગોપાલતણે લયે ૭ ॥ એ દેશી ॥

ત્રીજી દ્રષ્ટિ બતાવેલી ॥ કાષ્ટ અગ્નિસમ બોધ ॥

ક્ષેપ નહીં આસન સધેછ ॥ શ્રવણ સમીક્ષા સોધરે ॥
જિનછ ॥ ધન ધન તુજ ઉપદેશ ॥ ૧ ॥

અર્થ:—હવે બધા નામની ત્રીજી દ્રષ્ટિ વર્ણવે છે. આ દ્રષ્ટિમાં સુખાસને બેઠેલાનું જેમ રિથર ચિત્ત હોય, દેવ-વંદન, ગુરુવંદન, આવશ્યકાદિ કાર્ય અનુકૂલપણે કરે, યદ્યપિ મિથ્યાદર્શન છે તોપણ મિથ્યાત્વની બહુજ મંદતા હોય, અર્થાત્ મિથ્યાત્વીઓના જ્ઞાન્તિરૂપ ચમત્કારિક જ્ઞાન કે-ળીને ચપલ પરિણામવાળો ન થાય. આ દ્રષ્ટિમાં શાસ્ત્ર-શ્રવણથી કાષ્ટના અગ્નિ સરખો દ્રઢ બોધ હોય. વળી ક્રિયાઓનું અન્યોઅન્ય મિશ્રણ કરવું તે ક્ષેપદોષ કહેવાય છે તેવો ક્ષેપદોષ ન હોય, પર્યાકાસનાદિ યોગાસનને સાધે. સિદ્ધાંત શ્રવણ કરવાની સમીક્ષા કેં તીવ્ર ઇચ્છા કરે અને તેવી ઇચ્છાને સોધ કેં સાધે. હે જિનછ ! તમારા ઉપદેશને ધન્ય છે, એવો સત્કાર કરે, અને પોતાના આત્માને ધન્ય માને. ॥ ૧ ॥

તરણ મુખી સ્ત્રી પરિવર્યોછ ॥ જેમ ચાહે મુરગીત ॥
સાંભળવા તેમ તત્ત્વનેછ ॥ એ દ્રષ્ટિ મુવિનીતરે ॥
જિનછ ॥ ધન ॥ ૨ ॥

અર્થ:—જેમ કોઈ તરણ કેં સુવાન ગુરૂપ ધનાઢ્ય ને સુખી હોય, વળી મુંદર સ્ત્રીએ શુક્ત હોય; તે જેમ દેવ

ગાંધર્વના ગીત-આવન યવણ કરવાની આહ્વાના કરે, તેવી રીતે આ દ્રષ્ટિવંત પ્રાણી તત્ત્વજ્ઞાન યવણ કરવાની આહ્વાના કરે, તેવીજ રીતે વર્ણી આ દ્રષ્ટિવાળા વિનયવંત પણ હોય. ॥ ૨ ॥
 સરી એ બોધપ્રવાહની ॥ એ વિણ શ્રુત થલકૂપ ॥
 શ્રવણસમીહા ને કિસી ॥ સચિત મુખે જેમ ભૂપરે
 ॥ જિનહ ॥ ધન ॥ ૩ ॥

અર્થ:—આ દ્રષ્ટિ બોધ કેં જ્ઞાનપ્રવાહની સરી કેં સર છે, જેમ કુવા અને વાવમાં પાણીની સર ખનન કરવાથી નીકળી આવે, અને તે સરથી પાણી તરત પ્રાપ્ત થાય, તેમ આ દ્રષ્ટિથી જ્ઞાનપ્રવાહની સર પ્રાપ્ત થાય અને જેમ રાજા રાજ્યામાં સુતા ચક્રા વાચકોનાં ગીત શ્રવણ કરે, પણ વિષય ક્ષયામાં અસ્ત હોવાથી તે ગીતમાં ધ્યાન ન રહે, તેવી રીતે આ દ્રષ્ટિવિના શ્રુતશ્રવણમાત્ર બોધકારક ન થાય. સર્વ થલ કૂપ સમાન થાય એટલે યજ્ઞના કુવામાં પાણી ન હોય, તેવું થાય. ॥ ૩ ॥

મન રીઝે તન ઉક્તિસે ॥ રીઝે બુઝે એક તાન ॥
 તે ઇચ્છાવિણ ગુણકયા ॥ બહેરા આમલ ગાનરે
 ॥ જિનહ ॥ ધન ॥ ૪ ॥

અર્થ:—જે શ્રવણથી મન હર્ષ પામે, શરીર રોમાંચિત થાય, અને હર્ષ અને બુઝ કેં બોધની એકતાન કેં એકતા

થાય, તે શ્રવણ સાર્યક છે. તેવી પ્રબળ ઈચ્છા વિના
તત્ત્વદયા શ્રવણ કરવી, તે જેમ બહેરા આગળ ગીત નિષ્ક્રણ
છે તેમ તે પણ નિષ્ક્રણ બાણવી. ॥ ૪ ॥

વિધન ઇહાં પ્રાયે નહીંછ ॥ ધર્મહૃતુમાં કોય ॥
અનાચાર પરિહારથીછ ॥ સુયશ મહોદય હોયરે ॥
જિનછ ॥ ધન૦ ॥ ૫ ॥

અર્થ:—આ દ્રષ્ટિમાં વર્તતાં ધર્મના કાર્ય કરતાં પ્રાયઃ
કાંઈ વિધન કેં અંતરાય થાય નહીં, કેમકે અનાચારનો
આ દ્રષ્ટિમાં પરિહાર કેં ત્યાગ છે; અને તેમ હોવાથી
ઉત્તમ યશ અને મદાન ઉદયનો લાભ પણ થાય. એ દ્રષ્ટિમાં
શુભ યોગનો આરંભ, સુકથા શ્રવણ ઇત્યાદિ મહા લાભો છે.
॥ ૫ ॥ ઇતિ બક્ષા દ્રષ્ટિ વિચાર.

॥ દાલ ચોથી ॥

॥ ઝાંઝરીઆ મુનિવર ધનધન તુમ અવતાર—એ દેશી ॥
યોગ દ્રષ્ટિ ચોથી દહીછ ॥ દીપ્તા તિહાં ન ઉત્યાન ॥
પ્રાણાયામ તે ભાવથીછ ॥ દીપપ્રભાસમ જ્ઞાન ॥
મનમોહન જિનછ ॥ મીઠી તાહરી વાણુ ॥ ૧ ॥

અર્થ:— ૧ વે દિષ્ટા નામે ચોથી દ્રષ્ટિનું સ્વરૂપ કહે છે. ૧ સુમાન, ૨ ઉદાન ૩ વ્યાન ૪ અપાન અને ૫ પ્રાણા-
યામ. આ ૫ વે પ્રકારે વાયુ સંજ્ઞા થી છે તેમાં સુમાન તે
નાભિ અને હૃદય વચ્ચેનો વાયુ, ઉદાન તે હૃદય અને મસ્તક-
વચ્ચેનો વાયુ, વ્યાન તે મુર્ધા તથાવર્તી વાયુ, અપાન તે
અંગવર્તી વાયુ અને પ્રાણાયામ તે શ્વાસોર્વાસ રૂપન. એ
પ્રમાણે વાયુના પાંચ ભેદ છે. તેમાં રેચક, પૂરક, કુમક,
પવન સાધનાથી પ્રસાંતવાહિતાનો દાસ થાય. એક ક્રિયામાં
અપરક્રિયાનો ઉપયોગ તે ઉદ્યાન હોય, તે આ દ્રષ્ટિમાં ન
હોય પણપિ અહીં અધિભેદ થયો નથી, તોપણ પ્રસરત-
યોગવંતને જાવથી પ્રાણાયામ હોય. આ દ્રષ્ટિમાં કીપપ્રભા
સમાન બોધ છે, અર્થાત્ તત્ત્વશબ્દ, શુદ્ધિ અને યમનિ-
યમાદિક ફલવાળો સૂક્ષ્મ બોધ બજાયો. હે! મનના આશ
છતછ! તમારો ઉપદેશ અત્યંત મધુર છે. ॥ ૧ ॥

બાહ્યભાવ રેચક છતાં ॥ પૂરક અંતરભાવ ॥

કુમક ચિન્તા ગુણે કરીછ, પ્રાણાયામ સ્વભાવ ॥

મનના ૨ ॥

અર્થ:— અહિંશત્ત્વપ્રવૃત્તિ જે બાહ્યભાવ તેને કાઢવા-
રૂપ રેચકપણું આ દ્રષ્ટિમાં છે. વળી અંતરશત્ત્વપ્રવૃત્તિવાળા ગુણો
દાખલ કરવા તે પૂરકપણું છે અને પ્રાણ યથેચ્છા ગુણોને

રિચર કૃત્વા તે કુલકપણુ' ને, એવી રીતે પ્રાણાયામરૂપ
આ દ્રષ્ટિનો સ્વભાવ છે, અને શ્વાસરૂઢન પ્રાણાયામનો
પણુ એગેન્ડા સ્વભાવ છે. ॥ ૨ ॥

ધર્મઅર્થે ઇહાં પ્રાણનેજ ॥ છોડે પણ નહીં ધર્મ ॥
પ્રાણઅર્થે સંકટ પડેજ ॥ જીવો એ દ્રષ્ટિનો મર્મ
મનના ૩ ॥

અર્થ:—આ દ્રષ્ટિમાં વર્તેલા પ્રાણી ધર્મઅર્થે પ્રાણને
તૃણની પેઠે ત્યાગે પણ પ્રાણત્યાગ રૂપ સંકટ પડે તોપણ ધર્મ
તજે નહીં, એવો આ દ્રષ્ટિનો મર્મ કેં રહ્ય છે, તે તમે
ધ્યાનમાં લ્યો. ॥ ૩ ॥

તત્ત્વશ્રવણ મંત્રોદ્દેહ ॥ ઇહાં હૈયે બીજપ્રરોહ ॥
ખારઉદ્દેહ સમ ભવ ત્યજેજ ॥ શુદ્ધિગતિ અદ્રોહ ॥
મનના ૪ ॥

અર્થ:—આ દ્રષ્ટિમાં સિદ્ધાંતપ્રમુખમાંથી તત્ત્વશ્રવણરૂપ
મધુર ઉદ્દેહનું ચિંતન થવાથી બીજ કેં સંસારની અના-
શંસા, વિરક્તતા પ્રમુખપ્રરોહ કેં અંકુરો પ્રગટ થાય.
વળી ખારઉદ્દેહ સમાન ભવાભિનંદીપણનો ત્યાગ થાય;
તેમજ શુદ્ધિગતિ અદ્રોહી થાય અર્થાત્ કરનારો થાય ॥૪॥
સૂક્ષ્મબેધ તે વશુ ઇહાં ॥ સમક્રિત વિણુ નવિ હોય ॥
વેદ સંવેદ પદેકહોજ ॥ તેન અવેદે જોય ॥ મનના ૫ ॥

અર્થ.—યદ્યપિ સૂક્ષ્મભોધ આ દ્રષ્ટિમાં નથી, કારણ કે અંધિભેદ થયા વિના સમ્યક્ત્વ યાય નહિ, અને સમ્યક્ત્વ વિના સૂક્ષ્મભોધ હોય નહીં, સૂક્ષ્મભોધ તે વેદસર્વેષ પદરૂપ સમ્યક્ત્વમાં રહેલ છે તે આ દ્રષ્ટિમાં નથી. અહીં તે અવેદ્ય પદ કેંઠ મિથ્યાત્વ છે. તેથી સૂક્ષ્મભોધ નથી. તે સંજ્ઞાથી વિસ્તાર શેઠાદ્રષ્ટિસુમુખ્ય અંતમાં છે. અહીં સંક્ષેપથી જતાવીએ છીએ.

મિત્રાદિ ચાર દ્રષ્ટિ યદ્યપિ ક્રિયા પ્રમુખપદે સત્સંગતિ આદિ શુદ્ધો તથા ધર્મનાં જીજ્ઞાસો સંપ્રક કરે, પરંતુ એ ચારે દ્રષ્ટિ એ અવંચપદ છે; અર્થાત્ સૂક્ષ્મ તત્ત્વભોધ નથી. જેમ પશીની છાયા પાણીમાં પડતાં પાણી પણ તેવીજ પ્રવૃત્તિ કરે, તેવી રીતે આ ચાર દ્રષ્ટિમાં પણ તેવીજ પ્રવૃત્તિ હોય પણ સૂક્ષ્મ તત્ત્વભોધ ન હોય. કેમકે હંતું અવેદ્યપદ કેંઠ અપદ છે. અવેદ્યપદ એટલે જ્યાં અંતરમુક્ત માત્રમાં હર્શનમોહનીયનો હયોપશ્યમરૂપ અંધિભેદ કરે એવું આત્માનું પંડિતવીર્ય રહે નહીં તે પદ સંમળવું.

ધિરાદિ ચાર દ્રષ્ટિમાં વેદ્ય સર્વેષ પદ છે. વેદ્ય કેંઠ તે સૂક્ષ્મ ભોધ સમ્યગ્ વેદન છે. અહીં મિથ્યાત્વનો હય થયા છતાં યદ્યપિ છેડી પાપપ્રવૃત્તિ નરકાદિ ગમનરૂપ એણિકાદિકની પેઠે તત્ત્વલોહપદસ્પર્શપ્રવૃત્તિ સરખી હોય, પરંતુ તે વેદ્ય સર્વેષ પદ સૂક્ષ્મ ભોધ સહિત આત્મ પંડિત વીર્યનું મુદ્રણ મિથ્યાત્વાદિકના હયથી હોય. ॥ ૫ ॥

વેદ પ્રંધ શિવ હેતુ છેછ ॥ સવેદન તસ નાણુ
 નયનિક્ષેપે અતિ ભણુંછ ॥ વેદ સંવેદ્ય પ્રમાણુ ॥
 મન૦ ॥૬ ॥

અર્થ:—તેથી વેદ પદનો બંધ તે શિવ કે૦ મોક્ષનો
 હેતુ છે; સવેદન પદ તે તેનું જ્ઞાન છે, નેગમાદિ સમ્પત્તિ,
 નામાદિ આર નિક્ષેપા, સ્વાદસ્તિઆદિ સાત ભંગ તથા
 ગમા એટલે સરળા પાઠ, ઇત્યાદિકથી અતિ નિર્મળ એવું
 વેદ સંવેદ્ય પદ પ્રમાણુ છે. ॥ ૬ ॥

તે પદ ગ્રંથિ વિભેદધીછ ॥ છેહલી પાપ પ્રવૃત્તિ ॥
 તમ્મોહપદ ધૃતિસમીછ ॥ તિકાં હોય અંત નિવૃત્તિ
 ॥ મન૦ ॥૭ ॥

અર્થ:—તે વેદ સંવેદ્ય પદ, દર્યનમોહના નાશથી ગ્રંથિભેદ
 ઉપજે, તેથી અનાદિની અતત્ત્વવાસના મટે. અસારમાં છેહલી
 પાપ પ્રવૃત્તિ, તે અગ્નિથી તમ એવા લોહ ઉપર પગ માં-
 ડવાના થેયું સમાન અનર્થની દરનારી એવી દેખાય, પાપ
 પ્રવૃત્તિ લાગે, પણ અંતે એ પાપ પ્રવૃત્તિની પણ અહીં નિવૃત્તિ
 થાય. એ વેદ સંવેદ્ય પદનું લક્ષણ બાણુવું. ॥ ૬ ॥

એહ થપ્પી વિપરીત છેછ ॥ પદ તે અવેદ્ય સંવેદ્ય ॥
 ભવાભિનંદી જીવનેછ ॥ તે હોય વજ્ર અભેદ ॥
 ॥ મન૦ ॥૮ ॥

અર્થ:—એવ સવેચ પદ્મી વિપરીત ત્ર્યમ્બકાણુ' પદ તે અવેચ સવેચ, તે છતાં મિચ્છાત્ત હોય અને સુખ જે થ ન હોય. આ ચાર દ્રષ્ટિમાં દર્શનમોહનીવને સુખોપશમ-શ્રેયભેદ ન હોય. તેથી ભવાભિનંદી કેં સંસારનાં મુખમાં અતિશય સચનારા પ્રાણીને અવેચ સવેચ પદ હોય, વળતા નેનું એ અલેચ છે અને અનાદિ કાળથી છે. ॥ ૮ ॥

લોભી કૃપણ દયામણો ॥ માયી મચ્છર કામુ ॥
ભવાભિનંદી ભય ભયો ॥ અક્ષ આરંભ અયાણુ ॥
॥ મનં ॥ ૯ ॥

અર્થ:—લોભી કેં સર્વત્ર યાચક, ધન છતાં અભોગી, કૃપણ કેં દ્રવ્યાદિક કોઈને ન આપનાર, તુચ્છ પ્રદૃતિવાળો, દયામણો કેં સર્વનું અહિન ઇચ્છનાર, માયી કેં કપટી, મુખ સ્વાર્થસાધક, મચ્છર કેં પરમુખે હુખી, ભવાભિનંદી કેં સંસારમાં જ્ઞાનંદ મનનાર ભયભયો કેં સદુચી ભય પામતો અને અયાણુ કેં અજ્ઞાન. આ આઠ દોષવાળા અર્થોનુ આ આઠ દોષ જેવામાં વિગ્રહાન છે તે પ્રાણી ધર્મનો આરંભ કરે, તે જો કે સત્ય હોય તોપણ કુચલાદેવીની પેઠે તેનો પ્રયાસ નિષ્ફળ થાય. ॥ ૯ ॥

એના અવગુણવંતનુંજ ॥ પદ છે અવેદ કઠોર ॥
સાધુસંગ આગમતણેજ ॥ તે જીત્યો ધુર ધોર ॥

॥ મન૦ ॥ ૧૦ ॥

અર્થ:--પૂરોજી દોષવાળાને અવેદ પદ કઠોર કે
બહુજ આકર હોય છે, તેથી તે પ્રાણીને અધિભેદ ન થાય,
ત્યાગુધી તેને સૂક્ષ્મભેદ પણ ન થાય, પરંતુ સાધુને
સંગ અને સિદ્ધાંતનું અવગ, આ બે હેતુ મળવાથી તે ધુર
કે પ્રથમ, ધોર કે મહામોહનીય, તેને જીતે-તેની ઉપર
જય મેળવે. ॥ ૧૦ ॥

તે જિતે સહજે ટળેજ ॥ વિવમ કુતર્ક પ્રકાર ॥
દૂર નિકટ હાથી હણેજ ॥ જેમ બે બઠર વિચાર
॥ મન૦ ॥ ૧૧ ॥

અર્થ:--તે મોહનીયને જીતવાથી વિવમ કે આકર
મોહ તરવના વિચારરૂપ કુતર્ક સહેજે ટળી જાય. જેમ બે
બઠર કે અજાની મૂર્ખ હતા, તેઓને હાથી ઉપર બેઠેલા
માવતે ઠહુ કે 'તમે દૂર રહો, નહીંતો હાથી તમને
મારી નાખશે.' તે સાંભળી તે બંને બઠરે વિચાર કર્યો કે
'હાથી પ્રાપ્ત થયેલાને હણે છે કે અપ્રાપ્તને હણે છે ?
જે પ્રાપ્તને હણે છે તો માવતને હણે અને અપ્રાપ્તને હણે

તો સામા આવનારને હણે છે.' એવો વિચાર કરે છે, તેટલામાં
હાથી આવ્યો અને તે બંનેને હણી નાંખ્યા. આવા કુતર્ક-
વાળા વિચાર સહેજે ટપી જાય. ॥ ૧૧ ॥

હું પામ્યો સંશય નહીંછ ॥ મૂરખ કરે એ વિચાર ॥
આગમુઆ ગુરુ શિષ્યનોછ ॥ તે તો વચન પ્રકાર ॥
॥ મન૦ ॥ ૧૨ ॥

અર્થ:—હું તત્વજ્ઞાન પામ્યો છું, તેમાં કાંઈ સંશય
નથી, એવા વિચાર મૂર્ખ હોય તે કરે. જેમ આગમુ ગુરુ
અને આગમુ શિષ્ય બંનેને પરસ્પર અનેક વચનના વાદ
ચતાં સ્વાધ્યાયમાં આવી શક્યા નહીં, તેની પેઠે તે બાબત
સમજવી ॥ ૧૨ ॥

ધી જે તે પતિઆવવુંછ ॥ આપમને અનુમાન ॥
બાગમ ને અનુમાનથીછ ॥ સાચું લહે સુજ્ઞાન ॥

॥ મન૦ ॥ ૧૩ ॥

અર્થ:—તેથી જે પ્રાણી ધી કે૦ પોતાની જુદીએ
પતિઆવવું કે૦ પ્રત્યય ઉપજાવે, અર્થાત્ પોતાના અનુ-
માન પ્રમાણે પોતાની મતિપૂર્વક નિર્ણય કરે તે કાંઈપણ
તત્ત્વ ન પામે; અને જે આગમપ્રમાણથી પ્રવીણ ગુરુના
અભિપ્રાય પ્રમાણે પ્રત્યય ઉપજાવે કે૦ નિર્ણય કરે, તેજ
સાચું સુજ્ઞાન કે૦ ઉત્તમ તત્ત્વજ્ઞાન પ્રાપ્ત કરે. ॥ ૧૩ ॥

નહી સર્વજ્ઞ જુજુઆજી ॥ તેહના જે વળી દાસ ॥
ભગતિ દેવની પણ કહીજી ॥ ચિત્ર અચિત્ર પ્રકાશ ॥
॥ મન૦ ॥ ૧૪ ॥

અર્થ:—વળી તે વિચાર કરે કે સર્વજ્ઞ વીતરાગ દેગ
જુજુ જુજુ હોતા નથી, તેઓ અવિતર્યવાદી છે. તેમના
જેઓ દાસ કે ૦ સર્વજ્ઞશાસનના આરાધનારા છે તેઓને તે
દેવની ભક્તિ પણ કહી છે. તેમાં એક ચિત્રભક્તિ ગીજી
અચિત્રભક્તિ એમ બંનેના પણ અનેક પ્રકાર છે. ॥ ૧૪ ॥
દેવ સંસારી અનેક છેજી ॥ તેહની ભક્તિ વિચિત્ર ॥
એક રાગ પર દેખથીજી ॥ એક ભુગતિની અચિત્ર ॥

॥ મન૦ ॥ ૧૫ ॥

અર્થ:—જે વીતરાગ ભાવ પામ્યા નથી અને સંસાર
માં દેવ નામ ધરાવે છે, એવા અનેક દેવો છે, અને
તેમની ભક્તિ વિચિત્ર કે ૦ અનેક પ્રકારની છે. એક રાગથી
ભક્તિ, ગીજી દેખથી ભક્તિ; તેવી અર્થ વિચિત્ર ભક્તિ
અમળવી. અને એક દેવજી વીતરાગની ભક્તિ તે ભુક્તિ
નિમિત્ત હોય અને તે અચિત્ર ભક્તિ કહેવાય. ॥ ૧૫ ॥
ઇદ્રિયાર્થગત બુદ્ધિ છેજી ॥ જ્ઞાન છે આંગમહેન ॥
અમમોહ શુભ ક્રિતિ શુભેજી ॥ તેણે રૂપ ભેદ સકેત ॥

॥ મન૦ ॥ ૧૬ ॥

અર્થ:—એ રીતે ભક્તિ એ પ્રકારની છે. તેના દ્વારા
લેઈ અનેક તરેહના છે. જેમકે કોઈ આત્મીની બુદ્ધિ ઇન્દ્રિ-
યના વિષયોમાં પહોંચે છે, કોઈની બુદ્ધિ જ્ઞાનપ્રાપ્તિ માટે
અભિમાનમાં પ્રવેશ કરવા નિમિત્તે થાય છે, કોઈને અસંમોહ
પણ થાય છે અને તેથી તે શુભ કૃતિ રૂઝુ પ્રાપ્ત કરે
છે. એવા અનેક પ્રકારે જ્ઞાનેકતા પણ મળુ શકેલો છે. ॥૧૬॥

આદર દિ આ રીત ધણી -, વચન દળે મિત્રે લલિયા
જિજ્ઞાસા શુદ્ધસેવના ॥ શુભકૃતિ ચિન્હ પ્રત્યક્ષ ॥

॥ મન ॥ ૧૬ ॥

અર્થ:—શુભકૃતિ શુભોર્ગુ સ્વરૂપ કહે છે. વિધિપૂર્વક
ક્રિયામાં અત્યંત પ્રીતિ ઉપજે, શુદ્ધ ક્રિયામાં અતિ ઉ-
લ્લાસ હોય, હર્ષ પણ ધણો હોય. તેવા વર્તનથી કર્માવર-
ણનાં વિધો દળે અને અક્ષય ભાવી ભોક્ષરૂપ લક્ષ્મી મળે.
વળી તત્ત્વજ્ઞાન બાણવાની જિજ્ઞાસા થાય, શુદ્ધ કેં જ્ઞાની
પુરુષના ચરણની સેવા દરવાની ઉચ્છા થાય, ઇત્યદિ શુભ
કૃતિનાં ચિન્હો પ્રત્યક્ષ બાણવાં. ॥ ૧૭ ॥

બુદ્ધિક્રિયા ભવદ્ગત દીજે ॥ જ્ઞાનક્રિયા શિવચંગ ॥
અસંમોહકિરિયા દિયે ॥ સૌંદર્ય મુગતિદ્ગત ચંગ ॥

॥ મન ॥ ૧૮ ॥

અર્થ:—તેનાં કૃણ કહે છે. ઇન્દ્રિયાયંગન શુદ્ધતાની ક્રિયા ભવ કેં સંસાર કૃણ આપે છે. જ્ઞાનક્રિયા મોક્ષનું અંગ છે. તે જ્ઞાનપૂર્વક અસંમોહ ક્રિયારૂપ આદિત્રી શ્રીય કેં તત્કાલ અંગ કેં મનોહર સુજિના કહે અર્થ છે. ૬૧૮॥

પત્ર:—જ્ઞાનસ્ય પાત્ર વિરતિવિરતિપત્રં સંવરદૃશનઃ ॥

સંવરપત્રં ક્રિયાનિવૃત્તિઃ ક્રિયાનિવૃત્તિયોગિત્ય ॥૨॥

અર્થ:—જ્ઞાનનું કૃણ વિરતિ છે. વિરતિનું કૃણ સંવરવાળો બોધ છે, સંવરનું કૃણ આપક્રિયાથી નિવૃત્ત થવું તે છે અને ક્રિયાથી નિવૃત્તિ તે સંયોગીપણું—મોક્ષ આપે છે. સંવરનો ઉદ્બોધ ૭ માર્ગી ૧૩ માર્ગી દોષ છે. ક્રિયાનિવૃત્તિ ૧૩ માને અંતે ચોરનિવૃત્તિ રૂપ દોષ છે.

પુદ્ગલઃ સ્વતા દારમીજી ॥ તિલ્લું અસંવિત ન લીન ॥
એહ માર્ગી તે શિવતબોજી ॥ બેઠે વેદે દગ દીન ॥

॥ મન ॥ ૧૯ ॥

અર્થ:—જ્યાં સમસ્ત પુદ્ગલ સ્વતા દારમી નિમોલ્ય બાણી, અર્થાત્ જગત્ત્રયને બાલકે મુલિમહ જેવું અસાર બાણી તેમજ...

અર્થાત્ તેમાં આસક્ત ન થાય, તેજ એક મોક્ષનો માર્ગ છે. તે માર્ગમાં જે પ્રાણી લેદ માને તે પ્રાણી જગતમાં દીન કેમ દુઃખી બન્યો.

શિષ્યભણી ગિતદેશનાજી, કરે જનપરિણતિ ભિન્ન ॥
કરે મુનિની નય દેશનાજી, પરમારથથી અભિન્ન ॥

॥ મન ૦ ॥ ૨૦ ॥

અર્થ:—વીતરાગની દેશના, મણુપર પ્રમુખ શિષ્ય તથા તીર્થસ્થ.પનાદિ કાર્ય મારે હોય છે. તે દેશના સર્વ મનુષ્ય માલજે માલજનારાની પરિણતિ પણ ભિન્ન ભિન્ન હોય, સુનિરાજની દેશના પણ નયે નયે ભિન્ન ભિન્ન હોય, દેશના આપનારની પરિણતિ પણ ભિન્ન ભિન્ન હોય, પરંતુ તેઓ સર્વ પરમાર્થે—સ્વાદ્વાદ મુદ્રાએ અભિન્ન બન્યો. ॥ ૨૦ ॥

શુદ્ધ ભેદ ઝઘડો કિસ્થોજી ॥ પરમારથ જે એક ॥
કલો ગંગા કરો સુરનદીજી ॥ વસ્તુ ફેરે નહીં છેક ॥

॥ મન ૦ ॥ ૨૧ ॥

અર્થ:—શુદ્ધભેદમાં પણ કાંઈ ઝઘડો કેમ વિવાદ કરવા યોગ્ય નથી. જે પરમાર્થ એક હોય તો વાદ શેનો

હોય ? જેમ કોઈ ગંગાને સુરનદી કહે, કોઈ જાન્ડવૌ
કહે, તેમ જુદા પર્યાય નામ દેવાથી વસ્તુમાં જરા ફેર
પડે નહીં. ॥ ૨૧ ॥

ધર્મ ક્ષમાદક પણ મિટેજી ॥ પ્રગટે ધર્મસંન્યાસ ॥
તો અથડા જોડા તાંગેજી ॥ મુનિને કવણ અભ્યાસ ॥
॥ મન૦ ॥ ૨૨ ॥

અર્થ:—આ દ્રષ્ટિમાં ક્ષમાદિ ધર્મ મટે એટલે ક્ષયોપ-
શમ ભાવના ન રહે. અને માત્ર ધર્મસંન્યાસ
પ્રગટે. ધર્મસંન્યાસ સામગ્રી તે દ્રવ્યયોગતુલ્ય ધર છે.
તે અશક, પંડિત(સદસહ વિષે કબુદ્ધિમાત્ર) તથા
અમાયીનેજ હોય અને એવા મુનિને અથડા પ્રમુખને
અભ્યાસ નજ હોય. ॥ ૨૨ ॥

અભિનિવેશ સંધગો ત્યજીજી ॥ ચાર લહી જેણે દ્રાષ્ટ
તે લેશે હવે પંચમીજી ॥ મુયશ અમૃત ધનવૃષ્ટિ ॥
॥ મન૦ ॥ ૨૩ ॥

અર્થ:—અભિનિવેશ કેં કદાચહ, માત્સર્ય ઇત્યાદિ
સર્વ દોષ તણને જેણે પૂર્વોક્ત ચાર દ્રષ્ટિઓ પ્રાપ્ત કરી હોય
તે પ્રાણી પાંચમી ચિરાદ્રષ્ટિ પામે. તે દ્રષ્ટિ કેવી છે ? સર્વ
દિશાએ પ્રવર્તનારા ઉત્તમ ચતુરૂપ અમૃતને વધારવાને

ધન કેં ગેધની વૃદ્ધિ સમાન છે. ગૌતમસ્વામીએ 'કરાવેલા પત્નરમે તાપસના પારણાની પેઠે વૃદ્ધિ કરનારી છે. આ ચાર દ્રવિમાં અધિષેઠ ન હોય, પરંતુ સત્સંગતિ અને સદાચાર પ્રવૃત્તિ હોય. ॥ ૨૩ ॥ ઇતિ દીપ્તા દ્રવિ વિચાર.

અહીં યોથી દ્રવિમાં હજુ સમ્યક્ત્વની શ્રવાંશે પ્રાપ્તિ થઈ નથી છતાં ત્યારે ઠલક ઠંઠાસને અવકાશ નથી ત્યારે ચાલે ૪-૫-૬ઠે શુભકાળે વર્તવા ઉચિતનારામાં કેવી સ્થિતિ થયે તે વિચારવાનું છે.

ઢાળ પાંચમી

(ધન ધન સમૃદ્ધિ સાથે રાજ) એ રશી.

દ્રાષ્ટ થિરા માંદે દર્શન નિત્યે, રતનખલાસુખ જાગોરે;
પ્રાંતિ નહિ વળી બોધ તે સુક્ષમ, પ્રત્યાહાર વખા-
ગોરે. ॥ ૧ ॥

એ ગુણ વીરતાળે ન વિસારું, સંભારું દિનરાતરે;
પશુ ટાળી સુરરૂપ કરે બે, સમક્રિતને અવદાતરે.

એ ગુણુ ॥ ૨ ॥

અર્થ:—હવે પાંચમી ધિરાદ્રષ્ટિ કહે છે. ધિરાદ્રષ્ટિમાં અધિશેદ થવાથી સમ્યગ્દર્શન નિત્ય હોય. જોષ તે રત્નની દાનિ સમાન હોય. જ્ઞાનિ લેશમાત્ર ન હોય. તત્ત્વાર્થ રૂપ સદ્ગુણોધનું ચથાર્થ જ્ઞાન હોય; અજ્ઞાન અને મિથ્યાત્વનાં પુદ્ગલો ન છેદાતા હોય તે છેદાય. સરળ બુદ્ધિ હોય, સર્વ ઇન્દ્રિયાર્થ વિષયોના રૂંધનરૂપ પ્રત્યાહાર પ્રગટ થાય. ૧ આવો મોટો શ્રી મહાવીરસ્વામીનો ગુણ હું ચિત્તથી વિસારું નહીં, દિનરાત નિરંતર સંભારું; કારણ કે મારા ઇન્દ્રિયાર્થ ગુણો વિષયાથે હતા, હું પરગુણ હતા, તેને ટાલીને સુરૂપ કે ૦ તત્ત્વજોષવંત કયો. દર્શનજોષના વિનાશથી સમ્યક્ત્વ ગુણ પ્રગટ થયો. ॥ ૨ ॥

ખાત્ર ધુલિયર લીલા સહજી, ભવયેટા ઇડાં ભાસેરે;
રિદ્ધિ સિદ્ધિ સવિ ઘટમાં પેસે, અષ્ટમહાસિદ્ધિ પા-
સેરે. એ ગુણ ૦ ૩

અર્થ:—જેમ જાળદોઝે કરેલી ધુલિના ગૃહની લીલા પરમાર્થે ગૃહરૂપ સત્ય નથી, તેમ આ દ્રષ્ટિમાં વર્તતા પ્રાણીને સંસારની સર્વ ચેટા, પુદ્ગલ વિલાસ તેવાજ ભાસે છે, અર્થાત્ સત્ય લાગતા નથી. આવી રીતે સંસારની અનિત્યતા જાણવાથી અંતરંગની સર્વ સિદ્ધિ તેના ઘટમાં જ પ્રગટ થાય. સંતોષરૂપ મહાસુખોત્પાદક ગુણ પ્રગટે. અષ્ટ-

મહાસિદ્ધિ તેની પાસે જ રહે. સમસ્ત લબ્ધિની સિદ્ધિ તે
યોગરૂપ કલ્પવૃક્ષનાં કુમુદ છે એમ માને. ॥ ૩ ॥

અહીં આઠમહાસિદ્ધિનું વર્ણન કરે છે. ૧ મહિમા કેં
શરીરાદિકને મેરૂપવંત કરતાં પણ મોટાં કરવાની શક્તિ. ૨
લબ્ધિમા કેં શરીરાદિકને વાયુ કરતાં પણ સુષુ (હલકું) કરવાની
શક્તિ. ૩ ગરિમા કેં તેઓને વજ્રચક્રી પણ અત્યંત ભારે
કરવાની શક્તિ. ૪ પ્રાપ્તિ કેં ભૂમિએ રહ્યા છતાં અંશુલને
મેરૂના શિખરે પહોંચાડવાની શક્તિ. ૫ પ્રાકાશ્ય કેં પાણીને
વિષે પણ પૃથ્વીની પેઠે ગમનાદિ કરવાની શક્તિ. ૬ ઇ-
શિતા કેં ત્રેલોક્ય ઋદ્ધિકરણ તથા તીર્થેશ્વરાદિ ઋદ્ધિ-
વિકુર્વણશક્તિ. ૭ વશિતા કેં સર્વ જીવને વશ કરવાની
શક્તિ. ૮ અપ્રતિઘાત કેં પર્વતમાં પણ પ્રવેશ કરવાની
શક્તિ. વળી તે ઉપરાંત અંતર્યામિ, અદૃશ્યકરણ, નાનારૂપ
કરણ ઇત્યાદિ અનેક અમત્કારિક શક્તિ પ્રગટ થાય.

વિષયવિકારે ન ઇન્દ્રિય જોડે, તે ઇહાં પ્રત્યાહારોરે;
એવળ જ્યોતિ તે તત્ત્વ પ્રકાશે, શેષ ઉંચાય અસારોરે.

એ ગુણુ ૪

અર્થ:—શબ્દાદિ ત્રેવીશ વિષયના અસે આવન વિકા-
રમાં ઇન્દ્રિયોને જોડ નહીં, અર્થાત્ આસક્ત ન કરે, તે
રૂપ જે પ્રત્યાહાર ગુણુ તે આ દ્રષ્ટિમાં ઉપજે. તે પ્રાણીની

જ્યોતિ માત્ર તત્ત્વરહસ્યનેજ પ્રકાશ કરે, અર્થાત્ તે તત્ત્વ-
જ્ઞાનને જ સારરૂપ માને અને સંસારના બીજા સર્વ ઉપાય
કેવં પ્રપંચને અસાર માને. ॥ ૪ ॥

શીતળ ચંદનથી પણ ઉપન્યો, અગ્નિ દહે જેમ વનનેરે;
ધર્મજનિત પણ ભોગ ઇહાં તેમ, લાગે અનિષ્ઠ તે
મનનેરે. ઐ ગુણુ ૦ ૫

અર્થ:—તે ઉપર દ્રષ્ટાંત કહે છે. જેમ બાવનાચંદન
અત્યંત શીતળ છતાં તેમાંથી ઉત્પન્ન થએલો અગ્નિ પણ વનના
સર્વ વૃક્ષને બાળે છે, તેમ ન્યાયસંપન્ન વૈલવથી તથા એક
પત્નીમતાદિકથી ગૃહસ્થધર્મની સેવના કરે છે, તોપણ તે
પ્રાણીને તે ભોગાદિકની સેવના મનમા અનિષ્ઠ લાગે, અવ-
સર પ્રાપ્ત થતાં ભોગાદિકનો ત્યાગ કરવામાં લેશમાત્ર
વાર લગાડે નહીં, ગૃહસ્થાવાસને પાશ સમાન માને. ॥ ૫ ॥

અંશે હોય ઇહાં અવિનાશી, પુદ્ગલ બળ તમાસીરે;
ચિદાનંદ થન મુયશ વિલાસી, કેમ હોય જગનો આ-
શીરે. ઐ ગુણુ ૦ ૬

અર્થ:—આ દ્રષ્ટિમાં અંશે કેવં થોડે ભાગે અવિ-
નાશી થાય. જેમ જેમ આશ્રવના હેતુ ન્યૂન થાય, તે
તેમ આત્મા નિરાવરણી થાય. પુદ્ગલની સર્વ રચનાને બા-

છગરની બાજુ જેવી બંને, તે પ્રાણી જ્ઞાનનો જે આનંદ તેના સમૂહને પ્રાપ્ત કરાવનારો ઉત્તમ યશ તેના વિલા-
અમાં રમણ કરનારો થાય, અને તેથી ત્રણ ભુવનરૂપ જ-
ગત્તમાં ડોહાપણ વસ્તુની તેને આશા ન હોય; માત્ર સહજ
સ્વરૂપનો વિલાસી હોય. ॥ ૫ ॥

દશાંતમોહનીના સયોપશમે વા ઉપશમે આ દ્રષ્ટિ હોય.

—:~:—

દાળ છટ્ટા ૧

—~—

(બોલીતા હંસારે ચિપચ ન રાનીયે)—એ રેશી.
અચપલ રોગ રેહિત નિહૂર નહિ, અહય હોય હોય નીતિ;
ગંધ તે સારોરે કાન્તિ પ્રમદના, સુન્દર પ્રમુખ પ્રવૃત્તિ.
॥ ધન ધન સાસન શ્રી જિનવરતણું. ૧ ॥

અર્થ—વળી તે પ્રાણી છદ્વિચાર્યના ચપગપણા રહિત
હોય. સમ્યક્ત્વથી તેનું ચિત્ત સ્થિર હોય. વળી શેઠ
રહિત શરીર હોય, તેનું હૃદય કઠણ ન હોય, પરંતુ
દોષગ હોય, લઘુનીતિ તથા વડીનીતિ બંને શરીરમાં અહય

૧ આ છટ્ટા બાળમાં પ્રથમની ૪ ગાથામાં ચિરાદિવેગ
વિચાર છે.

હોય, શરીરનો મેલ મુરબિવંત હોય, શરીરની કાન્તિ
પણ સુંદર હોય, વચન પણ પ્રમદતાવાળાં હોય, મધુર
સ્વર હોય. એ પ્રમાણે આ દ્રષ્ટિમા પ્રવર્તન હોય. ૧
એવું શ્રી વીતરાગનું શાસન કેં આસાડપ પ્રવચન તે
ધન્ય કેં પ્રસંશનીય છે.

ધીર પ્રભાવીરે આગળ યોગથી, મિત્રાદિક યુત ચિત્ત;
લાભ ઇષ્ટનોરે દ્વંદ્વ અધૃષ્ટતા, જનપ્રિયતા હોય
નિત્ય. ॥ ધન ૦ ૨ ॥

અર્થ—આગલે કાળે યોગથી ધૈર્યતાનો શુભ વિશેષ
રીતે પ્રગટે, જેમ અપ્રમદતા વધે તેમ યોગ પ્રાપ્ત થાય.
૧. મૈત્રી, ૨. પ્રમોદ, ૩. કારુણ્ય, ૪. માધ્યસ્થ; આ
ચાર ભાવનાયુક્ત ચિત્ત થાય. ઇષ્ટ જે જ્ઞાનાદિ તેનો
લાભ થાય. દ્વંદ્વ અધૃષ્ટતા કેં એકત્વપાતું, અસહાયીપાતું
વાંછે. જનપ્રિય કેં લોકપ્રિયપણું નિરંતર હોય. મૈત્રી
પ્રમુખ ચાર ભાવના ધર્મધ્યાનની પુષ્ટિ કરે છે તે અહીં હોય.
યદ્યપિ ધ્યાનની એકાગ્રતા મુહૂર્તમાત્ર હોય છે, પરંતુ ધ્યાનની
ભાવના બહુ કાળ સુધી રહે છે. વળી બહુ કાળ
સુધી જ્ઞાનનું ચિંતવન તે પણ ધર્મધ્યાન કહેવાય છે. અને
મૈત્રી પ્રમુખ ભાવના તે ધર્મધ્યાનનું રસાયણ છે. જેમ
રસાયણથી જર્જરિત શરીર દ્રઢ થાય જેમ ભાવનારૂપ રસા-

યજ્ઞથી ધ્યાન દ્રઢ થાય. ભાવનાનું વિશેષ સ્વરૂપ લવભાવ-
ના, યોગશાસ્ત્ર પ્રમુખ અંશથી જાણવું. ॥ ૨ ॥

નાશ દોષનોરે તૃપ્તિ પરમ હોય, સમતા ઉચિત સ યોગ;
નાશ વચરનોરે બુદ્ધિ સતંભરા, એ નિષ્પન્નહ યોગ.

॥ ધનં ૩ ॥

અર્થ:—હુદાદિ આઠ દોષનો તથા રાગ, રોષ, કામ, ક્રોધ,
મદ, હુમ્-તેનો નાશ કરે. વળી અતર્વ બુદ્ધિને તત્ત્વવા-
થી પ્રકૃષ્ટ રૂચિમાર્ગે તત્ત્વશ્રદ્ધાનાદિકમાં તૃપ્તિ પામે. કૃતા-
પરાધનન સ્વેપર પણ કાંઈની મંદતા હોય અને તેનું પ્રતિ-
કૂલ ન ચિંતવે, સમતાભાવ હોય, તત્ત્વમાર્ગે રૂપ ધર્મવ્યાં-
પારનો સંયોગી હોય, વેર વિરોધનો નાશ કરનાર હોય,
પાપપ્રવૃત્તિ થઈ જતાં પશ્ચાત્તાપ કરે. તેની બુદ્ધિ એવી
હોય કે સતંભરાકેં એકરો મનુષ્યોની આજીવિકાને કાલ-
કારી થાય, ઇત્યાદિ યોગ આઠ દોષ જવાથી સ્વાભાવિક
રીતે ઉપજે. ॥ ૩ ॥

ચિન્હ યોગનારે જે પરપ્રથમાં, યોગાત્મારય દિહ;
પંચમ દ્રષ્ટિ થકી તે જોડાએ, એહવા તેહ ગરિહ.

॥ ધનં ૪ ॥

અર્થ:—વળી યોગના ચિન્હ કેં લક્ષણો પ્રહરયોદિ,
કૃતપ્રતિષ્ઠા નિર્બંધ, અપાય નિરાકરણાદિ જે પાતંજલાદિ:

યોગાચાર્યે સર્વાંગે દીક્ષા છે, તે સર્વ પંચમ દ્રષ્ટિથી હોય,
અર્થાત્ પૂર્વની ચાર દ્રષ્ટિથી અધિક ગુણેયુક્ત ગરિષ્ઠ બુદ્ધિ
હોય. તેજ કારણથી મોહનો ક્ષયોપશમ જે અધિભેદ તે
અહીં ચોક્કસ દેખા છે. ઇતિ ચિરા દ્રષ્ટિ વિચાર. ॥ ૪ ॥

છઠ્ઠી દિઠ્ઠીરે હવે કાંતા કહું. તિહાં તારાભ પ્રકાશ;
તત્ત્વ મિમાંસારે દ્રઢ હોયે ધારણા, નહી અન્ય શ્રુતનો
॥ સંવાસ. ધન૦ ૫ ॥

અર્થ:—હવે છઠ્ઠી કાંતા નામા દ્રષ્ટિ કહીએ છીએ. આ
દ્રષ્ટિમાં આકાશના તારા સરખો તત્ત્વજ્ઞાનનો પ્રકાશ હોય.
જેમ તારાનો અભાવ થતો નથી, તેમ તે જ્ઞાનનો અભાવ
થતો નથી. તત્ત્વનીજ વિચારણા હોય. તત્ત્વ ઉપર દ્રઢ કે
નિશ્ચિત ધારણા હોય, મિથ્યાત્વપ્રણીત શ્રુતશાસ્ત્રની લેશ
માત્ર વાસના ન હોય. ॥ ૫ ॥

મન મહિજ્ઞાનુરે વાહલા ઉપરે, બીજાં કામ કરંત;
તેમ શ્રુત ધર્મેરે એહમાં મન ધરે, જ્ઞાનાક્ષેપકવંત.

॥ ધન૦ ૬ ॥

અર્થ:—જેમ પ્રતિવ્રતા સ્વીકૃત મન પોતાના વહાલા
સ્વામી ઉપરે ~~તેમ~~ કામ ધરનાં કરતાં છતાં જોડાયેલું

હોય, તેમ કાંતા દ્રષ્ટિવાળો પ્રાણી જો કે સંસારમાં રહ્યો
ચકો સર્વ કાર્ય કરે, તો પણ તેનું મન તો અહંતપ્રણીત
ધર્મમાં જ બેઠાયેલું હોય. સંસારના કાર્યો ઉપર આસક્તિ
ન હોય અને તે સમ્યગ્જ્ઞાનનોજ આદેશક કે બાહરવા
વાળો હોય ॥ ૬ ॥

એકલે જ્ઞાને રે વિધન નિવારણ, ભોમ નહિ ભવહેત;
નવી ગુણ દોષ ન વિપય સ્વરૂપથી, મન ગુણ અવ-
ગુણ બેત. ॥ ધન૦ ૭ ॥

અર્થ:—એવા જ્ઞાનથી ધર્મનાં વિમ્લકારક કારણોનું
નિવારણ કરે. વળી અભયક્રમારની પેઠે પરને શાસનપ્રભા-
વનાંદિ કારણો મેળવી આપે. તે પ્રાણી યદ્યપિ ભોગાંદિ
ભોગવે છે તમાપિ તે તેને સંસારના હેતુ થતાં નથી. કારણ
કે તે પ્રાણીની નિરંતર એવી વિચારણા હોયછે કે સંસા-
રના વિપયો સ્વરૂપે ગુણરૂપ નથી, તેમ દોષરૂપ પણ નથી,
તે વિપયાદિકને વિષે મન બેઠેલું તેજ ગુણ અથવા અવગુણનું
ક્ષેત્ર છે. એમ જાણી તેમાં મનને પરોવેજ નહીં. ॥ ૭ ॥

માયા પ્રાણીરે જાણી તેહને, સંધી જાય અડોલ
સાચું જાણીરે તે જીતો રહે, ન આલે યમોડોલ.

અર્થ:—તે પ્રાણી માયારૂપ પ્રાણીના વિવિધ તરંગના વિલાસ દેખીને તેને-માયાને ઝોળાંધી જાય, અર્થાત્ તેમાં પ્રવેશ કરે નહીં. વળી સમ્યગ્જ્ઞાન તથા શ્રદ્ધાએ તે પ્રાણી અડોલ હોવાથી ભવપ્રપંચમાં ફસાય નહીં. આત્મસ્વરૂપનું જ્ઞાન સાચું થવાથી ભવપ્રપંચથી ખીતો રહે. સંસારમાં અવિદ્યાના માયાયુક્ત પ્રપંચોથી દોલ પામે નહીં. આખર પશ્ચિમજઠ અને મુલ્કાના દ્રષ્ટાંતની પેઠેધર્મથી ચળે નહીં. ॥ ૮ ॥

ભોગતત્ત્વનેરે એ ભય નવિ ટળે, જુદા જાણેરે ભોગ;
તે એ દ્રષ્ટિરે ભવસાયર તરે, લહે વળી સુયશ સં-
યોગ. ॥૩૫૦ ૯॥

અર્થ:—જે સંસારના લોગને તાત્ત્વિક જાણે તેને સંસારના ભય ટળે નહીં, એવો દ્રઢ નિશ્ચય થવાથી ઈંદ્રિયોના લોગને જુદા કેં માઠા જાણે છે. એવા સંસારના લોગથી પ્રપંચ વધે છે પરંતુ મોક્ષપંથ મળતો નથી, એવું જે પ્રાણી જાણે છે તે પ્રાણી આ દ્રષ્ટિમાં વર્તતો થકો ભવસમુદ્રનો ખાર પામે, અર્થાત્ કર્મરહિત થઈ, સુયશ મેળવી આત્માના અક્ષય સુખના વિલાસનો સંયોગ પ્રાપ્ત કરે. ॥ ૯ ॥ ઇતિ છઠી કાંતા દ્રષ્ટિવિચાર.

॥ હાલ સાતમી ॥

(એ છિત્રી દિવાં રાખી)—એ દર્શી,

અર્કપ્રભાસમ બ્રોધ પ્રભાસો, ધ્યાનપ્રિયા એ દિહી;
તત્ત્વતણી પ્રતિપત્તિઠડાં વળી, રોગ નહીં સુખપુકીરે.

॥ ભવિકા, વીર દયન ચિત્ત ધરીએ. ૧ ॥

અર્થ:—એ પ્રભા નામા સાતમી દ્રષ્ટિ કહીએ છીએ.
આ દ્રષ્ટિમાં બોધનો પ્રકાશ સૂર્યની પ્રભા સરખો હોય,
અર્થાત્ અર્કપ્રભા કેમ સૂર્યનો પ્રકાશ જેમ અંધકારનો નાશ
કરે, તેમ આ દ્રષ્ટિવંત પ્રાણી અજ્ઞાનનો નાશ કરે. પ્રથા-
તવાદિતાકિ સુખો જે કાયરોને દુર્ધર છે, તે આ દ્રષ્ટિવંતને
દેાય. આ દ્રષ્ટિમાં ધ્યાન પ્રિય હોય. આ દ્રષ્ટિ ધ્યાન-
પ્રિયા દેવાથી તે પ્રાણી ધ્યાનમાં જ વર્તેલા રહે. તત્ત્વની
પ્રતિપત્તિ કેમ વ્યક્તિગતિક રત્નત્રયની આદરણ હોય. બાહ્ય
અભ્યંતર સરીરના રોગ, ઉપાધિ કે અસુખાધિ તેને ન
દેાય અને સુખની પુષ્ટિ દેાય. અહો ભગ્યો ! એવા શ્રી
વીરપ્રજ્ઞના વચનને મનમાં તત્ત્વપણે પ્રકટ કરે. ॥ ૧ ॥
મગ્ધા પંચવશ તે દુઃખલક્ષણ, નિગ્ધવશ તે સુખ લક્ષીએ;
એ દ્રષ્ટે આત્મશુભ પ્રગટે, કહો સુખ તે કુણ કહિએરે.

॥ ભવિં ૨ ॥

અર્થ:—જે પરપુણ્ણલાદિકને વશવર્તીપણું તેજ દુઃખનું લક્ષણ છે, અને પોતાના આત્મસ્વભાવમાં જ વર્તવું તે સુખનું લક્ષણ છે. એવી રીતે આ દ્રષ્ટિમાં આત્મગુણથી પરમાનંદ સુખ પ્રગટ થાય. તે સુખનાં સ્વરૂપને જ્ઞાની વિના બીજે કોણે ઠહી શકે? અર્થાત્ બીજથી ઠહી શકાય નહીં. ॥ ૨ ॥ નાગરસુખ પામર નવ જાણે, વલ્લભસુખ ન કુમાર; અનુભવવિણુ તેમ ધ્યાનતણું સુખ, કોણુ જાણે નર નારીરે. ॥ ભવિં ૩ ॥

અર્થ:—જેમ નગરના રહેનારા ચતુર પુરૂષોના સુખનો વિલાસ ગામડાનો રહેનાર પામર કેં ગરીબ જાણી શકે નહીં, તથા જેમ કુંવારી ઠન્યા મુંદર ભત્તારચુકત વલ્લભાના સુખને જાણી શકે નહીં, તેમ આત્માના અનુભવજ્ઞાન વિના ધ્યાનનું સુખ બહિરાત્મા એવા ઓ અથવા પુરૂષ કોણુ જાણી શકે? અર્થાત્ જાણી શકે નહીં. ॥ ૧ ॥

એહ દ્રષ્ટિમાં નિર્મળ બોધે, ધ્યાન રદા હોય સાચું; દૂપણુ રદિત નિરંતર જ્યોતિ, રતન તે દીપે જાચુંરે. ॥ ભવિં ૪ ॥

અર્થ:—આ દ્રષ્ટિવંત પ્રાણીને નિર્મળ બોધનો પ્રકાશ થવાથી નિરંતર ધર્મધ્યાન તથા શુદ્ધધ્યાન સાચાં જ હોય. ધ્યાનનો વિચાર આવશ્યક નિયુક્તિ તથા ધ્યાન શતકની

રૂપિણી અવધારવો. જેમ દૂધથી રહિત, નિર્મળ જાત્યવંત
 રત્નની જ્યેષ્ઠિ નિરંતર વિશેષ પ્રકાશ આપે તેમ ધ્યાનમાં
 લીન પ્રાણી કર્મઉપાધિને અભાવે વિશેષપણે આત્મ પ્રકા-
 શથી રીધે. ૪

વિસભાગ ક્ષય શાંતવાહિતા, શિવમારગ ધ્રુવનામ;
 કહે અસંગ દિયા ઇલાં યોગી, વિમલ સુયશ પરિણા-
 મરે. ॥ ભવિં ૫ ॥

અર્થ:—આ દ્રષ્ટિનું લક્ષણ કહે છે. વિસભાગક્ષય
 એવું જોષમાં મોક્ષનું નામ છે. એટલે “ શાં
 દ્રેષ, અકંઠિતિ કચેન્દ્રાદિકના ધ્યયથી મોક્ષ ” એવો જોડનો
 મત છે. “ અપદ્મથી ઉપર પળ પ્રશાંતવાહિતા કે નિરંતર
 શાંતપાનું તે મોક્ષ ” એવો સાંખ્યનો મત છે.
 “ તથા ઉત્પાદ કે વિનાશ નહીં અને જે ધ્રુવ હોય તે
 મોક્ષ ” એમ જ્ઞાનિનીયનો મત છે અને આ દ્રષ્ટિવંત “ સર્વ
 પદાર્થમાં અસંગ લાવથી અતિ પ્રિય ક્રિયાસુક્ત, ઉત્તમ યશ-
 રૂપ, આત્મગુણના પરિણામ સહિત, કર્મોપાધિ રહિતપણે
 શુદ્ધ તે મોક્ષ ” આ વ્યાખ્યા જેન મેલી પ્રમાણે મોક્ષની છે.
 એવા પરિણામવાળો હોય છે. ॥ ૫ ॥

ઇતિ સાતમી પ્રભા દ્રષ્ટિ વિચાર.

ઢાળ આઠમી.

(તુજ સાથે નહિ જોણું મારા વદાણા :— એ ૩૨મી.
 દ્રષ્ટિ આઠમી સાર સમાધિ, નામ પરા તરે જાણું છું,
 આપસ્વભાવે પ્રવૃત્તિ પૂરણ, શશિસમ જોત્ર વખાણું છું;
 નિરતિચાર પદ એહમાં યોગી, કહીએ નહી અતિચારી છું
 આરોહે આરૂઢે ગિરિને. તેમ એહની ગતિ ન્યારી છું. ૧

અર્થ:—મન્યજીવનો આત્મસ્વભાવ કયાં અક્ષયપણે
 વર્તે છે, એવી આઠમી દ્રષ્ટિ સાર કેં પ્રધાન આત્મસમા-
 ધિરૂપ છે, તેનું નામ પરા છે. આ દ્રષ્ટિમાં પોતાના આત્મ-
 સ્વભાવમાં પૂર્ણ પ્રવર્તન હોય. વળી બોધ પ્રકાશ, સંપૂર્ણ
 ચંદ્રમા સરખો નિર્મળ પ્રચીતવાહિતાદિ ગુણયુક્ત હોય. આ
 દ્રષ્ટિમાં પ્રવર્તતો યોગી નિરતિચારપદે પ્રવર્તે, કોઈપણ
 વખત અતિચારપદમાં વર્તે નહીં. ૧. અતિક્રમ, ૨. અતિ-
 ક્રમ, ૩. અતિચાર, આવા ત્રણે દોષના પ્રકારમાં આવે
 નહીં, તો પ્રછી અનાચારની પ્રવૃત્તિ તો હોયજી કયાંથી ?
 જેમ મુનિરાજ ઉપશમ કે કપક જેણીરૂપ ગિરિ કેં પર્વત
 ઉપર આરોહે કેં ચઢે, તેમ અહીં પરિણામધારાએ આત્માના
 પંડિતવીર્યના વિલાસે તે પણ ગુણગ્રંથિને આરૂઢે કેં આરોહે.
 માટે તેની ગતિ તે ભવગતિથી ન્યારી છે. ॥ ૧ ॥

ચંદન ગંધે સમાન ક્ષમા ઈલાં, વાસકને ન ગવેપેલ,
આમ ગે વરજિતવગી ખેડમાં, કરિયા નિમગ્નુણ લેખેલ;
સિમાથી જેમ રતનનિથે જ ૧, દ્રાગ્ધ લિખ તેમ એદોલ,
તામ નિયોગે દુરખ અપૂરવ, હરે મુનિ કેવલગેદોલ. ૨

અર્થ:—વગી ગરીશદિકનો ગંધ ચંદન સમાન સદ-
જથી હોય, તેમ વગન પણ સદજથી ચંદન સમાન કીતજ
હોય, ક્ષમાદિક ધર્મે પણ સદજથી હોય. વગી તેથી વાસના
સદજથી હોય કે ખીજા દોષ દ્રવ્યની અપેક્ષા ન કરે, કેમકે
જેને સદજથી ગુણ પ્રાપ્ત થયા હોય તે પગના ગુણની
પ્રાપ્તિ વાંછે નહીં. વગી આ દ્રષ્ટિમાં સંસારની આમંગતા
ન હોય. સમિતિ શુભિ પ્રમુખ મૂલોત્તર શુભોનો અભ્યાસ
હોય, તેથી અર્વ ક્રિયા આત્માના ગુણને માટે થાય. જે ક્રિયાને
અદુસરતો હોય તે ક્રિયા એવી હોય કે અક્રિય ગુણને સાધે.
જેમ દારાદિ ચતુષ્ટાદિ શિશુના યોગે રત્નની જાતિને
તાદ્રશ્યથાને ભેટીએ. રત્નની તો એક જ જાત છે, પરંતુ
જેમ જેમ પુટ હેતા જઈએ તેમ તેમ ભેવાવાળાની દ્રષ્ટિમાં
લિલ્લ લિલ્લ તે રત્ન દેખાય, તેમ આ દ્રષ્ટિમાં લિલ્લ લિલ્લ
દ્રષ્ટિવંત હોય, કેમકે હ્રદયસ્થન જ્ઞાન એક સરખું ન હોય,
તેથી-તે કારણથી આ દ્રષ્ટાંત છે તે ધ્યાનમાં લેવું. તે
પ્રમાણે અપૂર્વકરણાદિ ગુણસ્થાનકના કારણ સાધતો અનુક્રમે
આ દ્રષ્ટિમાં વર્તેલો મુનિરાજ કેવલજ્ઞાનજી ગૃહ પામે. ૨

ક્ષીણ દોષ સર્વજ્ઞ મહામુનિ, સર્વ લબ્ધિ ક્ષણ ભોગીજી,
પર ઉપગાર કરી શિવસુખ તે, પામે યોગી અયોગીજી;
સર્વ શત્રુક્ષય સર્વ વ્યાધિક્ષય, પૂરણ સર્વ સમીહાજી,
સર્વ અરથયોગે સુખતેડથી, અનંત ગુણનિરીહાજી. ૩

અર્થ:—આ દ્રષ્ટિવંત પ્રાણી સર્વ દોષનો ક્ષય કરે;
વળી તે મહામુનિસજ્જ સર્વજ્ઞ કેવલજ્ઞાનવંત થાય; સમસ્ત
લબ્ધિના ક્ષણનો ભોગી થાય. લબ્ધ પ્રાણીઓને આશિષધર્મ
પ્રમાણતાં તેઓને અત્યંત ઉપગારી થાય; પોતે મોક્ષ સુખ
પામે; સયોગી ગુણકાણે વર્તી અયોગી ગુણકાણે અયોગી
પદ લઈ સિદ્ધિ પામે; સર્વ કર્મરૂપ શત્રુઓનો ક્ષય કરતાં
રોગાદિ સર્વ વ્યાધિઓનો પણ નાશ કરે. એ પ્રમાણે સર્વ
સમીહા કેં વાંછાઓ પૂર્ણ થવાથી કેવળ આત્મસ્વરૂપમાં
લીન થયો થકો એકરૂપતા પામે. સર્વ અર્થના યોગથી સંપૂ-
ર્ણ સુખે તૃપ્તિવંત રહે, તેથી નિરીહા કેં નિઃસ્પૃહપણે પ્રગટ
થયા જે અનંત ગુણ તેનું અવ્યાગ્રાધ સુખ વધતાં વધતાં
પૂર્ણ આત્માનંદી થાય. ૩

એ અદ્વિતી કહી સંક્ષેપે, યોગશાસ્ત્ર સકેતેજી,
કુલયોગીને પ્રવૃત્તચક્ર જે, તેજ તણે હિત હેતેજી;
યોગીકુલે જાયા તમધર્મે, અનુગત તે કુલયોગીજી,
અદ્વેષી પ્રિય, દયાવંત ઉપયોગીજી. ૪

અર્થ:—આ આઠ દ્રષ્ટિ લઘ્ય પ્રાણીઓના ઉપકારને
 અર્થે યોગશાસ્ત્ર અને અધ્યાત્મ ગ્રંથ લેવા કે ઉપમિતિભવ-
 પ્રપંચ, લવભાવના વૃત્તિ, પાતંજલ શાસ્ત્ર તથા પ્રવચન
 પ્રબોધાદિ ગ્રંથોને અનુસારે સંક્ષેપથી કહી છે. યોગી એ
 પ્રકારના છે. ૧ કુલયોગી, ૨ પ્રવૃત્તચક્રયોગી. તેમાં કુલયોગીઓ
 યોગના ગિતમા અડકારથી એમ માને છે કે 'અમે પણ
 યોગી છીએ' તેથી તેઓના હિતને અર્થે આ દ્રષ્ટિઓ કહી
 છે. હવે તે યોગીઓના લક્ષણ જણાવે છે. તે યોગીનાં
 કુલમાં જન્મ્યા હોય તથા જેના ધર્મચાર કુલમાર્ગને
 અનુસરતા હોય એવા સામાન્ય જુદિએ વર્તતા સર્વ તાપ-
 સાદિ બાંધકર્મનીઓ તે કુલયોગી જાણવા. જેઓ અંતરથી
 હોય તથા દેવ સુદ અને દ્વિજ કે ૦ બ્રહ્મચર્યાદિ શુભ જેમને
 પ્રિય હોય એવા વળી દમાવંત તથા ચત્તાવંત હોય તેગજ. ૪
 શુદ્ધપાદિક આઠગુણ સંપુરણ, પ્રવૃત્તચક્ર તે કહિએછ,
 યમકયલભીપરદુગઅર્થી, આઘ આવંચકલહિએછ;
 ચાર અહિંસાદિક યમકચ્છા, પ્રવૃત્તિચિર સિદ્ધિનામેછ
 શુદ્ધરથે પાળે અતિચારહ ટાળે કળ પરિણામેછ. ૧
 સત:—૧ શુદ્ધપા ૨ શ્રવણં ચૈવ, ૩ ગ્રહણં ૪ ધારણં તથા ॥
 ૫ ઉદ્ધા ૬ ઝોદો ૭ ડર્પવિદ્વાનં, ૮ તત્ત્વજ્ઞાનં ચ ખી ગુણા: ॥ ૧ ॥

અર્થ:—સોલણવાંની ઇચ્છા, સાંભળવું, અકુણ્ડ કરવું, તેને ધારણ કરી રાખવું, વિચારણા કરવી, વિશેષ વિચારણા કરવી, અર્થવિજ્ઞાન પ્રાપ્ત કરવું ને તત્ત્વજ્ઞાન પ્રાપ્ત કરવું—આ આઠ ગુણિના ગુણો છે. અથવા ૧ શુદ્ધતા. ૨ સ્થૂતજ્ઞાન. ૩ વિરતિ. ૪ આશ્રવરોધ. ૫ સંવર. ૬ નિરીક્ષતય. ૭ નિર્જંસ. ૮ ક્રિયાનિવૃત્તિ—એટલે ઉપર બતાવેલા શુદ્ધતાદિ આઠ ગુણ જેનામાં સંપૂર્ણ હોય, તે પ્રવૃત્તચક્રયોગી કહેવાય. વળી ચમકય કેં અહિંસા અને સત્ય તેના લાલવંત હોય તથા પરદુગ કેં અસ્તય અને પ્રદ્યચયનાં અર્થો હોય. વળી આઘ અવંચક દુષ્ટના ભણી હોય. અવંચક ત્રણ પ્રકારના છે. ૧ યોગાવંચક. ૨ ક્રિયાવંચક. ૩ દુષ્ટાવંચક. તેમાંથી આઘઅવંચકનાં ધક્કા હોય. વળી અહિંસાદિ ચાર ચમને વશ થકા હોય. વળી ઇચ્છા કેં, ગુણીજનની સમ્યક્ કથા કરવાને મન કરે; પ્રવૃત્તિ કેં આચાર ઉત્કૃષ્ટપણે પાળવાને પ્રવર્તે; ધિર કેં નિરતિચાર-પણે પ્રવૃત્તિમાં દ્રઢ રહે; સિદ્ધિ કેં સ્વાર્થ પરાર્થને નિપજાવે. એ પ્રમાણે અતિ શુદ્ધ રૂચિપણે ચારે પ્રકાર પાળે. વળી અતિચાર ટાળી જે રીતે દુષ્ટીભૂત ધાય તેવા પદિજ્ઞાનને આધે. તેવા યોગી સદા દુષ્ટાભ્યાસી હોય, જેમ એક વખત ફેરવું ચક્ર ફરીને લાજન ઉતાયો ફરે તેમ આ યોગીની ક્રિયા નિઃફલ ન થાય ॥ ૫ ॥

કુલયોગીને પ્રવૃત્તચક્રને, શ્રવણ શુદ્ધિ પશ્ચાતઃ,
 યોગદષ્ટિ અંધે દિત હોવે, તેણે કહિ એ વાતછ;
 શુદ્ધ ભાવ ને ચૂનિ દિરિયા, બેહુમાં અંતર કેતોછ,
 જલદક્ષિણે સુરજ ને ખળુચો, તાસ તેજમાં જેતોછ. ૬

અર્થ—કુલયોગી તથા પ્રવૃત્તચક્રયોગીને શુદ્ધ માર્ગ
 યમ નિયમાદિક, ને ધર્મશાસ્ત્રનું શ્રવણ હોય તથા શુદ્ધિ-
 આગ નિનવાદિ કરેજી. નત્રંગ તથા શુભેના પશ્ચાત હોય.
 જોવા શુભના ધારક તે યોગી કહેવાય. પરંતુ દેવી અને
 વિષયના પ્રસંગી તે યોગી ન કહેવાય. આ વાતનું વિસ્તા-
 રથી સ્વરૂપ શ્રીહરિભદ્રસરિદૃષ્ટ યોગદષ્ટિસમુચ્ચય અંધથી
 જોવું. શૂન્ય મન અને શૂન્ય આચારે યોગી ન કહેવાય.
 દિવસે મધ્યાહ્ને પ્રકાશ કરતા અદક્ષ કિરણોવાળા સૂર્યના
 અને અધારી રાતે પ્રકાશ કરતા ખળુઆ કેંઠ આગીઆ
 કીલના નેજમાં જેટલો ફેર છે, તેટલો અંતર સમ્યક્
 હયોપશમ વિનાની શૂન્ય ક્રિયામાં છે. ૬

શુદ્ધ ભાવ એ તેજને કહિએ, જેહશું અંતર ભાંજેછ,
 જેહશું ચિત પરંતર હોવે, તેહશું શુદ્ધ ન છાજેછ;
 યોગ્ય અયોગ્યવિભાગઅવલોકો. કરશેમોટી વાતોછ,
 ખમશે તે પરિત પરપદમાં, મુષ્ટિપ્રહાર ને છાતોછ. ૭

અર્થ:—શાસ્ત્રના ગુહ્યભાવ કેં રહ્ય તે તેહનેજ
કહીએ; કે જેની સાથે અંતરંગ મળતું હોય, અર્થાત્
મિથ્યાત્વનો ત્યાગ કરી જેને સમ્યગ્ દર્શન પરિણતિ શુદ્ધ
શ્રદ્ધાન હોય. તેની પાસેજ શાસ્ત્રના રહસ્ય પ્રકાશીએ.
જેની સાથે ચિત્ત પટંતર વર્તતું હોય અર્થાત્ જેને પ્રવ-
ચનાનુસાર સમ્યક્ શ્રદ્ધાન ન થયું હોય, તેની સાથે શાસ્ત્રના
રહસ્યનો પ્રકાશ કરવો એ ઘટિત નથી. યોગ્ય અયોગ્યનો
વિભાગ કેં વહેંચણુ જે સમજતો નથી, અર્થાત્ શુદ્ધનો
વિનય કરતો નથી, શુદ્ધાચાર પાળતો નથી, દ્રવ્યાદિ
ભાવને સમજતો નથી, છતાં ચોતે રાહો થઈને શાસ્ત્ર
સંબંધી મોટી મોટી વાતો કરે છે, તે પંડિતોની પરખક
કેં સલામાં હાર પામી મુદિપ્રહાર કેં ગમ્છાદિકથી
ખહાર ઠાઢવું તથા નરકાદિમાં વધખંધન અને લાતો કેં
આલોચણના પ્રહાર અને અપયશ તથા અપકીર્તિ પામશે.

યદુક્ત—

જં જયદ્ અગીયત્યોજં ચ અગીયત્યનિસ્સીદો જયદ્ ॥
વદાવેયદ્ ગચ્છં, અણંતસંસારિઓ ધણિઓ ॥ ૧ ॥

इत्यावश्यकनिर्गुक्तिवचनात्.

અર્થ:—‘લે અગીતમંપણે પ્રવૃત્તિ કરે અથવા અમો-
તાર્યની નિશાએ લે પ્રવૃત્તિ કરે, અને ગરુડને પ્રવતીવે તે
અનંત સંસારી થાય.’

ગીતાધર્મને અને ગીત ધર્મના આશિષનેજ વિદાર કરેલ
છે, તેમ ગંભીર અર્થની દેશના પણ યોગ્યજનને જ
આપવી હયિન છે ૭

સજ્જા ત્રણ યોગના ગુણુ અવગુણુ, નંદીસૂત્રે દીસેલ,
તે જાણી એ પ્રથે યોગ્યને, દેવત સુગુણુ જગીશેલ;
લોક પૂરતે નિજનિજ ઇચ્છા-યોગભાવ ગુણુરયમેલ,
શ્રીનયવિજયાર્પિબુધપયસેવક. વાચકપશને વચમેલ. ૮

અર્થ:—સમા ત્રણ પ્રકારની શ્રીનંદીસૂત્રમાં કહી છે.
૧ જે શુભ તથા દોષને સમજે તેવા જોતાઓની સજ્જા તે
રાજહંસ સમાન હહી સમજવી. ૨ જ્યાં યોગાઓ અજ્ઞાન
છે, તે સમા પશુ-મૃગના જાતકો સરખી મૂર્ખ સમજવી. ૩
અને લે સ્વાનાઓ ગીતાધર્મ નુ અપમાન કરનારા નિંદક છે, તે
અયોગ્ય સમા સમજવી. તેવી રીતે સજ્જાનુ સ્વરૂપ જાણીને
આ પ્રંથને હાઈ તેવી યોગ્ય મુશાને આપજો કે લેઓને

દેતાં ઉત્તમ પ્રવચન શોભાકારકાદિ ગુણો તથા જગીશ કે
તે ગુણોથી પામવાની યુગરૂપ લીલા તેને પામશે. એમ
દેવકાચોગ તથા શાસ્ત્રાદિના જે યોગ તે રૂપ જે ભાવગુણ
તદ્વત્ત્વ મધિરત્નોથી સમસ્ત લોક પૂરજો ! ‘ વિશિષ્ટ આત્મ-
યોગરૂપ ભાવરત્નોથી સમસ્ત લોક તૃપ્તિ પામે ! આ ગ્રંથનું
રહસ્ય પામી ભવ્યજનો સંસારભાવથી મુક્ત થાઓ ! અને
આપે સ્વભાવમાં મગ્ન રહો. ’ એવા શ્રી નયવિજય પંડિ-
તના અરણ્યકમણના સેવક ઉપાધ્યાય શ્રી ચશેવિજયમણિ
એમણે કાથીમાં ‘ ન્યાય વિશારદ ’ એવું ગિરદા પ્રાપ્ત
કર્યું હતું તેમનાં વચન જાણજો. ॥ ૮ ॥

કાવ્ય

શ્રીમદ્વશોવાચકરાજરાજ-ત્રિનિર્મિતો દષ્ટિચિત્તારરૂપઃ ॥
સ્વાધ્યાય એવ પ્રયમંતતોયં, ભાષાપયો લેજતયા દ્યાર્યઃ ॥ ૧૫
શ્રીસંમતીર્યંત્ર તપાગણિય, નામ્ના ચ જ્ઞાનાદ્વિમલાભિવેન ॥
શ્રી મૃરિણા મૃરિમુલાવબોવા ચમેવ લેશં લિખિતોદિ મદ્રાજ

અર્થ:—મહામહોપાધ્યાય શ્રી યજ્ઞોવિજય મહિપતિ
 યોગદ્રષ્ટિ વિચારની સજાયોનો મુખે અવબોધ થવા માટે
 શ્રીમત્પામચીય સંવિજ્ઞાનપટિય ભટ્ટારક શ્રી જ્ઞાનવિમ-
 લસૂરિયે બાલાવબોધરૂપ દેશભાગ અર્થ લખ્યો છે. શ્રી
 ખંભાત બંદરમાં દોશી મેગલ કૃદેકરણ તથા વડનગરીમાં
 શા. અસુદખચંદના અનુમદને વાસ્તે પ્રથમાદ્યે લખ્યો
 છે. આ શ્રીયોગદ્રષ્ટિ સજાયોની સર્વ ગાથા ૭૬ તથા ને-
 રસોક મળી ૭૮ છે.

હતિ મહોપાધ્યાય શ્રી યજ્ઞોવિજયમહિપતિ

યોગદ્રષ્ટિ સ્વાધ્યાય શ્રી જ્ઞાનવિમલ

સરિપ્ત અર્થ સહિત સમાપ્ત.

॥ श्री सद्गुरुभ्यो नमः ॥

छुटक महा वाक्यो.

- १ पुરૂપમાં શિરામણિ પુરૂપ તે જ કે જે ધર્મનું આરાધન કરે.
- ૨ દરેક ધર્મક્રિયામાં શુભ ભાવના રૂપ અમૃતના ગિંદુ-ઓનું દોષન કરતા રહેયો, તો જ તમને ક્રિયા યથાર્થ ફળ દેનાર થશે.
- ૩ સર્પ જેમ કાંચળી છોડી જવાથી નિર્વિપ થતો નથી તેમ તમે પણ ઉપરનોજ વિકાર છોડી કર્મરૂપ વિષથી નિર્વિપ થવા ચાહ્યો તો તે તમને યથાર્થ ફાયદાકારક થશે નહિ.
- ૪ આપણે જેનાથી પ્રયમની મુક્તાકાતમાંજ અપમાન પામ્યા હોઈએ તેનાથી ફરી માન પામવું દુર્લભ છે.

- ૫ જ્યાં મુઘી અસ્થિ મનઃસ્થાનમાં-હાડની મનઃસ્થાનમાં થઈ રહેલી નથી ત્યાં મુઘી ધર્મનો સ્વાદ કેવો છે તે તે જાણી શકવાના નથી.
- ૬ તમે ગમે તેટલા રૂપાળા હોયો તો પણ વિદ્યા વિનં સભાવું જૂવણ થઈ શક્યો નહિ.
- ૭ મધુર અને દોઢાગ વચન વેરીના અંતઃકરણને પણ કુમળું કરી નાંખે છે.
- ૮ આ તો અમે ઘણી ચોક્કસી કરી એવું જોઈએ અપરાધ ક્યો જનાં પશુ કોપે નહિ એવા પુરુષ દુનિયામાં યોગ્ય છે.
- ૯ દ્રષ્ટિરાગી થવા કરતાં ગુણાનુરાગી થવું વધારે સારું છે.
- ૧૦ આ તો ખાત્રીજ રાખજો કે પુરુષ વિના દુનિયામાં જશ મળતો નથી.
- ૧૧ જશ કીર્તિના ખપી થવા કરતાં આત્મહિત ઉત્પન્ન થવાના ખપી થવું જો વધારે શ્રેષ્ઠ છે.
- ૧૨ અરે ! જેને માટે તમે ઘોર પાપ કરવામાં જોડાયા છો તે તમને કદ પડે ઓઘવવાનાં નથી.
- ૧૩ આ જોકે લઘુ પ્રશ્નનો ઉત્તર આપશો કે કોના મનોરથે સર્વ પ્રમારથી સુખ ભોગ્યું અને દુઃખિવાર કાળથી કોને વિટમ્મના થઈ નહિ ?
- ૧૪ જો તમને દુઃખથી કંપારો છુટતો હોય અને સુખની ઈચ્છા થતી હોય તો ધર્મરૂપી કદપવૃત્તિની સેવનાં કરો.

૫ જો તમે અધ્યાત્મપણું સંપાદન કરવું ચાહતા હો તો
 પહેલાં સ્તુતિ અને નિંદામાં સમપરિણામ રાખતાં શીખો.
 ૬ નમ્રતા, નયનના, નિર્દોષતા અને નિરાગતા એ ઉત્તમ
 ગુણોમાંજ હોય છે.
 ૭ કૃતિ, ધાર્મિકતા અને ધારણાશક્તિ એ ત્રણ મનુષ્યોને
 શુભગતિનું સૂચવન કરાવે છે.
 ૮ જો તમારે વાદજ્ઞ કરવો હોય તો ધર્મવાદજ્ઞ કરજો,
 પરંતુ શુબકવાદ અને વિવાદ કર્યો નહિ.
 ૯ જેઓએ કામરૂપી મહામણથી વિજય મેળવ્યો તેઓએ
 એક અપેક્ષાએ સઘળાં કર્મોથી વિજય મેળવ્યો, એમ
 કહેવામાં કંઈ બાધક નથી.
 ૧૦ હું એ અવસ્થાને બહુ પસંદ કરું છું કે જ્યારે આપણે
 શૂન્ય અરણ્યમાં—અટવીમાં જઈ થયેલા સનથી ધ્યાના-
 રૂઢ થયા હોઈએ, જે વખતે આપણાં ખોળામાં હરણીઓનાં
 નાનાં નાનાં બચ્ચાં આવી આવીને નિઃશંકપણે બેસતાં
 હોય અથવા તો છુદાં હરિટો આપણને ગાડનાં કુંઠાં
 જેવાં જાણી આપણું શરીર ખાજ કરવાના ઉપયોગમાં
 લેતા હોય છતાં આપણને જરા પણ અરૂચી આવે નહિ.
 આ તે કઈ ભાવનો રનેલ કે પર્વત કરતાં અધિક ભોજન
 અને સંસુદ્ર કરતાં વધારે પાણી—આપણે ભવાંતરથી
 ખાતા અને પીતા આવ્યા છતાં આપણને તેનાપર અરૂચી
 આવતી નથી.

- ૨૨ જે તમે તમારી મહત્વતાને અખંડિત રાખવા ચાહતા હો તો કોઈ પાસે જઈ કાંઈપણ વસ્તુની માગણી કરશો નહિ.
- ૨૩ છાપાના કે નરેન્દ્રા અક્ષરોની પેઠે ધર્મક્રિયા પ્રથમ તો અધરી લાગવાથી ઉલટી માલમ પડ્યો, પરંતુ સંપૂર્ણ ધર્મ સમાપ્ત રીતે ગોઠવાઈ જ્યારે આગલા જન્મમાં સુલટી થયો ત્યારે કેવી મુખ આપનાર થયો તે લખવાને આ લેખણ તદ્દન અશક્ય છે.
- ૨૪ આ જન્મમાં જે સુદુર્ગુણોએ અમૂલ્ય જ્ઞાન આપી મારા ઉપર પરમ ઉપકાર કર્યો છે તેનો બદલો વારંવાર તાબેદાર ધર્મ દુઃ કથારે આપીશ એ મારો મોટો મનોરથ છે.
- ૨૫ જેમ દુધમાં ધૂત. તણમાં તેલ. અને કાદમાં અગ્નિ સત્તાપણે સુત રહ્યાં છે, તેમ શરીરમાં આત્મા પણ સત્તાપણે સુત રહ્યા છે.
- ૨૬ જ્યાં સુધી જરાવસ્થા પ્રાપ્ત થઈ નથી ત્યાં સુધી જનતા પ્રયાસે આત્મહિત કરી લેવું.
- ૨૭ ‘ ધર્મનું મૂળ વિનવ નનો પાપનું મૂળ અસન ’ આ કોટિ ધર્યોનો સાર છે.
- ૨૮ અસ્વાધ્યાયના વખતમાં સ્વાધ્યાય કરવાથી બુદ્ધિની ન્યૂનતા માય છે.

- ૨૯ જેમ ધર્મ કરતી વખતે વધારે ધર્મ કરનાર તરફ ખ્યાલ કરવો ઉચિત છે, તેમ પાપ કરતી વખતે વધારે પાપ કરનાર તરફ કરવો ઉચિત નથી.
- ૩૦ જેમાં પાછળથી દુઃખ તે યુખ નહિ. આ વાક્ય સર્વ બુદ્ધિમાનોએ માન્ય કર્યું છે.
- ૩૧ વેરીને પણ થતું દુઃખ દેખીને હર્ષિત થયો નહિ.
- ૩૨ જેમ સારા વૈધના કહેવા પ્રમાણે ચાલવાથી દ્રવ્ય વ્યાધિનો નાશ થાય છે તેમ સદ્ગુરૂના વચન પ્રમાણે ચાલવાથી જન્મ મરણરૂપ ભાવવ્યાધિનો નાશ થાય છે.
- ૩૩ અંતઃકરણથી સર્વે પ્રાણી ઉપર કરૂણાભાવ. વિધિવિધાનથી સદ્ગુરૂની સેવા, અને શુદ્ધ પ્રકારથી શિયળનું રક્ષણ, એ ત્રણ પુન્યાનુબધી પુન્યનાં હેતુ છે.
- ૩૪ મન વિષમ થવાથી ધાતુ વિષમ થાય છે, અને ધાતુ વિષમ થવાથી શરીર વિષમ થાય છે, માટે નઠારા વિકલ્પો કરી મનને વિષમ કરશો નહિ.
- ૩૫ અરે નિર્દય મન ! બીજા પ્રાણીઓ તને કદાપિ ન-પુંસકલિંગી જાણી શક્તિ વિનાનું ગણતા હશે પણ હું તો તારું વ્યવહારથીજ નપુંસકપણું માન્ય રાખી નિશ્ચયથી તો તને મહા કૂર પુરૂષ જાણું છું; કેમકે મારા ઉત્તમ વિચારથી તું ઉલટું ચાલી મને જેટલો ગેરફાયદો કરે છે તેટલો બીજો કોઈ પણ કરવાને સમર્થ નથી.

- ૩૬ નાયક વિનાની સેના અને પતિ વિનાની સ્ત્રીથી બહુ
હરતા રહેલો.
- ૩૭ જે એક વિદ્યામાં કેળવણી પામી નિપુણ થાય છે
તેને બીજી વિદ્યામાં નિપુણતા મેળવતાં વાર લાગતી નથી.
- ૩૮ કામાદેવી ખૂબ ચઢા પાસે રાખજો તો તમને કોપદેવી
દુર્ગત કંઈ કરી શકનાર નથી.
- ૩૯ જે જે પ્રકારના વિકરણો તમારા અંતઃકરમમાં ઉત્પન્ન
થાય તે તે સંધ્યાને તમે જલાર પ્રકાશ કરશો
તો પછી તમારામાં ને લોકા પુરુષમાં કંઈ પડ્યું તકા-
વત રહેશે નહિ.
- ૪૦ પારકું અન્ન, પારકું વસ્ત્ર, પારકી સ્ત્રી, પારકું ઘર,
પારકી સ્ત્રી-દૂરથીજ દૂર રાખજો.
- ૪૧ શોકદેવી શત્રુને જો બહુ વખત નીકટ (પાસે) રાખશો
તો તમારી ભુલિ, હિમ્મત અને ધર્મ એ ત્રણ વસ્તુનો
જરમૂળથી નાશ થશે.
- ૪૨ મહાપુરુષો કેવળ સંસર્ગદોષથી વિદૂત થતા નથી-
ભુલો! સંકનના વૃક્ષને જેરી સંપોનો મંચગાં છતાં પણ
તે જેરી થતા નથી.
- ૪૩ જે સમુદ્ર મર્ચીદા છેડે તો સમજનપુરુષ સમજનતા છેડે.
- ૪૪ દરેક વખત પોતાનામાં અતુકપાદેવ શુભને બહુ આવ-
શેતીથી જાળવી રાખવો.

૪૫ અનુકંપાદય દાનનો કોઈ જગ્યાએ શાસ્ત્રકારોએ નિષેધ
કયો નથી. વિચાર કરો, મહાવીર ભગવાન સંસાર
છોડી નિઃસ્પૃહી થયા તોપણ દેવદુબ્ય વસ્ત્ર દેતી વખતે
પોતાનો અનુકંપા ગુણ છોડ્યો નહિ.

૪૬ શું કરીએ, જેટલું કર્મ આપણે સંવર કરી શુભ ધ્યા-
નથી નિર્જરા કરીએ તેટલું પાછું આશ્રવ શત્રુઓ
હાખલ કરે છે; એટલેજ આપણે લાચાર થઈ થથર
સીતે આત્મહિત કરી શકતા નથી.

૪૭ રાગદ્વેષાદિ ભાવરોગ તો સદ્વ્યાગમથી અર્થાત્ જ્ઞાન-
મીઠ દૂર થાય છે. પરંતુ ચિત્તની પુષ્ટિ અને શુદ્ધિ
તો ક્રિયાજ કરે છે. શાસ્ત્રકારોએ આ હેતુથીજ જ્ઞાન
અને ક્રિયા બંને ઉપાદેય (આદરવા યોગ્ય) કહ્યાં છે.

૪૮ યદ્યપિ સમ્યક્ત્વધારી પૂર્વોપાલ્ભિત કર્મના યોગથી આ-
શ્રવકાર્યમાં ભેટાઈ જાય તોપણ તેમાં તેઓ ભાવથી
શુન્યજ રહે છે; કેમકે જેવા તેઓ ધર્મક્રિયામાં આસક્ત
હોય છે એવા પાપક્રિયામાં આસક્ત હોતા નથી. આ
હેતુથીજ તેઓની મુક્તિ જન સિદ્ધાંતોમાં વર્ણન કરી છે.

૪૯ ત્યાં તમારો આદરસત્કાર ન થતો હોય, ગુજરાન ચા-
લતું ન હોય, અને વિદ્યાની લેશમાત્ર પણ પ્રાપ્તિ ન
હોય ત્યાં એક રાત્રિ પણ વાસ કરશો નહિ.

{ ૬૬ }
{ ૧૨૨ }

છુટક મહાવાક્યો.

૫૦ જે દિવસથી તમને નેત્રનો અને ખાંચીનો રોગ શરૂ
 થાય તે દિવસથી તમારે મેચુન સેવવું બંધ રાખવું તો
 જ તમારો રોગ આસાધ્ય થશે નહિ.

૫૧ અગ્નિ, પાણી, સૂર્ય, ચંદ્ર અને રાજકુળ આ
 વસ્તુને નિરંતર નિકટ રાખવું તો તેમાંથી કદી તમારો
 પ્રાણ રહેવા મુશ્કેલ થઈ પડશે.

૫૨ જે તમે તમારામાં લુબ્ધતા અને લપટવાની વૃદ્ધિ થતી
 હોય તો જાણી જાણે કે હવે આપણી લુબ્ધતા થવાનો
 સમય નીકટ (પાસે) આવ્યો છે.

૫૩ જે તમે તમારા ખાસ મિત્રોની સાથે સ્નેહ રાખવા
 ચાહતા હો તો જ્યારે તે કોપીત થાય ત્યારે તમે શાંત
 રહેજો.

૫૪ હો દેવજા પનાકા સમાન ચંચળ મન, હવે હું બહુ
 અકળાઈને કેહું છું કે તું શા માટે મારી આત્મસ્થિતિને
 વિગમ્ય કરી મારાથી ન સહન થાય એવું અવ્યક્ત
 દુષ્ટન દઈ દેશ નિઃશ્વાસ મુકવે છે. મેં તારે એટલું
 નથી બગાડ્યું કે-જેટલું તું મારે બગાડે છે.

૫૫ જ્યારે, તે મુશ્કેલી શું કરવા કે જે સેવકો પાછા
 હાજરતા પર્વતો ખડા થઈ

૫૬ તમે તમારે દુષ્ટને

તમારું દુષ્ટને

૫૭ દરેક વખત પોતાના સાત્વિક ગુણને બહુ સંભાળથી રાખો; કેમકે જત્રીશ લક્ષણવાળા પુરૂષમાં પણ સાત્વિક ગુણની બહુ ઉપયોગિતા છે.

૫૮ આ તો ખાત્રીજ રાખજો કે નિર્દલપણે ધર્મ કરનારને ત્રણ ભુવનમાં કાંઈ પણ વસ્તુ અસાધ્ય નથી.

૫૯ ધર્મ શ્રવણ કરવામાં જે નિરાદરતા ધરાવતો હોય, તત્ત્વ રસનો સ્વાદ લેવાને જેને સદા અરૂચિ રહેતી હોય અને વિના કારણ પણ જે સદા ધાર્મિક પુરૂષ ઉપર કોપીત રહેતો હોય તેને કહી દો કે ભાઈ! તને દુર્મતિનો બહુ કાળ સુધી વિરહ રહેશે નહિ.

૬૦ ત્યાં સુધી તમારા ભાગ્યનો ઉદય થયો નથી ત્યાં સુધી તમારી વિદ્યા, વિનોદ, કાવ્ય, અલંકાર અને ધૈર્યદિક ગુણો પ્રકાશિત થવાના નથી.

૬૧ જે તમારે ધર્મનો શીઘ્ર નિશ્ચય કરવો હોય તો શાશ્વત બહુમાન કરો અને સારાં આચરણથી ચાલો.

૬૨ હે વીતરાગ! આવી નિર્વિકારી, મનોહર અને શાંત મુદ્રા ક્યાંથી શોધી કહાડી? જે હું આખી દુનિયાના દેવોમાં જોઈ વળ્યો પણ મળીજ નહિ. (૧૦)

૬૩-કહવું કે વચન, કુંભતિ, કૃપણતા અને કુટીલતા એ સાર નથી. હોમોપાથ દુર્ગુણો વળ્યારો દૂર. ચંચે ત્યારે કાંત મને પિતે દાનિ રીતે

વૃદ્ધિશોધ ૧૯૫૪ નિમ્ન પ્રાપ્તિ

- ૬૪ જિનપૂજા, રાગદ્રેષે કરી રહિત એવા જિન, તેમની સેવાભક્તિ, જીવરક્ષા, દયા, જીતેન્દ્રિયપણું, જયરાક્તિ, અને જયપ્રાપ્તિ એ ઉત્તમ પુરુષોમાંજ હોય છે.
- ૬૫ હે અહંત ! મારે કાંઈ તમારા શાસનની શ્રદ્ધાના પક્ષ-પાતથી, અને અન્ય મતના શાસન ઉપરના દ્વેષ લાવથી તમારામાં ક્ષિયે ચર્ધ નથી; કિંતુ આપ્તસ્વપણાની પરીક્ષા-એ તારામાં ક્ષિયે કરાવી છે.
- ૬૬ પ્રભુતા, પ્રિયપણું, પરોપકાર અને પંડિતતા એ પુણ્યના ઉદયથી મળે છે.
- ૬૭ હે જિન ! મારા અંતઃકરણની શુભ વાતો પણ સઘળી તું જાણે છે તો હું વધારે ઉચ્ચાર કરી શું કહું ?
- ૬૮ મિત્રના ત્રણ પ્રકાર છે. પોતાનો મિત્ર તે મિત્ર, મિત્રનો મિત્ર તે મિત્ર, અને પોતાના શત્રુનો શત્રુ તે પણ મિત્ર.
- ૬૯ શત્રુના પણ ત્રણ પ્રકાર છે. પોતાનો શત્રુ તે શત્રુ, પોતાના મિત્રનો શત્રુ તે શત્રુ અને પોતાના શત્રુનો મિત્ર તે પણ શત્રુ.
- ૭૦ હે કામ ! આ સોળા મનુષ્યે તને પોતાની પાંચ ઈન્દ્રિયો સોંપી દીધી તો પણ હજી તું અનૃસ ચર્ધ તે જોતા મનને પંચવવા દોઢે છે, એ તે તારી દેવી નિર્લ-

મગતા ! બીજાની મિલકત ઉપર પણ દાવો કરતાં ન
અટકવું એ તને કયા વડીલે સલાહ આપી છે ?

૭૧ જે વાતને આપણે તદ્દન અનુપાદેય (છાંડવા યોગ્ય)
ભણી છોડી દેવા ચાહીએ છતાં ન છોડીએ તો પછી
તેમાં કર્મનો ઉદય જાણવો.

૭૨ એકલી શાસ્ત્રી લીપીનું જ માન કરવું અને બીજેઓનું
ન કરવું એમ વિચારી ગુજરાતી, ફારસી, ઇંગ્લેશ, લા-
ટીને અને મરાઠી વિગેરે લીપીનું અપમાન કર્યો નહિ;
કેમકે જેટલો હલ્લ શાસ્ત્રી લીપી ધરાવે છે, તેટલોજ
હલ્લ જ્ઞાનઅંશમાં બીજો પણ ધરાવે છે.

૭૩ ધણા બુદ્ધિમાનો બેઠા હશે તેમાં પણ વધારે બુદ્ધિ-
માન ઉપર સર્વની નજર ખેંચાયે. જુઓ આકાશમાં
અનેક ગૃહ, નક્ષત્ર અને તારાઓના ચળકતાં વિમાનો
દેખાતાં છતાં પણ ચંદ્રમા ઉપર સર્વની દ્રષ્ટિ વધારે
ખેંચાય છે.

૭૪ આકાશ સરસ્વતીરૂપ જ્ઞાનદાતા ગુરૂનો પ્રત્યુપકાર એ-
જન દેવાથી અથવા હીરામાણિકનું દાન દેવાથી વધી
શકતો નથી; કિંતુ તેઓએ દીધેલા જ્ઞાન દર્શન વધારે
જ્ઞાન વ્યારે આપણે તેઓને ઈર્ષ્યે ત્યારેજ વધી શકે
છે. તે તો યનવું અત્યંત દુર્લભ છે. મારેજ ગુરૂઓ

(જ્ઞાનદાતા) નો પ્રત્યુપકાર કરવાને મનુષ્યો સમર્થ થતા નથી.

૭૫ હે નીશગી નાથ ! હું ઇંદ્ર, ચંદ્ર, સૂર્ય કે ચક્રવર્તીની પદવી ચાહતો નથી; કિંતુ મારા આત્મગુણને પ્રગટ કરનાર નિર્મળ સમ્યક્ત્વરત્ન ચાહું છું.

૭૬ મોક્ષાભિલાષીને આટલું સદા આહરવા યોગ્ય છે—સમ્યક્ત્વરત્ન, જિનપૂજન, સદ્ગુરુ નામ. સત્ક્રિયા, સામાયિક, પૌષધ, કૃષ્ણાભાવના, પરોપકારવૃત્તિ, વત્સલ વાતનું ચિંતાવન, સુશાસ્ત્રનું પરાવર્તન, વિનય, હ્રમન, સુશીયળ, જાત અને યથાશક્તિ તપક્રિયા.

૭૭ વિદ્વાનો ! તમારું અનહત પરાક્રમ, મંત્ર, જાંત્ર કે તંત્ર, ચિંતામણિ કામધેનુ કે કલ્પવૃક્ષ જો તમારો પુણ્યનો ઉદય નથી થયો તો કદાપિ તમને ફળ દેનાર થશે નહિ આ ખાત્રીપૂર્વક જાણજો.

૭૮ તમને કદાચ પડે ત્યારે ચિંતા ન કરતાં ધૈર્ય રાખજો, કેમકે ચિંતા કાંઈ કદાચ દૂર કરવાનું ઔષધ નથી. ચિંતાથી તમારી ચતુરાઈ ઘટશે અને ચતુરાઈના અભાવે તપ, જપ, નિયમ કેને આધારે રહેશે ? શમ, દમ અને સમાધિ કેને અવલંબશે ? માટે તે વખતે ધૈર્ય રાખી ધર્મ કરવો જોઈ શ્રેષ્ઠ છે.

૭૯ સંયોગ અને વિયોગ, સંપદા અને વિપદા, ભોગ અને

- ભોગાંતરાય, સુખ અને દુઃખ, આ સંઘર્ષ શુભાશુભ
કર્મના ઉદયથી થાય છે એમ જ્ઞાની પુરુષોએ જ્ઞાતું વારંવાર
ગતાવ્યાં છતાં આપણે હર્ષ, શોક કરી વૃથાં કર્મ બંધન
કરી લઈએ છીએ. આ આપણી કેવી (મેરૂ પર્વત જેવડી)
મોટી ભૂલ છે.
- ૮૦ સર્વ દુઃખ સહન કરી શકાય છે પણ પ્રિયજનનો વિર-
હથી ઉત્પન્ન થયેલું દુઃખ સહન કરી શકાતું નથી.
- ૮૧ જેને દેખીને તમારો કેપ શાંત થઈ જાય અને જેને દેખીને
ઉત્પત્તિ થાય તેને તમે બાણી લેજો કે આ જન્મનો
પૂર્વજન્મનો સ્નેહી છે.
- ૮૨ જેને દેખીને તમારો સ્નેહ જોડો થઈ જાય અને જેને દેખીને
વૃદ્ધિને પામે તેને તમે બાણી લેજો કે આ જન્મનો પૂર્વ
જન્મનો કોઈ વિરોધી છે.
- ૮૩ મુમુક્ષુ (મુનિ) જનોને અતિ દુઃખ સહન કરી શકે તે
શ્રવણ પ્રથમથીજ વર્ણવું બહિષ્કાર (ચંદ્રો કે, દેવે કે તે
રસનું શ્રવણ કરી શકતો એક દેવદાસી અને નૃસિ-
ંહજ વિદ્યુતિભાવને પામતા નથી.
- ૮૪ જો તમારે આખી દુનિયાને દુઃખ દેવી દેવ તે
પરના અવગુણમાં ન પેસતાં હું સંકલ્પ કરું.
અને સ્વપર હિતકારી વચ્ચે પડે ત્યારે હું
જુની વૃદ્ધિ કરો.

૮૫ હે ભુવ ! જ્યાં સુધી તારા શરીરમાં મોટા રાજરોમ ઉત્પન્ન થયા નથી, જરાવસ્થા નિકટ (પાસે) આવી નથી અને ઇંદ્રિયો ચિચિત્ત થઇ નથી ત્યાં સુધીમાં આ દેહ-રૂપ ધરમાંથી જે સુકૃત વસ્તુ જે'થી દેવાય તે જે'થી લે ; પછી કાળરૂપી અગ્નિ લાગ્યા બાદ તારો ઉદ્ધમ હાંસીને પાત્ર થયો.

૮૬ જે તને સુંદર સ્ત્રીનાં પ્રેમવાળાં નેત્રની સાથે દ્રષ્ટિ મેલાવી પોતાના મનને તૃપ્તિ આપવાની ઇચ્છા ઉત્પન્ન થાય તો પહેલેથીજ માંડી વાળજો, કેમકે સ્ત્રીનાં કામવાળાં નેત્રની સાથે તમારાં પ્રેમયુક્ત નેત્ર મળવાથી તમને અને તેણીને તૃપ્તિ થવાની નથી; બલકે અતૃપ્તિ તો જરૂર થયો. આ હેતુથીજ તારી પુરૂષોએ મોહનીય કર્મની બહુ વિચિત્રતા કહી છે.

૮૭ જે પુરૂષ સ્ત્રીના અને જે સ્ત્રી પુરૂષના આત્મકરણમાં વિના પ્રયત્ને રૂચિથી અથવા રનેહભાવથી પેસી જાય છે તેને જે'થી કાઢવાને ઇંદ્ર પણ સમર્થ નથી. ધન્ય છે એક વીતરાગના નિરાગી વચનને કે જેના શ્રવણ માત્રથી ઉક્ત અવસ્થામાં પડેલાં પણ પોતાની મેળે જે'વાઈ બહાર આવે છે.

૮૮ જેમ સોનાની પરીક્ષા ચાર પ્રકારથી થાય છે, તેમ ધર્મ તેનાં વચનો સાંભળવાથી, તેનો અનુભવ મેળવવાથી,

- તેના તપ તેજથી અને તેની દયા તથા ગાંભિર્યાદિ ગુણોથી જાણી જવાય છે કે આ ઉત્તમમાં ઉત્તમ છે.
- ૮૬ શું કરીએ, આપણે દુષ્ક્રમકાળસ્થાયી, અલ્પ શક્તિ-વાળા મનુષ્યો ચિંતવન કરીએ છીએ કાંઈ અને થઈ પડે છે કાંઈ, માટે હવે તો એક જ્ઞાનીદ્રવ્ય ભાવને અનુસરી હવે વિપાદમાં ન પડવું એજ નિશ્ચય કરો.
- ૮૭ જે જાડની નીચે શીતળ છાયા લેવાના ઈરાદાથી આવીને બેઠા તેમાંથીજ કૃષ્ણ (કાળા) સર્પના ડંખવડે ડસાયા. આ વાતનો કોને દોષ-દર્ઝએ ?
- ૮૮ હે જીવ ! વિક્રમળ કાળથી પણ તને ભય લાગતો નથી શું ? ભુવનપતિ, વાણવ્યંતર, ચંદ્ર, સૂર્ય આદિ વિમાનવાસી, જ્યોતિષી, સુધર્માદિ દેવલોક નિવાસી વૈમાનીક, છખંડ ત્રાતા ચક્રવર્તી, વાસુદેવ, બળદેવ અને મહાશૂરવીર સુભટો પણ કાળની ગેરહાજરીમાં દાખલ થયા નથી ત્યારે તું શા માટે મગરૂખી કરે છે ?
- ૮૯ જ્યારે શંગાર સજેલી સ્ત્રી પોતાની મુદિમાં અથવા તો દરગહિત ભાજનમાં દેવવસુ લઈ ચાચકજનોને દેવા આવે છે ત્યારે ચાચકજનો જેમ તે સ્ત્રીના ઉપર દ્રષ્ટિ કરે છે તેમ હે મુનિજનો ! નમે પણ લિશ્ણ સમયે ગૃહસ્થના ઘરોમાં અટન કરતાં સ્ત્રીના ઉપર દ્રષ્ટિ ન કરશો, કિંતુ પિંડેપણા (શુદ્ધ પિંડ) ઉપર કરજો.

૬૩ સત્ય છે, સજ્જન પુરૂષો વિપદા પડે પણ અતુચિત આરંભી ચતા નથી.

૬૪ હજી પણ ભરતખંડના મનુષ્યોને સાબાસી આપવી ઘટે છે કે જેઓ સાક્ષાત્ તીર્થંકર, સ.માન્ય દેવગી અને અવધિ તથા મનઃપર્યવ વિગેરે પ્રત્યક્ષ શાસ્ત્રીઓનો વિધેય છતાં પણ વચનનોજ (ફક્ત આગમોક્ત) આધાર લઈ મોહરાગની સામે બહાદુરીથી લડે છે, આ યોડું આશ્ચર્ય છે ?

૬૫ આ અમારું બહુ વિચાર સાથે કહેવું થયું છે કે સર્વંતું ઔપધ છે પણ મૂખંતું ઔપધ નથી.

૬૬ અરે ! તમે ખીજની અ-યોગ્ય જાધાએલી પ્રીતિને અદેખાઈથી તોડવા જાઓ છો, પણ વિચાર કરો, જે આ જન્મની પ્રીતિ છે તે પણ તમે તોડાવી શકતા નથી તો જન્માંતરની જાધાઈ આવેલી પ્રીતિ કેમ તોડાવી શકશો ? માટે શાંત થાઓ ! શાંત થાઓ !

૬૭ આપણે (હસતાં હસતાં) 'શું' વારા હાથ ભાંગી ગયા છે ! શું તું આંધળો થયો છે !' આવાં આવાં કઠોર વચન કહી જે કઠોર કર્મ ખાંધીએ છીએ તે પરલવમાં ઉદય આવે રૂદન કરતાં પણ છુટવાં મુશ્કેલ થઈ પડશે, તે વચન બોલો તે ઘણાં વિચારીને બોલો.

દેવે મનુષ્યો સુધ રહે છે પણ તેનો પુણ્યરૂપી દિવો સુધ રહેતો નથી.

૯૯ ૧ જનની (માતા), ૨ જન્મભૂમિ, ૩ પ્રાતઃકાળની મીઠી નિદ્રા, ૪ કોમળ વચનથી જાંઘાયેલી મિત્રતા, અને પાંચમો પ્રિયજન, આ પાંચને બહુ મુશ્કેલીથી છોડી શકાય છે.

૧૦૦ આપણે આ સંસાર રૂપી નાટકમાં નટની પેઠે અનેક પ્રકારના વેશ લાવી લાવીને ચાક્યા, હવે તો એવો વેશ લાવો કે જેથી મુક્તિ રૂપી સીના વહલ થઈએ.

૧૦૧ હે જીવ! તું તારી ઉંચી અથવા નીચી પ્રાપ્ત થયેલી અવસ્થાને જોઈ હર્ષ શોક શા માટે કરે છે? ધ્યાન દે, ગાડીનાં પેડાં તરફ જે બાગ હાલ ઉઘો થયેલો છે તે અનુક્રમે નીચો આવશે અને નીચો થયેલો છે તે અનુક્રમે ઉંચો આવશે, માટે મધ્યસ્થતા રાખી આત્મહિત સંપાદન કર.

૧૦૨ ચહાય તો મોટા પર્વતના શિખર ઉપર આરૂઢ થઈ જાઓ, સમુદ્રને પેલે પાર ચાલ્યા જાઓ, અથવા પાતાળમાં ચાલ્યા જાઓ, તોપણ તમને તમારું શુભાશુભ કેમ કેમ છોડશે ?

૧૦૩ વનમાં અનેક પંખીઓના એક સાથે થતા અવાજ-માંથી પુસ્કોડીલ પંખી જેમ પોતાના જેવો મધુર

અવાજ સાંભળી પોતાના બચ્ચાંનું અનુમાન કરી છે
 છે તેમ શુદ્ધ પણ પોતાના ચિત્તનું નીતિયુક્ત મધુર
 વચન સાંભળી તેની ઉત્તમતાનું અનુમાન કરી લે છે.
 ૧૦૪ ભોજનઅર્થી પુરૂષ જેમ મશિકા વિનાનું સ્થાનક
 પસંદ કરે તેમ સમાધિના અર્થી પુરૂષો સ્ત્રી
 વિનાનું સ્થાનક પસંદ કરે છે.

૧૦૫ દોરંગી અને દિવાની દુનિયાનો વિશ્વાસ થોડો ?
 ધરીમાં આમ બોલે ને ધરીમાં તેમ બોલે, માટે
 આપણે ઉભય (બન્ને) લોક હિતકારી આવડતું કામ
 બંધ રાખો નહીં.

૧૦૬ ખરૂં છે, ભાગ્યરહિત જનો અવસર આવે વસ્તુનો
 લાભ લઈ શકતા નથી. દલું છે કે:—

ભાગ્યહીનકો ના મીઝે, બડી બાતકો ભોગ;
 દ્રાક્ષપાક જળ ફાગમાં, તળ કાગકો રોગ. ॥ ૧ ॥

૧૦૭ જે ધી(બુદ્ધિ)માન થઈ પૈસાદારથી દબાય છે,
 અને તેની મિથ્યા સ્તુતિ કરવા પ્રવર્તે છે, તે શુભદેવી
 (સરસ્વતીનો) ખરો પુત્ર નથી.

૧૦૮ આપણને પ્રત્યક્ષ તો ભગવાન રીખવદેવ કે મહાવીર,
 વિષ્ણુ, શીવ કે બ્રહ્મા કોઈ પણ નજરે આવતું નથી,
 પણ તેઓનું સ્વરૂપ અને તેઓના ગુણ, તેઓનાંજ

પ્રણીત-કરેલાં આગમોથી બાણ્યા પછી તેની સર્વજ્ઞતાનું અનુમાન કરો.

૧૦૬ જો કાણા ઘડામાં પાણી અને ચાચણીમાં સૂક્ષ્મ આટો ઘણીવાર ટકે તોજ શ્રીના હૃદયમાં રહસ્યની વાત ઘણીવાર ટકે. માટે પુરુષોએ સ્નેહમાં આવીને પણ શ્રીને રહસ્ય કહેવું નહિ.

૧૧૦ કાંઈ જોધો અમારા શત્રુ નથી, સાંખ્યો મિત્રો નથી, જિનેશ્વરે કાંઈ આપ્યું નથી, અને કૃષ્ણાદિ મતાવલંબીઓએ અમારે કાંઈ ચોરાવ્યું નથી, છતાં અમે જે જિનેશ્વરોમાં આસક્ત થયા છીએ તેનું એજ કારણ છે કે સદા જગતને હિતોપદેશ અને યુક્તા-યુક્ત વચન વક્તા જિન સિવાય બીજો કોઈ માલમ પડતો નથી.

૧૧૧ એક દેવનું શરીર ગૌરીથી અધિષ્ઠીત છે, એક દેવનું મસ્તક ગંધારી અવગાહિત છે, એક દેવનું વક્ત્રવલંબીથી અલંકૃત છે અને એક દેવનું નિર્વિકારી શરીર યોગ સમાધિથી અલંકૃત છે. કહો, હવે પરમાત્માની પદવીનો અધિકારી કોણ ?

૧૧૨ અષ્ટાદશ દ્વિપણથી રહિત અરિહંત મારા દેવ, સુસાધુ મારા અને જિનપ્રણીત તત્ત્વ મારે પ્રમાણ.

- આવે જે અંતઃકરણમાં શુભ લાવ ઉત્પત્ત થયે તેનું જ નામ સમ્યક્ત્વ છે.
- ૧૧૩ ઈદ્રપણું, ચક્રવર્તીપણું, અન્ય હુકમ હોદ્દા વિગેરે ઠકુરાઈપણું પામવું સુલભ છે પણ એક અમુલ્ય સમ્યક્ત્વરત્ન પામવું એવને બહુ દુર્લભ છે.
- ૧૧૪ સમકિત પામ્યા પછી એવને અર્ધપુદ્ગળ પરાવર્તન (ધણેજ થોડો કાળ) સંસાર જામણ કરવો રહે છે.
- ૧૧૫ સમકિત અવસ્થામાં એવ વૈમાનિક બિના બીજી ગતિનું આયુષ્ય બાંધે નહિ, પણ જો સમકિત પામ્યા પહેલાં અન્ય બીજી કોઈ ગતિનું આયુષ્ય બાંધી લીધું હોય તો તે ગતિમાં જવું પડે.
- ૧૧૬ સમકિત અવસ્થામાં કરેલી સત્ક્રિયાજ એવને મુક્તિ દેનાર થાય છે.
- ૧૧૭ અતિચાર દ્વંષણયુક્ત અનુધાન કરતાં કરતાં કોઈ કોઈ દિવસ નિરતિચાર અનુધાન પણ બની આવશે.
- ૧૧૮ સામાયિકમાં બેસી જે પુરુષ સ્વજન પરજનમાં અને નિંદા પ્રશંસામાં સમલાવ રાખશે તેનું જ સામાયિક મોક્ષના હેતુભૂત થશે.
- ૧૧૯ તમારું મન સામાયિકમાં ન ટકવું હોય તો તમારા મગજને કંટાળો ન આવે અને મનને સોજાવે એવું રસિક શાસ્ત્ર વાંચવું શરૂ કરવું.

- ૧૨૦ એક પુરૂષ પ્રતિદિન લાખ ખાંડી સુવર્ણનું દાન કરે છે, અને એક પુરૂષ શુદ્ધ ભાવથી યથાવિધિ સામાયિક કરે છે. આ બંનેમાં વધારે પુણ્યાનુબંધી પુણ્યની પ્રાપ્તિ સામાયિક કરનારને છે.
- ૧૨૧ આજ્ઞાબંધનકારી પુરૂષ યદ્યપિ મહાનુભુતિ સંયુક્ત તીર્થંકર ભગવંતની ત્રિકાળ પૂજા કરે અથવા મુનિપાત્રું લઈ ગૌતમસ્વામી સદૃશ ક્રિયા કરે તો પણ નિરર્થક થાય છે.
- ૧૨૨ જેમ મૃતક (મરી ગયેલાં) શરીરને શૃંગારલુ અને અરણ્યમાં (અટવીમાં) રૂઢન કરવું નિષ્ફળ છે, તેમ વીતરાગની આજ્ઞારહિત સર્વ અનુષ્ઠાન નિષ્ફળ છે.
- ૧૨૩ કોઈ પુરૂષ કોડ સોનેચાનું દાન દે અને કોઈ પુરૂષ સુવર્ણમય જિનભુવન કરાવે, બન્નેને જેટલું પુન્ય થાય તેટલું પુન્ય મન, વચન અને કાયાથી અક્ષરચર્યાન્વત પાળનારને થાય.
- ૧૨૪ જેમ રાજાની આજ્ઞાનો ભંગ કરવાથી આ લોકમાં મનુષ્યને ધન વિગેરેનો હાંડ થાય છે તેમ સર્વજ્ઞ ભગવાનની આજ્ઞાનો ભંગ કરવાથી જીવને પરલોકમાં અનંત સંસારમ્મથુનો હાંડ થાય છે.
- ૧૨૫ પર્વતો ચળાયમાન થાય પણ સર્વજ્ઞનું વચન ચળાયમાન થાય નહિ.
- ૧૨૬ ઉપકારને વિસ્મરણ કરી અપકારને સ્મરણ કરવાની શાક્ત દુર્જનના અંતઃકરણને જીતે છે.

- ૧૨૭ અંતઃકરણની મલીનતા રાખી બહારથી શાંત પ્રકૃતિ રાખનાર કરતાં તામસી પ્રકૃતિવાળા મનુષ્યને તમે વધારે ઉત્તમ ગણજ્ઞે; કેમકે તામસી પ્રકૃતિવાળો અંતઃકરણની શાંતિ ઈચ્છનાર છે અને પ્રતિપક્ષી (શાન્ત પ્રકૃતિવાળો) બહારની શાન્તિ ઈચ્છનાર છે.
- ૧૨૮ જ્યાં મુધી તમે રાગકેશરીને અને દેવગનેન્દ્રને વચ્ચે ક્યાં નથી ત્યાં મુધી અંધારઅટવીનો તમે પાર પામી શકવાના નથી.
- ૧૨૯ જેઓ સમુદ્રની મેખલા પર્યંત ભૂમિનું નિષ્કંટક શાન્ત્ય કરનાર હતા તેઓને પણ એકવાર એવો વખત આવી ગયો કે જેઓને ભોજનને માટે વીંત્રી અને બાળુળાંધો વેચવા પડ્યા ત્યારે આપણને આ તુચ્છ વિપદાથી આશ્ચર્ય શેનું ?
- ૧૩૦ કદાચિત સૌ પ્રતિકૂળ વર્તણૂકવાળી હોય તોપણ પુરુષોએ પોતાની સીને મારવી નહીં, કેમકે તેથી કલેશ ઉત્પન્ન થાય છે અને કલેશથી ધરની બક્ષીનો નાશ થાય છે, માટે તેની સાથે મૌન રહી પ્રયત્ન (લુદ્ધી) રાખ્યા કરજો તો તે યોગી શિક્ષા નથી.
- ૧૩૧ નિશ્ચય નયથી આત્મા નિર્લેપ છે અને વ્યવહાર નયથી આત્મા સંલેપ છે.
- ૧૩૨ નિશ્ચય નયને અંતરંગમાં ધારણ કરી વ્યવહાર નય પ્રમાણે મોક્ષસાધનમાં પ્રવર્તમાન થવું આ હેતુ પુષ્ટ

- કરવા લાયક છે.
- ૧૩૩ હે મુનિઓ ! મોહરાજની સાથે તાબુ વેર કરી નિકળ્યા છો તો હવે દ્રવ્યથી અથવા ભાવથી કદી એકલા રહેશો નહિ.
- ૧૩૪ દુર્જનનું ચરિત્ર ખરેખર રીતે દુર્જન જાણે છે.
- ૧૩૫ જ્યાં સ્નેહ છે ત્યાં બહુ દુઃખ છે. જ્યાં મુધી સ્નેહ બંધાણો નથી ત્યાં મુધીજ મુખ છે.
- ૧૩૬ સ્નેહનું બંધન તોટવાને હજાર હાથી અને હજાર ઘોડા લાવવા પણ વ્યર્થ છે—અર્થાત્ તે બંધન પોતાના સિવાય કોઈ તોડી શકાવે નહીં.
- ૧૩૭ શ્રી મોહરાજની રાજધાની છે એ વાત ખરી છે, પરંતુ જો તેના શરીરના અંદરના ભાગનો દેખાવ બહાર દેખવામાં આવે તો તેજ શ્રી ધર્મરાજની રાજધાની થઈ પડે.
- ૧૩૮ રે ભવ ! જેને તારે ભૂતવા છે તે તને ભૂતનીય છે. વિચાર કર ! વિચાર કર !
- ૧૩૯ ગેરઉપયોગથી અર્થ કરનારને શાસ્ત્ર પણ શસ્ત્ર થઈ પડે છે.
- ૧૪૦ કોઈની હાંસી કરશો નહિ. હાંસી કરવાથી માહું પરિણામ આવે છે.
- ૧૪૧ બહુ વ્યવસાયવાળાને (વ્યાપારવાળાને) જઈ પૂછો. હે ભાઈ ! તમને આથી કેટલું મુખ છે. જો કહે તદ્દન દુઃખ, તદ્દન દુઃખ, તો પછી આપણે તે વ્યવસાય (વ્યાપાર) થી દૂર રહેવા કેમ ઉઘમી ન થવું જોઈએ ?

૧૪૨ પ્રાતઃકાળમાં લેવું નિર્માળ ધ્યાન થઈ શકે છે, તેવું
ખીલ સમયમાં થઈ શકતું નથી.

૧૪૩ જે જમીનના હાથમાં આપણે માલીક થયા છીએ તે
જમીનના પૂર્વ કાળે કેટલા માલીક થઈ ગયા અને
આવતા કાળમાં કેટલા થશે તેનો વિચાર કરી પછી
ગર્વ કરવો હોય તો કરજો.

૧૪૪ પંડિત પુરૂષે મૂર્ખ, દુર્વિદ્વંધ, સ્ત્રી અને બાળક એ
ધારનો કદિ પણ વિશ્વાસ કરવો નહિ.

૧૪૫ એ તમારે જ્ઞાનનું ખરેખરી રીતે આરાધન કરવું હોય
તો બનતે પ્રસંગે જ્ઞાનની અને જ્ઞાનીની વિનયશક્તિ
કરો અને લઘુનીતિ, વધી નીતિ, સ્નાન, મૈથુન અને
લોજન કરતી યેળાએ શબ્દ ઉચ્ચારણુ ન કરશો.

શ્રી મદ્ગુરુ ચરણાર્પણમસ્તુ.

આ પરમસ્તવ છે તેનો મને સદાય નિશ્ચય રહ્યો. તે યથાર્થ
સ્વરૂપ મારા હૃદય વિશે પ્રકાશ કરે; મારા જન્મમરણાદિ
બંધન અત્યંત નિવૃત્તિ થાઓ. હે શુભ! આ કલ્પેશરૂપી સંમા-
રથી વિરામ પામ, વિરામ પામ. કાર્તિક વિચાર, પ્રમાદ
હોડી ભગ્વત યા, ભગ્વત યા. નહિતો રત્નચિંતામણિ
જેવો આ મનુષ્યદેહ નિષ્ક્રિય જશે. હે શુભ! હવે તારે
સત્પુરૂષની આરાધા નિશ્ચયે ઉપાગ્રવા યોગ છે.

શ્રી ॐ શાન્તિઃ ! શાન્તિઃ ! શાન્તિઃ !

શ્રી ગિરનારજીની તીર્થમાઝ.

—:૦:—

દેશી-ગીતમ રવામીના રાસની.

- સરસતી માત મયા કરી, દીજે વચન રસાળ;
શ્રી ગિરનાર ગિરિતણી, કહું તીરથમાળ. ૧
- એ પશુ સિદ્ધગિરિ કુંઠ છે, પંચમી સુવિશાળ;
કંઠરે કંઠરે સિદ્ધલ, અનંતા સંભાર. ૨
- દેવતાચળ તે મૂળ છે, છરણુગઢ ભેળો;
માંહે ત્રિશલાનંદને, કંઠરે સંભારો. ૩
- ધાતુની પડિમા સાઠ છે, ખીલ ચોતરીશ;
જિન ચોવીશવટ લલા, અગિયાર કહીશ. ૪
- તેહને જનમુખ ચોમુખે, જિન ચાર લહીશ;
તે પ્રણમીને ચાલીએ, દેવતાચળ જઈશ. ૫
- મલગ ગોધાવાવથી, નીકળી દરવાજે;
જમણે એ વાઘેશરી, પુઠે સરોવર છાજે. ૬
- આગળ વાવ સોહામણી, જાલીમખાને ખનાવી;
ચાલતાં અડીમાંડી છે, દોય પરવત લાઈ. ૭
- તે વીચમાં ઘઈ ચાલતાં, ચાવી દેરા નંજક;
શિવની મુરતી તેહમાં, જોવો નજરે ડીક. ૮

ગામના દેરાની જુલાય છે.

સીતાપાલ જોળંગીને, તીહાં ઝાડી પરનાડે;
 પંથ વહેતે આવીએ, દામોદર કુડે. ૧
 તેહની ઉપર સોહીએ, દામોદર દેવ;
 વિન્નુ જન નાહી કરી, કરે નવ નવ સેવ. ૧૦
 શધિકાદ્રપ સોહામણુ, નરશીય મેતાને;
 હાર આપ્યો તે જાણીએ, સર્વી દુઃખ ખોવાને. ૧૧
 દેહરાં આર ને દેહરી, સર્વી મળીને વીશા;
 એ પણ વીન્નુ ધરમના, સર્વી ધાનક જોહા. ૧૨
 આમળ હડમતો વીર છે, વેરાગી અખાડે;
 નાનકપંથી તીહાં વસે, સઉ વિજયાને? કાઢે. ૧૩
 ભંગી? જંગી લોક છે, તેહના રહેનાર;
 પણ દાનાદિક કીરીઆ નહીં, નહીં ધરમ વિચાર. ૧૪
 તે જોઈ મારમ ચાલતાં, મરથી કુંઠ સોહાવે;
 વૈષ્ણવનું ધાનક દીપતું, દેહરી ત્રણ દીપાવે. ૧૫
 શંકર નાગર તેહની, વાવડી જળ પીએ;
 તીહાં વિશ્વામો લેધને, મનને આનંદ દીએ. ૧૬
 પાયાધારની વાવડી, સર્વો નિત ખાવે;
 વિનયવિજયની પાદુકા, શ્રી સંઘ જનાવે. ૧૭
 તગાટી પૂરી થઈ હવે, નેમના ગુણ ગાએ;
 ત્રણ ખમાસણા દેઈને, હવે ચઢીએરે ભાઈઓ. ૧૮

ચઢવા માંડયું જેટલે, તવ અલીઅંખ્યાવે;
મારજ પાંડવ પાંચનો, પાંચ દેરી આવે. ૧૯

ધ્રુપદીની છઠી કહી, દેહરી દીપાવે:
આગળ આંખલી હેઠલે, વીસામો રે આવે. ૨૦

તદનંતર લીલી પરળ છે, વીસામાનું ઠામ;
કાળી પરળ ખીજી કહી, બેસો શુણ્ણજન તામ. ૨૧

ધોળી પરળ ત્રીજી ગઈ, નેમના શુણ્ણ ગાવો;
લાડુઆ અમરત ખાઈની, પંચમી મન ભાવો. ૨૨

છેલી (છઠી) માળી પરળની, પાછળ છે રે કુંડ;
દેહ શુચિ કરી તેહમાં, પહેરો વસ્ત્ર અખંડ. ૨૩

નેમને વંદી ચાલીએ, જઈ ચઢીએ સોપાન;
માનશંઘ મેઘજીએ ક્રીયા, શ્રાવક ચઢવાને કાજ. ૨૪

ચઢતાં નેમની પોળમાં, પેસો શુણ્ણજન વહાલા;
જઈ પછમરે દારે એ ભલું, દેહરે સુવિજાળ. ૨૫

માંહે આવી પ્રભુ નેમને, સ્તવીએ શુભ બોલે;
ત્રિભુવનમાંહે ભોયતાં, નહીં તાહરે તોલે. ૨૬

ત્રણ કદ્યાણુક તાહરા, હુવા ઇંકાં મહારાજ;
દીક્ષા જ્ઞાન ને મોક્ષનાં, સુખ લીધાં તાજ. ૨૭

તે રીતે સ્તવના કરી, જીવો મૂળ ગભારો;
પડિમા ત્રણ સોહામણી, એક ધાતુની ધારો. ૨૮

- રંગમંડપને આળીએ, તીહાં તેર જિલ્લેય;
પાછળ ભમતીમાંહી છે, નમીએ શુભ વેદ્ય. ૨૬
- જિન પચાસ કદા લલા, નંદીયર દીપો;
બાવન પઠિમા તેહમાં, નમી કરમને છપો. ૩૦
- સમેતશિખરની આપના, તીહાં વીર જિલ્લુંક;
ચાવીશવટ્ટા દોય છે, પ્રણમો આજુ'ક. ૩૧
- શ્રી પદ્માવતીને વંદીએ, દોય ગણપતી સારા;
એ સહ પાછળ ભેળને, તેમ નીકસું દુવારા. ૩૨
- નેમને સનમુખ મંડપે, ચૌદશે' ને બાવન;
ગણધર પગલાં ચોલતાં, પ્રણમો ભવી જન. ૩૩
- પાસે એક છે જોરડી, તેમાં કાઉસગીઆ,
મોટા અફૂલત મુંદરે, સુજ મનમાં વસીઆ. ૩૪
- મૂળ ગભારાના દક્ષિણ-દારે નીકળીએ;
જાંબની હેડે પાડુકા, નેમની પ્રણમીએ. ૩૫
- ભેડે માતા ચક્રેશરી, દેહરીમાંહે સોહે;
પાછળ દેહરે એક છે, દોય પગલાં માંહે. ૩૬
- રીખલ નમીને ચાલીએ, પુઠે દેહરી એક;
રાભમતીની પાડુકા, સંગે દેહરે નજીક. ૩૭
- ગોવરધન વગમાળવું, વિજે રીખલ સુપાયે;
આગળ દેહરી દોયમાં, દોય પગલાં વીચે. ૩૮
- પાછળ દેહરી તેહમાં, પ્રણમી રીખલના પગલાં;
પ્રેમચંદ શાહે યાપીઆ, યાવક નમે સધળા. ૩૯

- નેમજીની પાછળ લોંચકે, અમીઝરાજી પાસ;
સંગે પડિમા દોય છે, નમતાં શિવ તાસ. ૪૦
- ઉપર જીવિતસ્વામીની, મૂરતિ છે સુખકારી;
બીજી રહેનેમિ તણી, મૂરતી છે રૂપારી.^૧ ૪૧
- મૂળ કોટને દેહરે, ચોરાસી ધારો;
નેલું જિનને વાંદીએ, એ છે ભવજળતારો. ૪૨
- નેમીથી પૂરવ દિશીએ, હિ ગિર્ગંધર ભવન;
પડિમા એક જીહારીએ, તે નિરજો સોમન. ૪૩
- માંડવી વાળો ગુલાબશા, તેણે કુંડ બનાવ્યો;
આંખાની છાયા હેઠલ ભવી, જન મન ભાવો. ૪૪
- વસ્તુપાળને દેહરે, તીહાં ચોમુખ થાપો;
તેજપાળના દોય છે, દેહરે જસ વ્યાપો. ૪૫
- એક દેહરે જિન એક, બીજે ચોમુખ સાર;
પાછળ માંડવી ચહેરનો, શા ગુલાબ નિચાર. ૪૬
- તેણે દેવજ બધાવીઈ, તીહાં એક જીહારો;
જેડે સંપ્રતિ રાયનું, જીવું દેહકે નિરધારો. ૪૭
- તેહમાં નેમિજિણુંદજી, તુજ લાગું પાય;
પાછળ જ્ઞાન વાવ છે, જળ અતિ સુખકાર. ૪૮
- પદમ દ્રહની ઉપમા, પદપંકજ સફળો;
ભીમકુંડ સોહામણો, ધન ખરચું અઘળો.^૨ ૪૯

- લીમ પાંડવે બાંધાવીઓ, મનમાંહે વિચાર; ૫૦
 ઉપર કુમારપાળનું, જુનું દેહરું સુધાર.
 નેમ જિનેશ્વર ચેત્યથી, ઉત્તર દિશે વાર; ૫૧
 દેહરું અદ્ભુત સ્યામ છે, પ્રભુનું વણ વાર.
 તીહાં આરસમેં કોરણી, માંદી ચોવીશવટો; ૫૨
 વખતચાહે તે કીયો, તેમાં જુવો પરમટો.
 તેહને સન્મુખ દેહરું, પદમચદે કીધું; ૫૩
 પંચમેરૂ કરી ચાપીઆ, સેવક કારજ સીધું.
 વીશ જિનેશ્વર તેહમાં, બેઠા મહારાજ; ૫૪
 તેહને જમણે પાસેઅ છે, વણચળી સંધ તાજ.
 તેહના દેહરામાંદા છે, બહુ થાંભા સોહાવે; ૫૫
 અનોપમ કોરણીએ કરી, બેઠી શીશ ધુણાવે.
 સહસ રૂણા પ્રભુ પાસલ, તેહમાં કાનદાસ; ૫૬
 ચાપ્યા હોય જિણુંદલ, તેમાં જુવો ઉદલાસ.
 પાછળ ભમતી દેહરે, કદી અડતાળીશ, ૫૭
 તીહાં સુહંકર સાહીબા, બણો પીસ્તાળીશ.
 પ્રભુજીને જમણે બેઠાએ, અઘાપદ દેહરું; ૫૮
 ચાર આઠ દશ હોયને, હું પ્રભુનું સવેરું.
 જિનજીની ઢબી દિશીએ લહું; દેહરે ચોમુખ વાર; ૫૯
 ચાર જિનેશ્વર તેહમાં, નિવ ઉઠીને જુહારું.
 સંગરામ સોનીને દેહરે, કોરણીની જુગત; ૬૦
 મોટા મંડપ માંદીઆ, કેવી કહું વિગત.

- તેહમાં સહસ્રદ્વિપા પ્રભુ, એક છે મહારાજા;
પાછળ ભેદપુરી લલો, અમરશંક છે તાજા. ૬૧
- તેહને દેહરે એક છે, જિનજી મુખકારો;
તીહાંથી ઉત્તર દેહરે, જિન એક સધારો. ૬૨
- પાછળ ગજપદ કુંડ છે, નેહ આણીને નિરખો;
ગરશીને કશીઉ નિરખતાં, મુજ આતમ હરખો. ૬૩
- મેલગવશીએ ચેત્ય છે, જિનમંદિર મોટા;
એકસો બત્રીશ મેં ગણી, દેહરા સવી છોટા. ૬૪
- સરવે મળીને દેહરાં, દેહરી એકસો અડતાળીશ;
તેહમાં પ્રભુજી ચારસો, ઉપર બતરીશ. ૬૫
- નેમને વાંદી ચાલીએ, સહેસાવન જઈએ;
વસ્તુપાળના દેહરા, પાસેથી વહીએ. ૬૬
- ઉપર ચઢતાં દક્ષિણે, રાજમતીની શુદ્ધા;
પેસીને રાજમતી વંદીએ, રહેનેમિ ઉછા. ૬૭
- વંદીને આગળ ચાલીએ, આવી ગૌમુખી ગંગા;
તીહાં ચોવીશ જિણુંદના, પગલા મુખકંદા. ૬૮
- પ્રભુમીને આગળ ચાલતાં, આળ્યો ઝંપાપાત;
તે ધાનક દોય દેહરા, મુંદર વિખ્યાત. ૬૯
- તીહાં પગલાં રામચંદ્રના, જોડે નેમનંદી;
આગળ ધર્મચરદાસને, પગલે સહે કુંદી. ૭૦

- ડગલાં ભરતાં પ્રાણીઆ, આવી હાથી ચોળ;
 તીકાં પેસીને ઉતર્યા, સહેજાવન ઝોળ. ૭૧
 મારગ વીકટ બાડી બહુ, ઉતર્યા જેવા હેઠાં;
 દેરીએ નેમની પાહુકા, નમતાં દુઃખ નાહા. ૭૨
 તે ચાનકે પ્રભુ નેમને, સંજમ કેવળ નાણુ;
 રાજમતીને પણ તીકાં, જે ચાનકે સુવિઠાણુ. ૭૩
 તે કારણુ ભવી પ્રાણીઆ, પૂજે પ્રભુજીનાં પગલાં;
 દેશર ચંદન લેઈને, જેમ દુઃખ જાય સઘળાં. ૭૪
 ગીત ને નૃત્ય બનાવીને, પ્રભુમી પાછા ચાલેા;
 ગોમુખી ગંગા આવીને, બીજા દુઃક સંભારે. ૭૫
 રાતરામે બંધાવીઆ, પગથીઆ સોહંત;
 જાણે રહેનેમિતણુ, દેહરે સુણેા સંત. ૭૬
 સોપાન ચઢીને ચાલતાં, આબ્યા માતાજી અંબા;
 અનોપમ દેારણીએ કરી, દેહરે ઘણા ધંભા. ૭૭
 વાહન સિંહની ઉપરે, બેઠા જગદંબા;
 મિથ્યાત્વી કહે માહરા, એ છે જગદંબા. ૭૮
 ને ખોદું કરી માનીએ, સહી ચાસન જગતી;
 નેમની એ અધિષ્ઠાત્રિકા, કહી ચાસમાં જુગતી. ૭૯
 તે અંબા પ્રભુમી કરી, નીકળી જુવેા દાર;
 શિવની મૂરતી હીપતી, જોઈ ચાલેા વિચાળ. ૮૦
 ત્રીજા દુઃક જોઈ કરી, નેમના પાય વંદેા;
 દેારણીએ કરી ચોણતી, દેહરી જોઈ આણુદેા. ૮૧
 મિથ્યાત્વી કહે છે ગોરખ-નામના એ પગલાં;
 ચોથી દુઃક ભણી પડે, ભવીઅણુ તમે ડગલાં. ૮૨

- તે પણ નેમની પાદુકા, વળી સુંદર પડિમા; ૮૩
ગોસાંઈ ઓઘડનાથની, ભેગ ઠહી ખેમા.
ગોસાંઈ બેરાગીઓ કરે, નીત નીત સેવા;
તીહાંથી ચાલતા હેઠલે, જમણે તતખેવા. ૮૪
અસલી કુમાર અતીતનું, જાનક છે રૂડું;
કુંડ કમંડળ હેઠલે, નહીં ભાષુ કુડું. ૮૫
તેહની ઉપર ચાલતાં, આવી પાંચમી દુકંડ;
વીખમ મથાળે ચઢતાં ચઢાં, તીહાં પગલાં દુકંડ. ૮૬
દેશર ચંદન લેઈને, પગલાંને રે પૂજે;
પડિમાં એક છે આળીએ, એ વાંદો વળી દુલ્લે. ૮૭
નેમ થયા તે થાંનકે, શિવના અધિકારી;
ધરમી જીવ લેળા મળી, વંદે નરનારી. ૮૮
શ્રાવણ ઠહે પ્રભુ નેમની, એક પડિમા છે;
પ્રાદ્યુ શંકરચાર્યની, કરી ઠરાવે છે. ૮૯
જેહ જેહના મનમાં વચ્ચું, તેહ તેમ ઠરાવે;
આગળ પંચે ચાલતાં, ત્રણપુ મત આવે. ૯૦
પગલાં શ્રી જિન નેમના, કરી સાધ ઠરાવે;
દત્તાત્રયની પાદુકા, ગોસાંઈ જનાંવે. ૯૧
પાંડવ પાંચે ગુફા લલી, ભેઈ આતમ નીરખો;
છટ્ટી દુકંડ કાળિકા, દેખી મનમાં હરખો. ૯૨
ચાલતાં આગળ આવીઆ, વાઘેશરી માંતા;
સાતમી દુકંડ સોહામણી, જીવો નજરે ઉભતાં. ૯૩
તીહાં રસ કુખીનો કુંડ છે, રૂપા સોનાની સિદ્ધિ;

- રથવૃત્તની પડિયા એક છે, નમું હું જહું શુદ્ધિ. ૯૪
- ત્રીજા જવમાં મોક્ષમાં, જાનારો જે પ્રાણી;
તે લવિષણુ નિત પાંદરો, કહે સાત્ર પ્રમાણી^૧. ૯૫
- ત્યાંથી દરીને આવીને, પ્રભુ નેમ જુહારો;
નાટક પૂજા શુપથી, કરો જનમ સુધારો. ૯૬
- નેમજી પોળને માઠરે, લાખાવન સારે;
રેવતાચળને ઠાણુ છે, જઈ આવતમ તારે. ૯૭
- દત્તાત્રિક ગિરનારના, જહું ઠાણુ જાનેશં;
છે પણ જેટલું ભાળીયું, તેટલું ઈર્ષ્યાં સારાં. ૯૮
- જાળ્યું જે તે નજરે જોઈને, તે સહી કરી માનો;
સઘળા તીરથનો નાયક, ગિરનાર વખાણો. ૯૯
- શ્રી ગિરનાર ગિરિતણી, કહું તીરથમાળ;
નેમના ત્રણ કલ્યાણક, જપતાં જયજયકાર. ૧૦૦
- સંવતરે અગની સાગર મહી, ૩ ચંદરને લેજો;
લાપસ માસની ઉજળી, રસમાંદીજ મેજો. ૧૦૧
- સુરસુરે સુવાર^૪ બાણીએ, સુરે વિવેક પસાય;
મયાસાગર કહે સુન્યથી, નેમના શુભ ગાય. ૧૦૨
- ઇતિ શ્રી ગિરનારજીની તીર્થમાળ.
- સં. ૧૮૮૨ના ફાગણ વદ ૨ જે લખી છે.
શ્રી માતરથી લખી લાખ્યા છે.

૧ ત્રીજા જવમાં મોક્ષ જનારાને તે પ્રતિમાના દર્શન થાય છે.

૨ ૧૭૭૩. ૩ સાત પૃષ્ઠી. ૪ વેલખ શુદ્ધિ ૬ સુરવાર.

શ્રી આત્મશિક્ષા ભાવના.

—:૦:—

મુનિ પ્રેમવિજયજી વિરચિત.

(આત્મશિક્ષા ભાવના—આ બીજી અનેક છુકમાં છપાયેલ છે પણ તેમાં પ્રથમના રફ દુહા નથી. ૧૮૨ પૈકી ૧૭૭ આખ્યા છે. વચ્ચે છુટક છુટક ૫ દુહા રહી ગયેલા છે. છેવટના ૫-૭ દુહા આખ્યા નથી અને કર્તાનું નામ આપી ગયા પછી ૧૧ દુહા (૧૩૮ સુધી) બીજા કોઇના કહેલા નાખેલા છે. કર્તાનું નામ પણ ખરાબર નથી. શ્રી વિજયસેનસૂરિ તો આના કર્તાના શુદ્ધના શુદ્ધ છે. તેના તો પ્રથમ નામ આવેલા છે. આના કર્તા તો મુનિ પ્રેમવિજયજી છે. આ સ્તવનની રચના સં. ૧૬૧૨ના વૈશાક શુક્રિ ૧૫ ને શુદ્ધવારે થઇ છે.)

દુહા.

- શ્રી જિનવર મુખવાસિની, જગમેં જ્યોતિ પ્રકાશ;
પદ્મભાસન પરમેશ્વરી, પૂરે વંછિત આશ. ૧
- બ્રહ્મગુતા શુભ આગલિ, કનક કમંડળ સાર;
વીણા પુસ્તક ધારિણી, તું ત્રિભુવન જયકાર. ૨
- શ્રી સરસતિ જિન પાય નમી, મન ધરી હૃદય અપાર;
આત્મશિક્ષા ભાવના, બાણ સુણો નરનાર. ૩
- રે જીવ ! મુણ તું બાપડા, હીયે વિમાસી જોય;
આપ સવારથ સહુ મળ્યું, તાહરે નહીં જગ કોય. ૪

ધર્મ વિના સુષુ ભવડા, પુલભીઓ ભવ અનંત; ૫
 મૂંડપણે ભવ તે ક્રિયા, ઇમ એલે ભગવંત. ૫
 લાખ ચોરાશી ચોનિમાં, ફિરિ ફિરિ લીઓ અવતાર; ૬
 એકેકી ચોનિમાંહિ વળી, અનંત અનંતી વાર. ૬
 ચઉદરાજ પરમાણુઆ, સોય અગ્ર ભાગ કામ; ૭
 કમંવશે ભવ પુલભીઓ, સુરખ ચેતન તામ. ૭
 નિગોઠ સુક્ષ્મ બાદર, પુદ્ગળ અનંત અપાર; ૮
 એતો કાળ પુલિહાં રહ્યો, હવે કર હધયે વિચાર. ૮
 સાસ ઉસાસા એકમાં, મરણ સત્તર અધ કીધ; ૯
 સુક્ષ્મ નિગોઠમાં વળી, એ જિન વચન પ્રસિદ્ધ. ૯
 નરય વિગજેદ્રિ તિરયગતિ,^૩ ભવકીયા બહુ હેવ; ૧૦
 જીવનપતિ બ્યંતર જ્યોતિષી, ચોર વિમાનિક દેવ. ૧૦
 ઇમ ભમતાં ભમતાં લીઓ, મનુઅ જનમ અવતાર; ૧૧
 મિથ્યાતપણે ભવ નિગમ્યો, કાજ ન સિધ્યો લગાર. ૧૧
 જગમાં ભવ અછે બહુ, એકેકે સુ અનંતી વાર; ૧૨
 વિવિધ પ્રકારે સગપણ કીયા, પુલિયા સાથ વિચાર. ૧૨
 તે કુંણુ આપણો પારકો, કુંણુ વેરી કુંણુ મિત્ત; ૧૩
 રાગ દેવ ટાળી કરી, કર સમતા એક ચિત્ત. ૧૩

૧ ચોદરાજ સોકમા સોયના અગ્ર ભાગ જોટલું પણ તારા જનમ
 મરણ વિનાનું રહેલું નથી. ૨ સાડાસત્તર ભવ કયાં.
 ૩ નારકીમા, પિક્કોન્દ્રિમાં ને તિર્યય પંચેન્દ્રિમાં.

પૂર્વ દેહીને આઉએ, જ્ઞાની ગુરૂ અપાર;
 ઉત્પત્તિ કહી છુટી તાહરી, કહેતાં ન આવે પાર. ૧૪
 પુત્ર પિતાપણે અવતરે, પિતા પુત્રપણે ભેય;
 માતા સગપણ નારી મિલી, નારી પણ માતા હોય. ૧૫
 સુતો સુપન જનનમાં, પામ્યો જાણે રાજ;
 જળ જાણ્યો તળ એકલો, સહજ ન સીને કાજ. ૧૬
 તિમ કુટુંબ સહુ મિલ્યુ, ખોટી માયા જાણ;
 આય પહોતેજ આપણી, ખિણમાં થાય વિસરાણ. ૧૭
 સોદો લેયણ જણ મળે, નિહાં જુડસહિર હાટ;
 આય સાફ વિવસાય કરી, ફિરિ ચાલ્યા નિજવાટ. ૧૮
 તિમ ભવ ભવ ભમતાં સવિ, મળ્યા કુટુંબ ને હાટ;
 પુન્ય પાપ વિવસાય કરી, નેઉ ઉતરિએ ઘાટ. ૧૯
 એમ કુટુંબ મળ્યો દારમો, માય અને વળી તાય;
 બંધુ ભગિની ભારભ, કો કહે નો ન કહાય. ૨૦
 નવ નવા નાટક તું વળી, નાચ્યો કરી જહુ રૂપ;
 નાટિક એકશ્યુ^૪ નાચીઓ, ને છુટે ભવરૂપ. ૨૧
 ઉત્તમ કુળ નરભવ લહી, પામ્યો ધર્મ જિનરાય;
 પ્રમાદ મૂઢી કીલ્યો, ખિણ તાખીલો લંચ. ૨૨
 નિમ્ન કીને તિમ્ન પાઇએ, દરે તેચા કળ ભેય;
 સુખ દુઃખ આપ કમાઇએ, દોષ ન દીને દોય. ૨૩

૧ એવા સ્વામીના ગાનથી દર્શનિદિ ન થાય. * આપ પૂરૂ થાય ત્યારે

૨ કરિયાણાવાળા મેળવવા સાર. ૪ દરેકની સાથે

હોખ દીજે નિજ કર્મને, લેણે નવિ કીધો ધર્મ;
 ધર્મ વિના સુખ નવિ મળે, એ જિનશાસન મર્મ. ૨૪
 વાવી ફરી ફેદરી, તો કયું છુટીએ સાગ;
 પુન્ય વિના સાવ જીવડા, આશા આજખંખાજ. ૨૫
 આયુ પહોતે આતમા, કોઈ નવિ રાખજીહાર;
 ઇંદ્ર ચંદ્ર જિનવર વળી, ગયા સવિ નિરધાર. ૨૬
 મોડામોડા^૧ ન કીજીએ, ન કીજે મોટી વાત;
 કોટી અનંતમે^૨ દેવીએ, ત્યારે કીહાં ગઈ જાત. ૨૭
 આપ સદૃષ વિધાર છું, ને હોય હીયડે સાન;
 કરવી તેહવી કીજીએ, જિમ વાધે જગ વાન. ૨૮
 ધડપણે ધર્મ યાચે નહીં, જીવન એજે જાય;
 પંચ વેગલ ધસમસ કરી, પછે ફરી પછતાય. ૨૯
 જરા આવી જીવન ગયો, શિર પગિયા ચયા કેશ;
 લલુતા તો છાંડી નહીં, ન કરે ધર્મ લવલેશ. ૩૦
 પંચેંદ્રી જિહાં^૩ પરવડા, રોગ જરા નાવંત;
 જીવન સંચળ જાવે સદા, કરી લે ધર્મ મહંત. ૩૧
 છુટે હાથ ન વાવયો, સંભળ^૪ ન કીજે સાથ;
 આયુ ગઇ મન ચેતીએ, પછે ઘસે નિજ હાથ. ૩૨
 ધન જીવન નર રૂપનો, ગર્વ કરે તે ગમાર;
 કૃષ્ણ જગસદ્ દારિકા, જાતાં ન લાગી વાર ૩૩

૧ અભિમાન. ૨ એક કોટીને અનંતમે બાગે વેચાણે (કંઈ-
 સુખમાં દત્તે ત્યારે.) ૩ જિહાંસુધી. ૪ ખાતું.

માઠ પહોર તું ધસમસી, ધનાર્થે દેશાંતર ભય;
 સો ધન મેળ્યું^૧ તાહરે, જોરજ કોઈ ખાય. ૩૪
 આખતણે^૨ ફરકડે, ઉથલપાથલ થાય;
 ઇશ્યું જાણી જીવ જાપડા, મ પડીશ મમતામાંય. ૩૫
 માયા સુખ સંસારમાં, તે સુખ સહિ અસાર;
 ધર્મપસાયે સુખ મિલે, તે સુખ નાવે પાર. ૩૬
 નયન ફરકે જિહ્વાં લગે, તિહાં^૩ તાહરે સદુ કોય;
 નયન ફરકત જળ રહી, તળ તાહરે નહીં કોય. ૩૭
 પાપ કીયા જિહ્વ^૪ તે^૫ જાહુ, ધર્મ ન કીયો લગાર,
 નરક પડયો તવ કર ચડયો, પડયો કરે પોકાર. ૩૮
 કોઈ દિન રાણો રાજાઓ, કોઈ દિન ભયો તું દેવ;
 કોઈ દિન રાંક તું અવતર્યો, કરતો જોરજ સેવ.^૬ ૩૯
 કો દિન ઠોડી પરવર્યો, કો દિન નહીં કો પાસ;
 કો દિન ઘરઘર એકલો, ભમે સહી જયું દાસ. ૪૦
 કો દિન સુખાસન પાલખી, જોઈમચી ચકડોળ;
 રથ પાળા આગળ ચલે, નિતનિત કરત કલોલ. ૪૧
 કો દિન ફર કપૂર તું, ભાવત નહીં લગાર;
 કો દિન રોટી કારણે, ભમે તું ઘર ઘર ખાર. ૪૨
 હીર ચીર અંગે પહેરીઆ, ચુવા અંદન જાહુજાય;
 સો તન જતન કરત ચો, જિણમાંથી વિઘટાય.^૭ ૪૩

૧ એટલું દરેકું. ૨ ત્યાં મુઠી. ૩ રે જીવ! ૪ ખીજની સેવા.

૫ નાથ પામે.

સાતમે ગોખ તું ચોખતો, કામિની લોગવિલાસ;
 એક દિન ઓહી આવશે, રહેણો હિ વનવાસ. ૪૪
 રૂપે દેવકુમાર સમ, દેખત મોઢે નરનાર;
 સો નર ખિણુ એકમાં વળી, બગી બળી હોવે છાર. ૪૫
 જે વિના ઘડીય ન જાવતી, સો વરસાં સો જાય;
 તે વહ્નલ વિસરી ગયા, ઓરહિરયું ચિત્ત લાય. ૪૬
 દેખત સખ જગ જાતુડી, થીર ન રહે સવિ કોય;
 ઇચ્છું જાણી જાહું કીજીએ, હિયઠે વિભાગી જોય. ૪૭
 મુરખતિ સવિ સેવા કરે, રામરાણા નરનાર;
 આયુ પહોતો આતમ, જાત ન લાગે વાર. ૪૮
 દેખત નર અધો હુઆ, જે મોહ વીટયા બાળ;
 ભણ્યા શુણ્યા મૂરખ વળી, નરનારી બાળ ગોપાળ. ૪૯
 રાત દિવસ નિજ નારરયું, તું રમતો મનરંગ;
 જે જોઈએ તે પૂરતો, ઉલટ આણી અંગ. ૫૦
 સો રામાર જીઉં તાહરી, ખિણુમાંદી વિપટાય;
 સ્વારથ પહોચત જગ રહ્યો, તખ ફરી વેરી યાય. ૫૧
 સમુદ્ર દ્રીપ સાથર સવે, પામ્યો કો તલ પાર;
 નારી રિદે દો આંગળા, કો નવિ પામ્યો પાર. ૫૨
 જાણા નારાયણુ ઇચ્છિર, ઇંદ્ર અંદ્ર નર કોડ;

૧ આયુ પૂરું થયે. ૨ સ્ત્રી ૩ મોહ પ્રરપ ગયા દ્રીપ સમુદ્રનો પાર
 પામે પશુ જે આંગળા જેવડ સ્ત્રીના હાથનો પાર પામી ન શકાય.

લલના વચને હોઈ લાલચી, રહ્યા તે બે કર જોડ. ૫૩
 નારીવદન સોહામણો, પણ વાઘણુ અવતાર; ૫૪
 જેહ નરે એહને વશ પડ્યા, તસ હુંટયા ઘરખાર. ૫૫
 હસ્ત મુખ દીસે લલી, કરવી કારમો નેહ; ૫૬
 કનકલતા ખાહીર છસી, અંતર પીતળ તેહ. ૫૭
 પહેલી પ્રીતિ કરે રંગરચુ, મીઠાબોલી નાર; ૫૮
 નરને દાસ કરી આપણો, પછે મુકે ઠોકર માર. ૫૯
 નારી વદન તળાવડી, છુડયો સકળ સંસાર; ૬૦
 કાઠણુહારો કો નહીં, છુડયા છુંબ ન વાર. ૬૧
 વિશ વિશ્વાના જે નરા, કોઈ નહીં તસ વંક; ૬૨
 પણ નારી સંગતે તેહને, નિશ્ચે ચડે કલંક. ૬૩
 મુંજ ને અંડપ્રયોતન, દાસીપતિ પામ્યા નામ; ૬૪
 અભયંદુમાર બુદ્ધિઆગળો, તેહ ઠમ્યો અલિરામ. ૬૫
 નારી નહીં રે ખાપડા, પિણુ એ વિપની વેલ; ૬૬
 જે મુખ વાંછે મુગતિનાં, તો નારી સંગત મેલ. ૬૭
 નારી જગમાં તે લલી, જેણે જાણ્યો ગુરૂપ રતન; ૬૮
 તે સતી નિવ પાયે નમું, જગમાં તે ધન ધન. ૬૯
 તું પરકામ કરે સદા, નિજ દાજ ન કરે લગાર; ૭૦
 અખત્ર નખત્ર કરીય તું, કિમ છુટીશ લવપાર. ૭૧
 પાપઘડો પૂરણુ લરી, તે લીયો શિર ભાર; ૭૨

તે કિમ છુટીસ લવણ, ન કરી ધર્મ દગાઈ, ૬૩
 ઈશું બલે કુલકપટ, પણ હિંદ તું હાંક;
 તે હાંડીને લવણ, જિનધર્મે ગિત માંડ, ૬૪
 જેણે વચને પરદુઃખ દોષે, જેણે દોષ પ્રાણ માંડ;
 કલેશ પટે નિજ આતમા, તય તેડેલ વાન, ૬૫
 જિમ તિમ પરશુખ હીજીએ, દુઃખ ન હીને કોય;
 દુઃખ દેઈ દુઃખ પામીએ, શુખ દેઈ શુખ હોય, ૬૬
 પારકી નિંદા ને દરે, કુણું દેવે આજ;
 મર્મ પ્રકાશે પરતણાં, તેમી બહેન ચંદાળ, ૬૭
 ખટમાસીને પારણે, એક ચીમર હલે અપદાર;
 કરતો નિંદા નવિ દણે, તસ દુરગતિ અવતાર, ૬૮
 હાર ઉપર જિમ હીંપણે, જિમ કોષે તપ કીધ;
 તસ તપ જપ અંજન મુખા, એકે કાજ ન સીધ, ૬૯
 પૂર્વે કોડીને આઢણે, પાળી ચારિત્ર ચાર;
 મુદ્રત મુદ્રે મનિ તેડતું, ખિણમાં હોયે હાર, ૭૦
 પર અવશુણ્ન સરસવસમ, અવશુણ્ન નિજ મેરૂસમાન;
 કાં કરે નિંદા પારકી, મૂરખ આણુ નિજ યાન, ૭૧
 પરઅવશુણ્ન જિમ દેખીએ, તિમ પરશુણ્ન તું ભેવ;
 પરશુણ્ન લેવા લવણ, અણવ અજસમર દોષ, ૭૨

૧ દે ઉત્તમ પ્રશ્ન! ૨ એક પાણે ૩ દોષથી જેણે જેવું વર્ધી નવ.

કોપી નર રહેવે^૧ સદા, ઠહેતાં ઉલટી રીસ;
 તે છોડી દૂર આવતા, રહિએ જોયણુ પણવીસ. ૭૩
 ગુણ કીધાં માને નહીં, અવગુણ માંડી મૂળ;
 તે નર સંગત છાંડીએ, પગ પગ માયા શૂળ. ૭૪
 નિંદા કરે જે પરતણી, તે જીવો જગમાંય;
 મળમૂત્ર ધોયે પરતણા, પછે અધોગતિ જાય. ૭૫
 જે મળમૂત્ર ધોયે સદા, ગુણવંતના નિશ્ચયિસ;
 તે દુર્જન જીવો ઘણું, જગમાં કોડી વરિસ. ૭૬
 સંતનન દુર્જન કેમ જાણીએ, જળ મુખ જોલે વાણ;
 સંતનન મુખ અમૃત લવે, દુર્જન વિષની ખાણ. ૭૭
 નરભવ ચિંતામણિ લહી, આલે^૨ તું મમ હાર;
 'મમ' કરીને જીવડા, સકળ કરો અવતાર. ૭૮
 સકળ સામગ્રી તેં લહી, જેણે તરીએ સંસાર;
 પ્રમાદ વશે ભવ કાં ગમે, કર નિજ હીયે વિચાર. ૭૯
 સીએ ઉપદેશ લાગે નહીં, જો નવિ ચિંતે આપ;
 આપ સરૂપ વિચારતાં, છૂટીને સવિ પાપ. ૮૦
 જિણે રસપાપ કીયા તુમે, તિણે રસકર તું ધર્મ;
 અખત્ર નખત્ર ભય અનંતના, છૂટીને સવિ કર્મ. ૮૧
 જિમ આઉખા દિન ગુણી, વરસ માસ ઘડીમાન;
 ચેતી શકે તો ચેતજો, જો હોદે હિયડે સાન. ૮૨
 ૧. રાખે. ૨. ફાગડ.

ધર્મકારણ તું અગરજે, ધર્મ કરી ચાએ સુર;
 અનંત ભવનાં પાપ સર્વિ, જિણુમાં જાએ દૂર. ૮૩
 જે રચના દિન ઉગતે, તે રચના નર્કી માંય;
 ધર્યું બાણી રે ભવડા, ચેતલી હીયડા માંય. ૮૪
 આશા અંબરી જેવડી, મરવો પગલાં હેઠ;
 ધર્મ વિના જિજ્ઞ દિન ગયા, નેણે દિન કીધી વેઠ. ૮૫
 રે ભવ સુણ તું બાપડા, મ કરીશ ગર્વ ગમાર;
 પુરૂષરૂપ દેખી કરી, નિજ ભવશું તુંવિચાર. ૮૬
 કર્મથી કો નવિ છૂટીએ, ઈંદ્ર ચંદ્ર નરદેવ;^૧
 રાય રાણા મંડળિક વળી, અવર નરજ કુણ હેવ. ૮૭
 વરસ દિવસ ઘર ઘર ભમ્યા, આદિનાથ ભગવંત;
 કર્મવશે દુઃખ તિણે લઘ્યાં, જે જગમાં બળવંત. ૮૮
 પાસજિણુદ પ્રતિમારહ્યા,^૨ ઉપસર્ગ કીયો મુરેંઠ;^૩
 તે ઉપસર્ગને ટાળીએ, પદમાવતી ધરણેંઠ. ૮૯
 કાને ખીજા ઘાલીઆ, ચરણે રાંધી ખીર;
 તેહુને કર્મે નડયો, ચોવીશમા શ્રી બીર. ૯૦
 શ્રીમદલી માયા તપ કરી, પામ્યા નારી અવતાર;
 મુરપતિ કોડ સેવા કરે, કર્મનો જોડ પ્રકાર. ૯૧
 પુરૂષવિશે ચૂડામણિ, ભરત નરેસર રાય;

૧ આગાધ. ૨ વિનાશી દેખીને. ૩ ચક્રવર્તી. ૪ કાલસર્ગ પા
 રહ્યા. ૫ મેષમાળી દેવે.

ખાહુખળે હાર મનાવીઓ, આજ લગે કહેવાય. ૯૨
 દીધાં કર્મ ન છૂટીએ, જેહનો વિસમો બંધ;
 પ્રભાત નરચક્ષવધ, સોળ વરસ લગે અંધ. ૯૩
 આઠમો સુભૂમ ચક્ષવધ, જસ રિદ્ધિતણો નહીં પાર;
 કર્મવશે પરિવારશ્યુ, બુઢ્યો સમુદ્રમઝાર. ૯૪
 પાંચ પાંડવ અતુલી ગણી, તેહું ભમ્યા વનવાસ;
 એસાં પુરૂષ જગમાં વળી, દીનપણે ક્યાં નિરાસ. ૯૫
 રામભખમણુ જગમાં વળી, જેહનો જપે સવિનામ;
 તે પણ વનવાસે રહ્યા, જે બહુ સુણના ધામ. ૯૬
 રાવણુ વિકટ રામે હણ્યો, કૃષ્ણે હણ્યો જરાસંધ;
 જરાકુંવરે હરિને હણ્યો, દેવો કર્મપ્રબંધ. ૯૭
 નિજ પુત્રી તાતે વરી, તસ કુળે સુત હેવ.
 કર્મવશે જીવ ઉપન્યો, ત્રિપદ વાસુદેવ. ૯૮
 ભમતાં ભમતાં અવતર્યો, દેવાનંદાની કુખ;
 બ્યાસી રાત્ર તિહાં રહી, કર્મે લહુ વીરે દુઃખ. ૯૯
 ઈદ્ર અહિદ્યાશ્યુ બુઢ્યો, બુઢ્ય હુઢ્યો સુરદેવ;
 ઇન્દ્ર દેવ નથાવીઓ, પારવતી પીચુ હેવ. ૧૦૦
 માસખમણુને પારણે, કુળવાળુઓ અણગાર;
 ચિત્ત વળગ્યો સંગ નારીએ, ચુકત ન લાગી વાર. ૧૦૧

પાંચસયાં શમા તણ, લીધા સંજમ ભાર;
 દશ દશ નંદિયેણુ જુઝ્યા, નર કોશ્યા હરમાર. ૧૦૨
 બાંધી તાંવણે સૂતના, વીંટયો આડુંકુમાર;
 મુત મોડીની વચ પર રંદી, પછે લીઓ સંજમ ભાર. ૧૦૩
 પાંચસયાં મુનિ નેમના, ઓર થી પાસના બાણ;
 ભોગ કારણ સંજમ તણ, માંડયો તિજે ધરખાર. ૧૦૪
 નવાણું કોટી કંચન તણ, ઓર તણ આઠે નાર;
 તે દુઃકર નિત વંદીએ, શ્રીજીપુ ત્રિલુ કાળ. ૧૦૫
 એક કન્યા કોટી કંચન, તણ નેણે વળી દૂર;
 તે વરસ્વામીન વંદીએ, નિત્ય ઉચમતે સૂર. ૧૦૬
 નવાણું પેટી મુરતળી, નિત નિત દુઃખ નિમાંડ્ય;
 નરસયે મુરમુખ ભોખવે, તે શાળાંભદ્રકુમાર. ૧૦૭
 રતનકંખગને કાન્દો, યેણિક આબ્યા ખાર;
 જોખયકી બોલી રઘો, વિષે તે સંજમ ભાર. ૧૦૮
 આઠ નારી નેણે તણ, તે ધન્નો પત પત;
 નારી હાસ્ય સંજમ લીઓ, રાખ્યો કામ જિજ્ઞે મન. ૧૦૯
 ખટનંદન દેવકીતણા, ભરિલપુર મુલસા નાર;
 તસ પર તેઓ ઉછર્યા, રૂપે દેવકુમાર. ૧૧૦
 બત્રીશ બત્રીશ પદ્મતી, બત્રીશ બત્રીશ હેમ કોઠ;
 નેમ સમિપે સંજમ વધો, તે વંદું કરએડ ૧૧૧

સહસ પુરુષશ્ચ^૧ સંજમ લીઝો, શ્રી નેમિસર હાથ;
 તે ધાવર્યા^૨, વંદીઝે, મહોચ્છવ કર્યો યદુનાથ.^૩ ૧૧૨
 ખાર વરસ છઠ્ઠાં આંગિલ, કીધાં શિવકુમાર;
 શિયળ મત સદા ધરે, ઝો પલુ દુઃકર કાર. ૧૧૩
 ઠોર્યામંદિર ચોમાસું રહ્યા, ચોરાશી ચોવીશ;^૪
 તે શુભિક્ષદ્ર મુનિ વંદીઝે, ભદ્રબાહુ ગુરુ શિષ્ય. ૧૧૪
 કમ્પીલા સંગે નવિ ચળ્યો, શેઠ મુરશાન અંગ;
 શૂળી સિંહાસન થઈ, મુર કરે મનને રંગ. ૧૧૫
 શિવરમણીને કારણે, નિષ્ણે મુખ છાંડ્યા દેહ;
 તસ નામ દોષ આર લીજીઝે, ભવિજન મુણજે તેહ. ૧૧૬
 વરસ દિવસ કાઢિસઝા કીઝો, બાહુબળી અણગાર;
 માનગજેથી ઉતર્યો, તવ લીઝો કેવળ સાર. ૧૧૭
 ગજમુકુમાળ શિર સોમિલે,^૫ દેખી ધર્યો અંગાર;
 સમતા પસાચે તે વળી, પામ્યા લવનો પાર. ૧૧૮
 એતારજ શિરે સોનીઝે, વાધર વીંટલો ધરી ખેદ;
 નિજ મન ઠામે રાખીઝો. કીયો અસારનો છેદ. ૧૧૯
 મુકોરાળ મુકુમાળ મુનિ, વલ્લુર્યું વાધણે અંગ;
 બાપ નિઝામી મા બળી,^૬ શિવપુરી વરી મનરંગ. ૧૨૦

૧ ધાવર્યાપુત્ર ૨ કૃષ્ણ. ૩ ચોરાશી ચોવીશી મુખી જેનું નામ
 રહેશે એવા. ૪ સોમિલ નામના આશ્રમે-તેના સાસરાએ. ૫ બાપે
 નિઝામી ને માયે બદાલ્ય કર્યા.

પૂરવલવ મિયા શિયાળણી, તિણે લખ્યો અવંતિસુકુમાર. ૧
 નલિનીગુહ્ય વિમાનમાં, પામ્યો ગુણ તત્કાળ. ૧
 પંચશત શિષ્ય ખંધકેતણાં, ઘાણી પીલ્યા સોય; ૧
 શિવનધરી શિવ પામીઆ, એ સમતા ફળ જોય. ૧
 ચિલાતીપુત્રે નારી શિર, ઉઘીને કર લીધ; ૧
 ઉપશમ સંવર ને વિવેક, કરત કરમ ફર કીધ. ૧
 દિન પ્રતે સાત હત્યા કરી, ચારણનમાળી નામ; ૧
 પરિવહ દેખી ખમા ધરી, પામ્યા શિવપુર ઠામ. ૧૨
 મુનિપતિમુનિ કાઉસગ્ય રહે, અગને ૧ લાધી દેહ; ૧
 પરિવહ સહી પદવી વરી, અમરવધુ ધરે નેહ. ૧૨
 વસંતપુરે નાટક કરે, ચોલાપુત્ર કુમાર; ૧
 ભતિસમરણ ઉપનો, જ્ઞાન અનંત અપાર. ૧૨
 કરમવશે અપાઠામુનિ, ભરતનો નાટિક કીધ; ૧
 અનિત્ય ભાવના ભાવતાં, તિણે તિહાં કેવળ લીધ. ૧૨
 સુશિષ્ય પંચકેમુનિ, શરે પ્રમાદ કીયો ફર; ૧
 ચતુર્જય અણસણ કર્યું, તે વંદું ગુણસૂર. ૧૨
 ચંદ્રકાંત શરે ખંધે કરી, ૨ રજની કીઓ વિહાર; ૧
 શિષ્યે કેવળ પામીઓ, તિમ શરે કેવળ ધાર. ૧૨
 ખટમાસીને પારણે, ઢંઢણુ નામ કુમાર; ૧
 મોદક ચૂરતાં પામીઓ, કેવળજ્ઞાન ઉદાર. ૧૩
 ૧ અંબરી ૨ સંધ ઉપર બેસાડીને.

ખટખંડરાજ્ય હેળાં^૧ તણ, લીધો સંજમ ભાર;
 ખટશરેગ ઇલાં સહ્યા, શ્રી શ્રી સનતકુમાર. ૧૩૧
 ફર ભળતાં કેવળ લહો, ફૂરગડુ અણુગાર;
 ણિમાખડગ હાથે ધરી, જે મુનિમાં શિષ્યગાર. ૧૩૨
 પંખી પ્રાણજ રાખવા, કરી ખડાખંડ નિજ દેહ;
 મેઘરથરાય તણે લવે, પ્રસન્ન હુઓ મુર તેહ. ૧૩૩
 વીર વંદે શુભાનસ્યું, દશાણુભદ્ર નરસિંહ;
 મુરપતિ પાય લગાડીઓ, જગ રાખી જિણે લીહ. ૧૩૪
 પ્રસન્નચંદ્ર કાઉસગમાં, કોપી યુદ્ધ કરંત;
 કોપ શમ્યો કેવળ લહો, મોટો ઓ શુભવંત. ૧૩૫
 અયમત્તો મુકુમાળ મુનિ, વખાણ્યો વીર જિણુંદ;
 ઇરિયાવહી પડિકામતાં, કેવળ લહો આણુંદ. ૧૩૬
 વીરને વચને થીર રહો, શ્રેણિક સુત મેઘકુમાર;
 ભતિસમરણ પામીઓ, કરી દો નયણું સાર.^૩ ૧૩૭
 હાટ વેચાણી ચંદના,^૪ મુલદ્રા ચઢ્યો કલંક;
 દવદંતી નળવિયોગ લહો, એહ દર્મનો વંક. ૧૩૮
 કળાવતી કર છેદીયા, દ્રુપદી કાઢ્યાં ચીર;
 અગ્નિધીજ સીતા કરે, શીળગુણે ભયું^૫ નીર. ૧૩૯

૧ ઉતાવળો ૨ સોળ ૩ જે આંખની સાર સંભાળ કરી, ખીનું
 બધું શરીર મુનિ અર્થે તણ દીધું. ૪ ચંદનાળા.

ચંદના ચરણે મૂળાવતી, નિજ ખમાવે અપરાધ;
 કેવળ લહી સુરૂણી લીએ, હો જીવ દબ્યો વિખવાદ. ૧૪૦
 ચંદ્ર કલંક સાચર ખપો, ખારો કીધો કીરતાર;
 નવસો નવાણું નહીતણે, દેખો એ ભરતાર. ૧૪૧
 હરિચંદરાય કરમ વશે, શિર વહું કુંબધરે નીર;
 કરમવશે નર સવિ નમ્યા, જે જગ ખાવન વીર. ૧૪૨
 ગો બ્રાહ્મણ સી બાળક, દહમદારી હત્યા કીધ;
 ચાર પોળાં કાઠસગમ રહી, ખટ્ખાસે કેવળ લીધ. ૧૪૩
 મેરૂ દળે ને મુ વળે, સાચર લોપે લીધ;
 કીધાં કર્મ ન છૂટીએ, એ ઉગે પશ્ચિમ દિહ. ૧૪૪
 કીધાં કર્મ તો છૂટીએ, એ કીલે જિનધર્મ;
 મન વચ કાયાએ કરી, એ જિનશાસન મર્મ. ૧૪૫
 કર્મ પ્રકાશી આપણાં, મન ગુહે આણુંકપૂર;
 સદ્ગુરૂ પાસે ગમોતે વળી, જિમ બચ પાપ સવિ દૂર. ૧૪૬
 બળવંત અનંતા જે નર, કેઈ સૂર સુભટ મૂઝાર;
 કર્મસુભટ જીએ એકલે, સવિ મનાવી હાર. ૧૪૭
 કર્મસુભટ વિષમ વિકટ, તે વશ કીધો ન ભય;
 જે નર એકને વશ કરે, હું પ્રણમું તસ પાય. ૧૪૮
 ઇશકું બાણીને કીલએ, જિમ આતમ સુખ થાય;
 પર જીવ દુઃખ ન લીલએ, ઈમ જોલ્યા જિનરાય. ૧૪૯

૧ ચારે દરવાજે. ૨ દિવસ. ૩ ભય. ૪ સર્વતી પાસે ૬
 કમુલ કરાવી.

દાન શિયળ તપ ભાવના, ધર્મના ચારે મૂળ;
 પર અવગુણે બોલત સહી, એ સૌ થાયે ધૂળ. ૧૫૦.
 દાન સુપાત્રે દીલજે, તાસ પુન્ય નહીં પાર;
 સુખ સંપત્તિ લહીએ ઘણી, મણિ મોતી ભંડાર. ૧૫૧.
 ધેત્રો સારથપતિ જીઓ, ઘૃત વહોરાવ્યું મુનિ હાથ;
 દાન પ્રભાવે જીવડો પ્રથમ હુવો આદિનાથ. ૧૫૨.
 દાન દીઓ ધનસારથે, આણંદ હરખ અપાર;
 નેમિનાથ જિનવર હુવા, ચાદવકુળશિષ્યગાર. ૧૫૩.
 કળથીકેરા રોટલા, દીધું મુનિવર દાન;
 વામુપૂજ્ય ભવ પાછલે, જિનપદ લલ્લો નિદાન. ૧૫૪.
 મુનિ ભૂલ્યા એક મારગે, વહોરાવ્યો તસ આહાર;
 સાથ મળ્યો સ્વારથ સયો, તે વીર જગદાધાર. ૧૫૫.
 મુલ્લમા રેવતી રંગશ્યુ, દાન દીધો મહાવીર;
 તીર્થંકર પદ પામરો, લહેયે તે ભવતીર. ૧૫૬.
 દાને લોગજ પામીએ, શિયળે હોય સોભાગ;
 તપ કરી કર્મજ ટાળીએ, ભાવના શિવ સુખ મામ. ૧૫૭.
 ભાવના છે ભવનાશિની, જે આપે ભવપાર;
 ભાવના વડી સંચારમાં, જસ ગુણનો નહીં પાર. ૧૫૮.
 અરિહંત દેવ સુસાધુ ચર, કેવળીભાવિત ધર્મ;
 ઈશ્યુ સમઠિત આરાધતાં, છૂટીને સવિ કર્મ. ૧૫૯.

નવપદ જપજ દીજીએ, ગોઠ પૂરવનો સાર;
 એસા મંત્ર માણીએ સદા, જે તારે નરનાર. ૧૬૦
 સકળ તીરથનો સજીઓ, ૧ દીજે તેદની જગ;
 જસ દરથને દુરગતિ દોષ, નિરમજ થાયે જાત. ૧૬૧
 અષ્ટાપદ અજુંદગિરિ, સમેતશિખર ગિરનાર;
 પાંચે તીરથ વંદીએ, મન ધરી દરખ અપાર. ૧૬૨
 જપજ માંનિ નેમિલિન, પાર્થ અને વર્ધમાન;
 એ પાંચે તીર્થ ૨ પ્રજામતાં, નિત્ય વાયે જિઠવાન. ૧૬૩
 ઉત્તમ નરનારીતજાં, નામ દયાં ઈશુખાંય;
 નામ નિરંતર સીજીએ, જિમ મહી આજુંદ યાય. ૧૬૪
 આત્મશિક્ષા ભાવના, શુભમનિ રમજી બંડાર;
 પાપ દોષે સર્વિ તેદના, જેઠ અજે નરનાર. ૧૬૫
 આત્મ શિક્ષા ભાવના જે મુલે દર્શ અપાર;
 નવનિધિ તસ ધર અપજે, પુત્ર કળત્ર પરિવાર. ૧૬૬
 એ મુત્તતાં મુખ ઉપજે, અંજ દોષે સર્વિ દીમ;
 સમવારસમાં સુવડો, કીલે તે નિમલિસ. ૧૬૭
 ઈદ્દભવ પરભવ બવજવે, જિનઝે માર્યું તુમ હેવ;
 મનવચકાયાએ ઠરી, પો તુજ ચરણની સેવ. ૧૬૮
 એ શુભ જિંદાં ભાવરખું, ત્યાં જાન વેગડલખાય;

૧ શુભાવ. ૨ તીર્થકર. ૩ દેહલિનેપર! ૪ માન દોષ

આત્મશિક્ષા નામથી, સુરનર લાગે પાય. ૧૬૯
 વીરશામન હીપાવતા, શ્રી આણંદવિમળ સૂરીંદ;
 પ્રમાદપંથ દૂરે કર્યો, પ્રણમું તે આણંદ. ૧૭૦
 તસ શિષ્ય મુનિશિર ધણી, શ્રી વિજયદાન સૂરીશ;
 પ્રગટ મહિમા તસ જાગતો, પાય નમે નર ઇશ. ૧૭૧
 ઇપશમરસનો કુંપલો, તાસ પટોધર હીર;
 સકળસૂરાશિરોમણિ, સાયર જિમ ગંભીર. ૧૭૨
 હીરવિજય ગુરૂ હીરલો, પ્રતિબોધ્યો અકળરભૂપ;
 રાય રાણા સેવા કરે, જેહનો અકળ સ્વરૂપ. ૧૭૩
 મ્હેચ્છાયં જિજ્ઞે વશ કર્યો, જગ વર્તાવી અમાર;
 વિમળાયળ મુગતો ધ્રીયો,^૧ શાસન શોભાકાર. ૧૭૪
 કુમારપાળ પ્રતિબોધીઓ, શ્રી શ્રી હેમસૂરીંદ;
 તિમ અકળર ગુરૂહીરજી, મન ધરી અતિ આણંદ. ૧૭૫
 ધ્યાનવશે નિજ પદ દીઓ, નિજ મન હરખ અપાર;
 વિજયસેન સૂરિ નામથી, નિતનિત હોય જયકાર. ૧૭૬
 કામકુંભ ચિંતામણિ, કલ્પતરૂ અવતાર;
 તેસવિંજેહથી સિદ્ધજી,^૨ અધિક એ ભવિ વિચાર. ૧૭૭
 વિજયસેન ગુરૂરાયવર, વિજયદેવ સૂરીંદ;
 વિજયવાનૂ ગુરૂ વંદીએ, જિમ સૂરજ ઓર ચંદ. ૧૭૮
 તપગરજ વાચકમે વરૂ;^૪ વિમળહર્ષ શિરતાજ;

૧ વિમળાયળને કરમાંથી હોડાઓ. ૨ એ સર્વ તેનાથી
 ૩ પાય તેનાથી પણ અધિક ગણ્યાવ. ૪ વિજયવાળા. ૪ શ્રેષ્ઠ.

નામે નવનિધિ મપજો, દરમને સ્ત્રીકે ૩૫. ૧૪
 આત્મશિષ્યા વાચના, તામ શિષ્ય મનરંગ
 પ્રેમવિજયે પ્રેમ કરી, ઉત્તર વાલી અમ ૧૫
 રત્નકુળે વિજય મુગ, ખપુ તામ ૧૬
 તામ આનિધિ મય મેં કર્યો, મન મરી કર્યો અમર ૧૭
 મૂલ મલિ હે માલરી, કવિ મત કર્યો કર્યો
 દુષા કરી મુગ ઉપર, રોષી કર્યો આમર ૧૮
 સંવત સોળમાં વાચના, ગેશ્યાય મુગા સેવ
 વાર મુગ મરી દિન મરો, એ સંવત્સર દોષ ૧૯
 નવર ઉજોળી માજલી, આત્મશિષ્ય નામ
 વાચ મરીને નિદાં કરી, શિષ્ય વરોળિ કર્યો ૨૦
 એકમત એવી પાંચ એ, દુદા અનિ અનિરામ
 બધે જશે જે સાંભળે, તેક હશે શિષ્યામ ૨૧

પ્રતિ શ્રી આત્મશિષ્યા વાચના અપૂર્ણ.

અધ્યાત્મ વાવની

(ત્રણ પ્રકરના આત્માનું સ્વરૂપ)

- માયો જળ તું મૂક પર, શ્રુત ચારિત્ર વિચાર;
જવજળ તારણ પોતસમ, x ધર્મ હૈયામાં ધાર. ૧
- ધર્મધકી ધન સંપન્ને, ધર્મે મુખિયા હોય;
ધર્મે યશ વાધે ઘણો, ધર્મ કરે મહુ કોય. ૨
- ધર્મ કરે જે પ્રાણિયા, તે મુખિયા જવમાંહ;
જગમાં સહુ જીજી કરે, આવી લાગે પાય. ૩
- ધર્મ ધર્મ સહુ કો કરે, ધર્મ ન જાણે કોય;
ધર્મ શબ્દ જગમાં વડો, વીરતા બુજે ત્રાય. ૪
- આતમ સાજે ધર્મ જે, ત્યાં જનનું શું કામ;
જનમનરંજન ધર્મનું, મૂલ ન એક જવામ. ૫
- પાવેગા તબ તો કહે, તબ લગ કહ્યો ન જાય,
મન હે મેરો મસકરો, લડકી લાગી જાય. ૬
- માણસ હોણા મુશ્કીલ હે, તો સાધર કિહાંસે હોય;
સાધુ હુવા તબ સિદ્ધ ભયા, કહેણી ન રહિ કોય. ૭
- સાધુ લયા તો કયા હુઆ, ન ગયા મનકા દેવ;
સમતા શું ચિત્ત લાયકે, અંતરદાદિ દેખાં. ૮

x વદાણ સમાન. ૧ સમજો. ૨ તાપુ.

ચેતનકું પરમ્યો નદિ,^{*} ત્યાં દુષ્ટા મત્ત પાર;
 શાળ વિદુષ્ણા જેનમે,^{*} વૃષ્ટા જનાઈ વાડ. ૯
 આત્મ અનુભવ વામડી, કોઈકે નવલી રીત;
 નાક ન પસરે વાસના, કાન અડે પસતીત. ૧૦
 જિનવાણી નિત્યે નમું, કીતે આત્મ શુદ્ધ
 બિદાનંદ મુખ પામીએ. મિટે જનારિ અમુદ. ૧૧
 શુદ્ધાત્મ દરશન વિના, કમં = છુટે કોણ;
 તે કારણ શુદ્ધાત્મા, દરશન કરે મિરે દોષ.^૧ ૧૨
 આત્મ અનુભવ તીર્યે,^{*} મિટે મોહ જખોર;
 આપરૂપમે^{*} જળદમે, નદિ તલ અંત અપાર. ૧૩
 તે આત્મત્રિવિધા કંઠે, બારિન^૨ અંતર^૩ નામ;
 પરમાત્મ તિલાં તિલરો, એ અનંત મુળ ધામ. ૧૪
 પ્રાજ્ઞજ્ઞે^{*} રાતો રહે, જાને એક નિધાન;
 તથા લાભે લોભે રંગા, બહિરાત્મ અભિધાન. ૧૫

(અંતર આત્મ જણાવ)

મુદ્દગળ જગ ગુઝીપરે, એવે અવસર રેખ;
 તનુ આસનનું લક્ષી, જ્ઞાનભેદ પદ લેખ. ૧૬
 બહિરાત્મ તલ આત્મા, અંતર આત્મ રૂપ;
 પરમાત્મને પાવતાં, પ્રગટે સિદ્ધ સરૂપ. ૧૭

* જોગપ્યો નદી. ૧ તિરે વહતી. ૨ બહિરાત્મા. ૩ અંતરાત્મ

પુણ્ય ભાવ રૂચિ નહિ, તાપે^૧ રહે ઉદાસ;
 મો આત્મ અંતર લહે, પરમાનંદ પ્રકાશ. ૧૮
 સિદ્ધસંરૂપી જો દહે,^૨ પણ કશું ન દેજે રૂપ;
 અંતર દષ્ટિ વિચારતાં, એસે^૩ સિદ્ધ અનુપ. ૧૯
 અનુભવ ગોચર વસ્તુકો, જાણે એહિ આલ્હાદ;
 દંઢણુ સુલુણુમે^૪ કશું નહિ, પામે પરમ આલ્હાદ. ૨૦
 આત્મ પરમાત્મ હોવે, અનુભવરસસંગતે;^૩
 દેવ ભાવમળ નિમ્નરે, ભગવંતની ભગતે. ૨૧
 આત્મસંગે વિલસતાં, પ્રગટે વચનાતીત;
 મહાનંદરસ મોઠજો,^૪ સ્થળ ઉપાધિ રહિત. ૨૨
 સિદ્ધસંરૂપી આત્મા, સમતા રસ ભરપૂર;
 અંતર દષ્ટિ વિચારતાં, પ્રગટે આત્મ રૂપ. ૨૩
 આપેઆપ વિચારતાં, મન પામે વિસરામ;
 રસાસ્વાદ સુખ ઉપજે, અનુભવ તાકો નામ. ૨૪
 અનુભવ ચિંતામણિ રતન, અનુભવ હે રસરૂપ;
 અનુભવ ભારગ મોક્ષકો, અનુભવ શુદ્ધસંરૂપ. ૨૫
 ચિદાનંદ ચિન્મય સદા. અવિચળ ભાવ અનંત;
 નિરમળ જ્યોતિ નિરંજનો, નિરાલંબ ભગવંત. ૨૬
 દેવ કમળપરે પંકજી, નિઃસંગે નિરલેપ;

૧ તેનાથી. ૨ દહેવાય. ૩ અનુભવરસની સંગતિથી. ૪ પસો.

તિલકો વિભાવ દુરજાવનો, નહિ લવશેયો પ્રપ. ૨૭
 નયુ' નવનીતથી' જ્યાં બળે, તથા મૂર પ્રગળે જ. ૨૮
 ત્યો' અંતર આત્મજી, પરમાત્મ પરાકાશ ૨૯
 શુદ્ધાત્મ બાવે રહે, પ્રગટે નિરમલ અપેક્ષા
 તે ત્રિભુવન શર મુગ્ધમણિ, મયા પાપ મન ઓઠ ૩૦
 વિજ સરૂપ રહેનાંધકાં, પરા ૩૫કાં બ. ૩૧
 મદન ભવથી છ'પશે, એર તે વચનવિજામ. ૩૨
 અતર હિંદે ટેપીએ, પુત્રમત મનરૂપ;
 પરપરલિપ્તી મોય વેમગી, ન પડે તે બવરૂપ. ૩૩
 અંતરગત ભણ્ય વિના, તે પડેરે મુનિવેશ;
 શુદ્ધ કિયા તમ નવિ હોવે, ઈમ જાણી પડે નેશ. ૩૪
 અંતરગતની વાળી, નવિ જાણે મનિ અપે;
 કેવળ શિવધામીરૂપ, ન કહે નેશ પ્રશ્ન. ૩૫
 અંતર આત્મસ્વભાવ છે, તે જાણે મુનિરાય;
 કમમેશ કહે કરી, ઈમ જાણે મનમાં. ૩૬
 આત્મ વસ્તુસ્વભાવ છે, તે જાણે રિપિરાય;
 અધ્યાત્મવેદી કહે, ઈમ જાણે દિવ્યમાં. ૩૭
 આત્મધામે સમજના, સમજાં આત્મસ્વભાવ;
 આટ કમ કહે કરે, પ્રગટે શુદ્ધ સ્વભાવ. ૩૮

લાખ કોડ વરસાં લગે, કીરિયાએ કરી કર્મ;
 જાની સાસોસાસમાં, ઈમ જાણે તે મર્મ. ૩૭
 અંતર મેલ સખ ઉપસમે, પ્રગટે શુદ્ધ સ્વભાવ;
 અવ્યાભાધ સુખ ભોગવે, કરી કર્મ અભાવ. ૩૮
 અક્ષય ક્રંદિ લેવા ભણી, અહ કર્મ કર દૂર;
 અહ કર્મના નાશથી, સુખ પામે ભરપૂર. ૩૯
 સંતોષી તે સદા સુખી, સદા સુધારસ લીન;
 ઈદ્રાદિક તમ આગળે, દીસે દુખીઆ દીન. ૪૦
 જે સુખ નહિ સુરસાધમે, નહિ રાજા નહિ રાય;
 તે આંતમસુખ અનુભવે, શમ સંતોષ પસાય. ૪૧
 સુરના સુખ ત્રિદુઃ કાળના, અનંત શુભા તે કીધ;
 અનંત વર્ગવર્ગિત કર્યા, તો પલ્લ સુખ સમીધ. ૪૨
 તે સુખની ઇચ્છા કરો, તો મૂકો પુદ્ગલ સંગ;
 અલપ સુખને કારણે, દુઃખ ભોગવે પ્રસંગ. ૪૩
 પરમાત્મો લક્ષણ

'આરો આપસરૂપમે', આરો પુદ્ગલ લેખ;
 'સો પરમાત્મ જાણીએ, નહિ જસ લવડો દેખ. ૪૪

૧ ક્રિયાથી લાખો ને દરોડો વર્ષો જોટલાં કર્મ ખપે તેટલાં જાની એક
 સાસોસાસમાં ખપાવે. ૨ આ પ્રમાણે કર્યા છતાં તે સુખ આ-
 ત્મિક સુખ પામે કાંઈ લેખામાં નથી-સમીધ. જેમાં છે; કારણ કે
 પોદ્ગલિક ને છે. ૩ ધણાં. ૪ દેખાવ.

નાગાત્મ જલિરાતમા, યાપનાકાર ન જોડ;^૧
 મો અંતર દ્રવ્યાત્મા, પરમાત્મા શુભ જોડ. ૪૫
 જાવાતમમેં (સો) દેખીએ, કર્મમર્મકો નાથ;
 ને કરેલા જગવંતી, જાવે જાવ ઉદાત્. ૪૬
 પરમ અધ્યાત્મ તે સમે, સક્રમુદ કેરે સંગ;
 નિવૃત્ત જલ શરણો હોએ, અવિદ્ય પ્રમટે રંગ. ૪૭
 ધર્મધ્યાનકો હેતુ થક, શિવઆધન કે ખેન;
 એસો અવસર કબ મિલે, થિત શકે તો ચેન. ૪૮
 વજા માતા સર્વિ મળે, પ્રમટે નિવૃત્તુજ રૂપ;
 અખેર ખમનો જ્ઞાનકો, નિત ભુવનકો ભુપ. ૪૯
 અદ્ધ કર્મવન કાદિકે,^૨ જોડ સિદ્ધ જિનચંક;
 તા સમ ને અધ્યા ગળે, લાકુ વડે દિદ. ૫૦
 કર્મ રોગ ઔષધ ઝમી, જ્ઞાન સુધારક વૃદ્ધિ;
 શિવગુપ્ત અમૃત મૃદાવરે, નય નય સમ્યક્ દિ. ૫૧
 જ્ઞાન વૃક્ષ સેવો ભવીક, ચારત્ર સમકિત મૂળ;
 અમરઅમમ પદ દુજ લલો, જિનવર પદ અનુકૂળ. ૫૨

ઇતિ અધ્યાત્મ જાવની

૧ જેની રચના કે આકાર હોતા નથી એવાં અંતરાત્મ
 તે દ્રવ્યાત્મા ને પરમાત્મા તે જાવાત્મા ૨. અદ્ધવ. ૩ નાશીતે.

ચિદાનંદજી (કપૂરચંદજી) કૃત

દયા છત્રીશી*

કુહા.

- વરણકમળ ગુરુદેવજે, સુરભી પરમ સુરંગ; ૧
હૃદયે રહત સદા તિહાં, ચિદાનંદ મનભંગ.
કલ્પવૃક્ષ ચિંતામણિ, દેખહુ પરતખાં નેય,
સદગુરુ સમ સંસારમાં, ઉપગારી નહિ કોય. ૨
સુરતરૂ ચિંતામણિ રતન, વાંછિત ક્ષણકે હેત;
નિર્વાંછિત ક્ષણ ગુરુ વિના, કુળે કોઈ ન દેત. ૩
રસના એક કરી કહું, ગુરુમહિમા કિમ થાય;
શેષનાગ ગુણ સહસ્રથી, વરણન કરત લભાય. ૪
ગુણ છત્રીસે કરી સદા, શોભિત હે ગુરુદેવ;
બો ભવિષ્ય કીજે સદા, ત્રિકરણ તીનકી સેવ. ૫
પ્રીત કરો ગુરુકી સદા, ધરી હિયડે આનંદ;
મગન થકોરી ચિતમે, નિરખત હોત સુખંદ. ૬
ધન ગરજરવ સાંભળી, મગન હોત નિમ મોર;

*આ છત્રીશીમાં ખાસ કરીને નિનપૂજર્માં હિંસા થાય છે માટે ન કરવી, એમ કહેનારના ખડનને માટે સાઆધાર સાથે નિનપૂજ સિદ્ધ કરી છે. ને તેમાં સ્વરૂપહિંસા છે પણ અનુબંધહિંસા નથી એમ ખતાવી આપ્યું-છે. ૧ પ્રત્યક્ષ.

વિમ સદશુર વાળી કરી, મુખ ઉપજત ચિહ્ન બોલે. ૭
 શુરશૂયાળી કરત હું, દયાઇતીમી રૂપ; ૮
 દયા ધરમ સંસારમાં, સાધન પરમ અનૂપ. ૯
 દયા પરમકો મૂળ હો, દયામૂળ જિન આણ; ૧૦
 આણમૂળ વિનવ કરાં, તે સિદ્ધાંતે જાણ. ૧૧
 સોરઠા.

સ્થાપના જિનવાણ, દિશરેમાંથી વિચારકો; ૧૨
 કદો ન મત મત તાણ, એવિ સાર સિદ્ધાંતકો. ૧૩
 મૂળ કરતાં કોય, કદે મું દિસા લોન હો; ૧૪
 પ્રગટ મિશ્રાલી દોષ, તત્ત્વજેઠ નિષે નાંવ લયો. ૧૫
 રૂપમણન દર્શન, ભદ્રબાહુ રવાની કર્યા; ૧૬
 તદ્દહું ત'કું જાન, નાદિ મિટો તા મતિ મટો. ૧૭
 પૂજામાંથી મરૂપ-દિસારી નિષ્ણતી નહીં; ૧૮
 ઈમ લખ તરવ અનૂપ, સંકા નવિચિત્ત આત્મીએ. ૧૯

મુવયા એકત્રીસા

મરવયઃ જિવદિસા ત્યાગકો બિરત મદિ,
 નહીમાં ઉતરતાં વિચારક ન અલ્પીએ;
 નાદીકો સંબદો નાદિ કરે તેવિ સાધરીકું;
 પાણીમાંદિ છુટતાં જો જાહે જહી તાળીએ;
 કાવણ વિશેષ જોખ ત્યાગે તો હું મુનિરાધ,

અંગ ત્રીજે^૧ તાહુંકું આરાધક વખાણીએ;
 આણહુંમેં દયા દયા નાંહિ ઝોર ઠોર કહું,
 એસો નાંણુ પ્યારે જયું કુમત નાંહિ ઠાણીએ. ૧૪
 દેવ જિનરાજ કેરી છણિ જિનરાય અમ,
 રાયપસેણીમાંહિ જયું પ્રગટ બતાઈ હે;
 ભગવતિમાંહી જિનચેત્યકી શરણ કહી,
 કેતાઈક અધિકાર દેવેકું ઉવાઈ હે;
 જીવાજીવાભિગમ વિજય દેવ કેરી બાત,
 મુશિયાળબાત રાયપસેણીમેં આઈ હે;
 એસો અધિકાર ઠોર ઠોર તો હું નાંહિ માને,
 તે તો શઠ કેરો ચિત્ત કુમતિ જયું છાહી હે. ૧૫
 સમંકિતી દેવ તે હું કરે જિનરાજ સેવ,
 એકા લોઓતારી^૨ ઇદ વિનેસું નમતુકે;
 હિયાએ મુહાએ ખિમા નિસેયાદિ બહુવિધ,
 પૂજા ફળ કહે જિન હિયે તે ગમતુકે;
 વિજયજાધારય જયું બાત્રા રચકાદિ દિપ,
 વોહિ જિનચેત્ય ચિત્ત મોહકું વમતુકે;
 જિનખિંબરૂપ મચ્છ મચ્છકો આકાર દેખી,
 સંગીરાન^૩ પાયકે મિશ્રયાતકું વમતુકે. ૧૬

૧ હાણંગ સૂત્રમા. ૨ એક બવાવતારી થાય. મનુષ્ય ચમન મોક્ષ
 મપ. ૩ જો/તિસ્મરણ ને સમક્તિ. જીવો નોટ પા. ૧૨૨

દયાદુ મેં ધરમ ધરમ હું મેં દાદબાવ,
 દયા અરૂ ધર્મ તે વિભિન્ન નવિ જાણીએ;
 બેઠકે સમામેં મિત્ત ધાર ચુરૂ ગમ રીન,
 ધરમ પુનિત દયા ધરમ વખાણીએ;
 એસો દે સિદ્ધાંત સાર કોટિ મંચકો વિચાર,
 દિયરેમેં ધાર પરતિન માલી દાણિયે;
 થાંતે પર પ્રાણ નિજ પ્રાણ કે સમાન જાણ,
 વિદાનંદ ખ્યારે ચિત્ત દયાબાવ આણીએ. ૧૭
 ઉપલે જયુ ચિદ્દ આપ' સુવે કોઈ વિષ ખાવ,
 અયગ થલે મુમેરૂ એહું વાત માનીએ;
 ઉલટે ધરણી કાચ નાચ હોય તેા હું પળ,
 દિં'સાકે કરન ધર્મ કળપું ન માનીએ;
 કલિં'સામેં ધરમ માન કરતે આનમદાન,
 એસી જાત કરવ પ્રિધ્યાત કહે જાનીએ;
 થાંતે પર પ્રાણ નિજ પ્રાણકે સમાન જાણ,
 વિદાનંદ ખ્યારે ચિત્ત દયા ભાવ આણીએ. ૧૮
 દયા દોય બેઠ' જાણ ઇતર જયુ કહી દેવ,

૧ સિદ્ધ પાળ આવીને ઉપલે. કબા નિવાનીરાગી એ ૫૬
 હલેથી પ્રતમાં ન દોભાથી નવા જાણીને મુકેવા છે. અસલ
 ક્યાંના કરેલા તે ૫૬ નથી. ૨ દવ્ય દયા ને કાવ દવા, અથવા
 સ્વસ્થ દવા ને સેતુ દવા.

સો તો લેઈ સદ્ગુરુ કૃપાસે નીપાઈએ;
 વ્રાતે સદ્ગુરુ સેવ કિજિયે મુનિત્યમેવ,
 ધાર એમી દેવ પ્રેમ પરમ લગાઈએ;
 સો તો દેવ ધર્મ ગુરુ ઘટમે નિકટ તેરે,
 તાકું ખોળવેકું અળ એર કહાં જાઈએ;
 તિહું તરવ એક ભોય હુવિધા ન ધરે કોય,
 જ્યોતિરૂપ હોય મુખ ભેતિમે સમાઈએ. ૧૬
 દયાદે સમાન જગ સાધના ન આનજાન,
 દયા હું પ્રધાન જગ સંત મું કરતુકે,
 જીવ દયા કાજ સહુ ત્યાગ રાજકો સમાજ,
 દેવ જિનરાજ પંચ વ્રત જયું ગહતુકે;
 પ્રબળ પ્રથંડ ઘોર બાવીસ પરિસા એર,
 તીનહુકો ત્રાસ લલીલાતમું સહતુકે,
 છાંયી જગભલ નિજ સગતિ સંભાલ,
 તે તો ચિદાનંદ ખ્યારે શિવરમણિ લહતુકે. ૨૦.
 અલય પ્રધાન કાન કહો જગજાન? તે તો,
 એસો નિકા જ્ઞાન મુનિરાજ ઘેર પાઈએ;
 મુનિપદ ધારે તે સંભારે આપોઆપ તે તો,
 કરુણાકો સાગર સિદ્ધાંતમાંહી ગાઈએ;
 તિન્હકે પદારવિંદ પૂજવ સૂરેંદવૃંદ,
 આનંદકો કંઈ તે તો નિશદિન-ધ્યામંદ.

(૧૨૪)

દયા છત્રીશી

તિનંદું દેા ધ્યાન પર ઉત્તમ વિવેક કર,
 ગિદાનંદ આપરૂપ આપમેં સુમાનંદે,
 દયા દયા ભાષે પણ કાષે ન વિવેક કિયે,
 તે તો નર પ્રમદ પશુ સુમાન કંઠા દે;
 પાવે ન વિવેક ભોલોં મિત્રેનદિં કાજ તોલોં,
 દયારૂપ પરમ વિવેકમાંદિ રમો દે;
 ભદે દિરદે વિવેક મોદ સાના અનિરેક,
 તિનંદું સુનરૂપે સરૂપ સાધા લલો દે;
 નાત્તકે સરૂપ જિનમત્તે પશુપાત્ર તાલે,
 તે તો મહામોદ રૂપ નરિયામેં વસો દે. ૨૨
 પદયો તું તો ચેર પણ ભણ્યો નદિ સાધા ભેર,
 વેદમેં અદિ'સા રૂપ પર્મ પર્મ કંઠા દે;
 સશજ અદિ'સા જમું બનાયો દે પરમકેશ,
 તે હું તો વચન ભાગવનમાંદિ રમો દે;
 ભપ ભે બનાયો તે તો ભાગરૂપ ભણ્યો નાદિ,
 તે તો પશુપાત્ર કેશ માટે પણ મલો દે;
 વત્તવકે સરૂપ જિનમત્તે પશુપાત્ર તાલે,
 તે તો મંદા મોદરૂપ નરિયામેં વસો દે. ૨૩

મંવયા તેકસા.

આપજ ક્ષેત્ર લહે કુળ ઉત્તમ
 ભોગ સદા સતસંગત
 દીરઘ આયુ આરોગ હસા

૧ બ્યાં સુધી-૨ ત્યાં સુધી.

રિધિ બહુ પરિવાર ઘણેરો;
કિરત હોય વિખ્યાત હહું દિસં,
વેગ મિટે લવલાવ વખેરો,
યા વિધ હોય મહાદુળ બહુ જન્યુ,
એસી દયામે વસ્યો મન મેરો. ૨૪

ઇંદુ નરિંદ કરે ઇમ સેવસુ,
જેસે અહે કોઉ દામિકો ચેરો,
અટ મહાસિધ નિધ વિરાજત,
તેજ પ્રતાપ વધે જન્યુ ધનેરો;
જ્ઞાનરવિ પ્રગટે ઘટ અંતર,
હોય વિશ્વંસ મિથ્યાત અધેરો;
યા વિધ હોય મહાદુળ બહુ જન્યુ,
એસી દયામે વસ્યો મન મેરો. ૨૫

કોઉ અજ્ઞાન કરે શિવ સાધન,
જાણુ વિના બહુ જીવ સતાવે,
ઉરધ બાહુ અધોમુખ ઝુલત,
જતર હુતાસન અંગ જલાવે;
કોઉ કરે ફલ ફલકોં લક્ષણ,
અણુગલ પાણીમે નિત નહાવે,

કરણી કરણભાવ વિના કરે,
પ્રદાસરૂપ કહો કિમ પાવે? ૨૬
આપ સમાન લખે સહુ જીવકું;
પીડ નહિ પરકું ઉપજાવે;

સમના પાર તજે મમતામગ,
 જ્ઞાન સરોવરમેં નિર ન્દાયે,
 અગ્નિ આદાર કરે નિરદ્રવણ,
 યેગ દુતાનનમું તન તાવે,
 કરત્તી કરુણાભાવમમું કરે,
 પ્રભસરૂપકું યા વિધ પાવે. ૨૭
 યાવર જંગમ છવ ચરાચર,
 પ્રદાસરૂપ વેદાંત વખાણે,
 વ્યાપકરૂપ સરે પદ અંતર,
 એસો વિવેક દિગે નિર આણે.
 ત્યાગ વિરોધ નિરોધ ધરે મન,
 પાર ખીમા પરપીડ પીછાણે,
 યા વિધ પૂરણ પ્રદા આરાધન,
 પૂરણ પ્રદા કિયા ઠાઉ લાવે. ૨૮
 ધાન્ડે એખ વિવેક વિના ચક,
 નાદક લોકનકું બરમાવે,
 છવકે ધાતમેં ધર્મ અહો તદ,
 પાપકો કારણ કુણ કરાવે,
 દેખે મદા પરપંચ જુ મોહકો,
 એસો વિવેક દિગે નિર આવે,
 નાંદી-હરે કરતો અધર તે નર,
 મુષો રસાતળકું થન્યો લાવે. ૨૯

આરંભકું કરતાં હિરદે દયા,
નાંહિ રહે લવલેશ એ પ્યારે;
ચેહિ વિચારકું ધાર હિયે મુનિ-
રાજ ભયે જગજાળસેં ન્યારે;
અંતર જ્યોતિ જગી ઘટ જાકુંસુ,
તાકું તો લોક દેખાવ મુક્યારે,
કારજ સિદ્ધ ભયો તિનકો જિને,
અંતર મુંઠ મુંઝાય લીયારે. ૩૦

સચૈયા એકેતીસા.

એસેં ક્રોધ રૂધિરકો રંગ્યો જયું મલિનપદ,
રૂધિરસેં ધોયો કહું ઉજળો ન હોત હૈ;
તેસેં હિંસા કરણીસેં પાપ દૂર દીયો ચાહે,
તે તો શક કૃત મહા મિથ્યા તોત હોત હૈ;
નિરમળ નિરમેં પખાળત મલિન ચીર,
શુધ રૂપ દેખ પરે જેસો બાકો પોત હૈ;
તેસેં શુધ કયાસેં ભાવિત કરે આતમાસો,
સિદ્ધ કે સમાન આપ સિદ્ધરૂપ હોત હૈ. ૩૧
કંચન મુમેરૂ સહુ ભૂમિ દાન દેવે એક,
એકને તો એક ક્રોધ જીતકું બચાવે હૈ;
કંચન મુમેર મહિદાનથી ગહુત વિધ,
જીવ દાન અધિક પુરાણનમેં ગાયો હૈ;
ધણ વિધ ભાવ દાન હિરદે વિવેક આણ,
યાતેં યામેં એરો મન અધિક લોભાયો હૈ;
મૂળ લેદ વસ્તુ જો વખાણે તે તો સાચો લેદ,

મુમના ધાર તને મમતામગ,
 તાન સરોવરમે નિત ન્દાવે;
 અરુપ આદાર કરે નિરદ્રુપણ,
 યોગ દુનાસનનું તન તાવે,
 કરણી કરણુભાવમહું કરે,
 પ્રદ્યસરૂપકું યા વિધ પાવે. ૨૭
 ધાવર જમમ છવ ચરાચર,
 પ્રદ્યસરૂપ વેદાંત તખાલો,
 બ્યાપકરૂપ સર્વે ધર અનર,
 એસો વિવેક દિયે નિષ આલો;
 ત્યાગ વિદાય નિરોધ ધરે મન,
 ધાર ખીમા પરખીડ ખીજાલો;
 યા વિધ પૂરણ પ્રદ્ય આરાધન,
 પૂરણ પ્રદ્ય કિયા કોડ બાવે. ૨૮
 ધારકે બેખ વિવેક વિના ચડ,
 નાડક લોકનકું બરમાયે;
 છવકે ધાતમે ધર્મ અહો તદ,
 પાપકો કારણ કુળ કદાવે;
 દેખો મહા પરપંચ બધું મોહકો,
 એસો વિવેક દિયે નદિ આવે,
 નાંદી-દરે કરતો અધરે તે નર,
 મુખો રસાતળકું ચડ્યો બાવે. ૨૯

આરંભકું કરતાં હિરદે દયા,
નાંહિ રહે લવલેશ એ ખ્યારે;
એહિ વિચારકું ધાર હિયે મુનિ-
રાજ લયે જગજાણસે ન્યારે;
અંતર જ્યોતિ જગી ઘટ જાકુંસુ,
તાકું તો લોક દેખાવ સુક્યારે,
કારજ સિદ્ધ લયો તિનકો જિને,
અંતર મુંડ મુંડાય લીયારે. ૩૦

સચેયા એકતીસા.

જેસે કોઈ રૂધિરકો રંગ્યો જયું મલિનપદ,
રૂધિરસે ધાયો કહું ઉજળો ન હોત હૈ;
તેસે હિંસા કરણીસે પાપ દૂર કીયો થાહે,
તે તો શક કૃત મહા મિથ્યા તોત હોત હૈ;
'નિરમળ નિરમે' પખાળત મલિન ચીર,
શુધ રૂપ દેખ પરે જેસો જાકો પોત હૈ;
તેસે શુધ દયાસે ભાવિત કરે આતમાસો,
સિદ્ધ કે સમાન આપ સિદ્ધરૂપ હોત હૈ. ૩૧
કંચન સુમેરુ સહુ ભૂમિ દાન દેવે એક,
એકને તો એક કોઈ જાતકું બચાવો હૈ;
કંચન સુમેર મહિદાનથી જાહુત વિધ,
જીવ દાન અધિક પુરાણનમે ગાયો હૈ;
ઇષ્ટ વિધ ભાવ દાન હિરદે વિવેક આણુ,
યાતે યામે મેરો મન અધિક લોભાયો હૈ;
મૂળ લેદ વસ્તુ જો વખાણે તે તો સાચો લેદ,

સમુદ્ર કિરપાથી ચો તો અમે પાયો દે ૩૨
 સદુ જીવ જીવનથી છઠ્ઠા મનમાંદિ રાખે,
 મરણો અનિષ્ટ મદુ પ્રાણીકું લગતુ દે;
 એસો જયું અદાલ મદા દોપકો અમાજ તમે,
 મૂલ જન મોહ વશ અધિક પગતુ દે;
 પાવે ને નરક દુઃખ સુખ કાલગી વિરુધ્ધ,
 દિંસાકે કરન અતિ કોધ જયું જમતુ દે;
 યાને જ્ઞાનમારથી પુરુષ એક કાલ મનિ,
 લાખ માઉ પ્રથમ દિ દર જયું જમતુ દે. ૩૩
 દયારૂપ કરતી વિરેક પગવાર જામે,
 દુવિધ મુનપરૂપ એવડ લગાઈએ;
 દાંડ ચે વગુર ગાર ફીલએ મુ અપવાર,
 માલિમ સુમન તાકું દુરત જગાઈએ;
 પાલ સુખ જ્ઞાન મન તાલ કે નેપાઠ ફીજે,
 મુલ પરિજામ ફેરા તોપ જયું જગાઈએ;
 ચિદાનંદ ખા રે એથી નાવમે સવાર હોય,
 મોહમયો અસ્તિતાકું વેગે પાર પાઈએ. ૩૪
 હોહરો

મરહા પુરજીનિધિ ચંડમા, સંવત્સર(૧૯૦૬) મુખકાર;
 ગોતમ કેવળ જ્ઞાનકો, માત્ર દિવસ નિત ધાર. ૩૫
 બાવનગર એટલે સદિ, શ્રી ગવડી પ્રભુ પાસ;
 ચિદાનંદ તત્ત્વ કૃપાચક્રી, સદ્ગુણ ફળી મન આસ. ૩૬
 ઇતિ શ્રી કૃષ્ણચંદલ કૃત દયા છત્રીગી.

૧ ધરાને અર્થ ૭ શાવ છે.

આઠ દિની સંઘાય વિશે

પ્રશ્ન

પ્રિંટ કરાવે
શ્રી જીવ મર્મ મચારક મંડળ
ભાવનગર.

क्याार मंडण
नर

जैन दर्शन में
तत्त्व-मीमांसा

—मुनि नथमल